

1. 50.837
MITROPOLIA MOLDOVEI ȘI BUCOVINEI
"STUDIUM"
DATA: III 12.687

COLECȚIA TÎLCUIRI LA SFÎNTA SCRIPTURĂ

Coperta: Mona Velciov

Ediția de față reproduce traducerea
Mitropolitului Veniamin Costache,
tipărită de Mitropolia Bucureștilor la 1904.

© Editura Sophia, pentru prezenta ediție

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

THEOPHYLACT, arhiepiscop de Ohrida, st.

**Tîlcuirea Epistolelor către galateni, efeseni, filipeni și coloseni a
Slăvitului și Prea-lăudatului Apostol Pavel/ Sfântul Teofilact, arhiepiscopul
Bulgariiei; îngrijitor de ed.: Florin Stuparu. – Ed. a 2-a rev. – București: Editura
Sophia; Alexandria: Cartea Ortodoxă, 2006**

ISBN 973-7623-13-4

ISBN 973-7891-67-8

I. Stuparu, Florin (ed.)

227.1

**TÎLCUIREA
EPISTOLEI CĂTRE GALATENI**

A SLĂVITULUI ȘI PREA-LĂUDATULUI APOSTOL PAVEL

de

Sfântul Teofilact, Arhiepiscopul Bulgariei

tălmăcită din elina veche în cea nouă și
împodobită cu felurite însemnări de către
Nicodim Aghioritul

III CUREA
EPIȘCOPII CĂTRE GALATENI

AȘĂZĂVIT ÎN ÎNFAȚĂȘAREA SAȘI ÎNTR-UN MOMENT

ȘTIINȚA TEOLOGICĂ A TRINICĂȚII SĂȘI

Într-o lucrare de mare valoare științifică
și teologică, care este un studiu
deosebit de interesant și actual
în domeniul teologiei sășii.

Pricina epistolei către Galateni¹, după Hrisostom, Teodorit², Teofilact³ și Icumenie⁴

Pricina pentru care Apostolul Pavel scria epistola de față este aceasta: mai întâi, Galatenii⁵ au fost învățați de către Pavel și au crezut în Hristos; iar după ce s-a dus Pavel de la dînșii, aceia care crezuseră dintre Evrei, ținînd încă *Legea cea Veche* și totodată voind a fi și a se numi învățători, îi învățau pe ceilalți Creștini Galateni cum că trebuie a se tăia împrejur, a păzi serbarea sîmbelei și lunile noi, precum învață *Legea*, zicînd că nici căpetenia Petru și Apostolii ce erau cu dînsul nu opreau aceste luări-aminte și obiceiuri ale *Legii*. Și, într-adevăr, aceia nu opreau acestea, nu pentru că ar fi dogmatizat și ar fi zis că sînt bune și vrednice a fi păzite, ci pentru că făceau pogorămînt neputinței Evreilor de curînd luminați, cărora le propovăduiau evanghelia⁶ lui Hristos. Iar Pavel, fiindcă propovăduia „neamurilor”, nu avea trebuință de un astfel de pogorămînt. Iar cînd a avut trebuință, atunci și el a făcut acest pogorămînt și l-a tăiat împrejur pe Timotei (*Faptele Apostolilor* 16:3) și el însuși s-a curățit după *Legea Veche* (*Faptele Apostolilor* 11:26). Dar amăgitorii aceia, adică

¹ Aceasta s-a scris – după Meletie – în anul 23 după Înălțare, puțin mai înainte decît cea către Romani, sau – după alții – altminteri (în *Istoria bisericească*). (n. aut.)

² Episcop al Kirului, în veacul al cincilea. (n. m.)

³ Sfințitul Theofilact, Arhiepiscopul Bulgariei, cu scaunul la Ohrida, care a trăit în veacul al XI-lea. (n. m.)

⁴ Episcop de Trica, pe la anul 990. (n. m.)

⁵ Bagă de seamă că Galatenii se numeau așa de la Galatia, ce se află în Asia, iar Galatia s-a numit de la Galii cei de la Apus, adică de la cei ce acum se zic Francezi. Căci Galii, ieșind din Galia, povățuitor fiindu-le Vren, s-au mutat în Galatia din Asia și întru alte locuri. De aceea, Galatia aceasta se numea mai înainte Galo-Grecia sau Greco-Galia, iar în urmă s-a numit Galatia (Meletie, în *Gheographia*, foaia 67). Ia aminte și aceasta, că Galatiile acestea se numesc „Galatia” după cei din afară, precum zice Teodorit, Galatie către care a mers Crisc (2 *Timotei* 4:10). (n. aut.)

⁶ Aici și în multe alte locuri, nu e vorba de vreo carte a *Evangheliei*, ci de buna-vestire a mîntuirii oamenilor prin Iisus Hristos, așa cum s-a arătat pe larg în subînsemnările tilcuirii epistolei către Romani. (n. m.)

⁷ *Sfînta Scriptură* numește „neamuri” toate noroadele lumii care nu primiseră cuvîntul adevărului, spre deosebire de Israel, *norodul ales* al lui Dumnezeu. (n. m.)

Evreii ce crezuseră, spunînd pricinile pogorămîntului, îi amăgeau pe Galatenii mai simpli și-l defăimau pe Pavel, zicînd că el uneori taie împrejur, uneori surpă tăierea împrejur, iar alteori propovăduiește altceva. Și ziceau tuturor că nu se cuvine a se încredința în Pavel, care nici pe Hristos nu l-a văzut trupește, nici nu a stat ucenic al lui Hristos de-a dreptul, ci este ucenic al ucenicilor și Apostolilor lui Hristos, și că se cuvine să urmeze lui Petru și Apostolilor celor cu dînsul, primind cele ce se fac de către dinșii.

Deci, aprinzîndu-se cu sufletul de rîvnă pentru toate acestea, fericitul Pavel nu a scris trimiterea de față cu mîinile altora, dictînd-o, precum a dictat toate celelalte trimiteri ale sale, ci cu însăși sfîntă mîna sa, așa cum zice singur: „Vedeți ce fel de slove v-am scris cu mîna mea” (*Galateni* 6:11).¹ Iar precuvîntarea și mai toată epistola – după Teodorit și Teofilact – o scrie cu multă mînie, căci a se arăta cineva totdeauna blînd și blajin către ucenicii care au trebuință de certare nu este însușirea unui învățator adevărat ce voiește a-i folosi pe ucenicii săi. De aceea și Domnul, mai întîi fericindu-l pe Petru, în urmă l-a certat, zicînd: „Mergi în urma mea, Satano, că nu cugeți cele ale lui Dumnezeu, ci cele ale oamenilor” (*Matei* 16:16). La fel, și pe ceilalți ucenici ai Săi i-a numit „fără pricepere”, zicînd: „Încă și voi sînteți fără pricepere” (*Matei* 15:16). Deci cu un chip ca acesta a scris Pavel întîi și Corintenilor mai cu asprime și către Galateni acum. Și, mai întîi, răspunde la ceea ce ziceau amăgitorii aceia ca să surpe numele lui, zicînd că ceilalți Apostoli sînt ucenici ai lui Hristos, iar Pavel este ucenic al ucenicilor și Apostolilor lui Hristos, iar nu al lui Hristos. Apoi, îi laudă pentru credința și dragostea curată ce aveau în Hristos, iar după aceea îi muștră pentru că s-au schimbat ca niște lipsiți de minte.

Mai scrie și despre *Lege* și despre credința cea după Avraam și dovedește atît din *Lege*, cît și din femeile lui Avraam, că tăierea împrejur și toate ale *Legii* s-au dat pînă la oarecare vreme, iar apoi, după arătarea lui Hristos, au încetat. Și, dovedindu-le acestea, îi sfătuiește să nu ia aminte la cuvintele amăgitorilor aceluia, ci să păzească credința întru Hristos și darul, dar care strică tăierea împrejur după trup. Și așa, sfătuindu-i întru bunele moraluri, sfîrșește trimiterea.²

¹ Dar nu numai această epistolă, ci și pe cea către Filimon a scris-o dumnezeiescul Pavel cu mîna sa, și arată aceasta: „Eu, Pavel, am scris cu mîna mea, eu voi răsplăti” (*Filimon* 19). (*n. aut.*)

² Ia aminte că această epistolă este a 8-a după rînduiala și anii în care și-a scris Pavel trimiterile, adică după cele două către Tesaloniceni, după cele două către Corinteni, după cea către Timotei, după cea către Tit și după cea către Romani, precum zice Teodorit în înainte-cuvîntarea tîlcuirii epistolelor lui Pavel. (*n. aut.*)

CAPITOLUL I

I Pavel – Apostol nu de la oameni, nici prin om,

Încă de la începutul epistolei acesteia, Pavel surpă zicerea că este ucenic și Apostol (trimis) de oameni, spunînd că nu a fost chemat de oameni, ci de sus, de la cer, și nu prin vreun om, ci prin Iisus Hristos. Fiindcă Pavel a fost botezat de Apostolul Anania, dar acela nu l-a și chemat la credință și la vrednicia apostolească; ci Hristos l-a chemat din cer în vreme de amiază, prin acea vedere înfricoșată ce a strălucit mai mult decît soarele (*Faptele Apostolilor* 9). Pentru ce nu a zis însă Pavel „chematul”, precum scrie în epistola către Romani și în cea către Corinteni, ci a zis: „Pavel, Apostol”? Pentru că despre aceasta era toată pricina cuvîntului, fiindcă Evreii ce crezuseră de curînd ziceau că Pavel s-a ales Apostol de către oameni, iar nu de Hristos de-a dreptul, precum am zis mai înainte, la începutul pricinii epistolei acesteia. Deci, împotrivindu-se acestui cuvînt, Pavel a scris „Apostol”, arătînd cu aceasta că nu este ucenic al oamenilor și că nu a fost ales Apostol de către oameni.

ci prin Iisus Hristos și prin Dumnezeu-Părintele, Care L-a sculat pe El din morți –

Faptele Apostolilor arată că Pavel s-a rînduit Apostol de către Sfîntul Duh, căci – zice – „slujind ei Domnului și postind, a zis Duhul cel Sfînt: Osebiți Mie dar pe Varnava și pe Saul pentru lucrul la care îi chem pe ei” (*Faptele Apostolilor* 13:2). Aici Pavel zice însă că a fost rînduit Apostol de către Părintele și de Fiul, ca să învățăm că una este stăpînirea Tatălui, a Fiului și a Sfîntului Duh, a Sfîntei Treimi celei nedespărțite și de o ființă. Iar mai ales a fost trimis de către Fiul, căci El Însuși a zis către dînsul: „Mergi, că Eu te trimit la «neamuri», departe” (*Faptele Apostolilor* 22:21). Ia aminte însă că propunerea [„prepoziția”, *n. m.*] „prin” se află aici și la Tatăl și că Pavel L-a rînduit mai întîi de Fiul pentru ereticii care iscodesc acestea, căci fără osebite sînt la Pavel rînduiriile propunerilor și ale dumnezeieștilor Fețe ale Sfîntei Treimi; pentru că întocmai sînt de o ființă, măcar că rînduiala lor firească se cuvine a se păzi fără schimbare, precum ne-a predanisit Însuși Domnul la botez, precum scrie Vasile cel Mare, cum am zis și în altă parte¹.

Și Pavel pomenește de moartea și învierea lui Hristos la vreme convenită, pentru ca să-i înduplece pe Galateni să nu mai ia aminte la *Lege* și la obiceiurile *Legii*, fiindcă *Legea* nu le-a pricinuit nici un folos, ci să ia aminte și să se supună

¹ Vezi despre aceasta la însemnarea zicerii „același Dumnezeu lucrează toate într-o toți” (*I Corinteni* 12:6).

lui Hristos. Care a murit și S-a sculat din morți pentru mîntuirea lor. Și [le spune] că a se despărți și a se depărta de un făcător de bine ca acesta, de Hristos adică, este o faptă de prea mare ne-mulțumire. Și Pavel zice că Tatăl L-a sculat din morți pe Hristos, o dată pentru neputința socotinței Galatenilor, și alta pentru că toate cite le lucrează și le-a făcut Fiul se pun în seama Tatălui, ca la rădăcina și pricina dumnezeirii. Fiindcă Fiul nu era neputincios de a Se scula singur din morți, El, care a dat putere și altora care au crezut în El să învieze morți doar cu umbra trupurilor lor. Pentru aceasta a și zis: „Stricați Biserica aceasta, și în trei zile Eu o voi ridica. El însă o zicea pentru lăcașul trupului Său” (Ioan 2:19).

2 și toți frații care sînt împreună cu mine –

De vreme ce Evreii care crezuseră îl defăimau pe Pavel, zicînd că doar el propovăduiește a se strica *Legea Veche* și obiceiurile ei, el arată aici că are mulți alți frați și Apostoli împreună-părtași ai acestei socotințe și împăcări întru cite scrie în această epistolă.

bisericilor Galatiei,

Vezi – o, cititorule! – mînia și durerea fericitului Pavel?! Pentru că nu a zis: „celor iubiți”, „celor sfințiți”, nici: „bisericilor lui Dumnezeu” – precum obișnuiește a scrie în celelalte epistole – ci a zis doar: „bisericilor Galatiei”. Fiindcă aveau însă dezbinări și se osebeau unul de altul, după cuviință îi numește „biserici”, multe adică, nu o *Biserică*. Și, rușinîndu-i cu numirea Bisericii, îi îndeamnă să vină la unire și la înțelegere, de vreme ce aceia care sînt dezbinați și despărțiți în multe părți nu se pot numi cu acest nume al Bisericii, căci Biserica voiește să fie unire, împăcare și adunare întru una. Și vezi despre aceasta și în epistola întîi către Corinteni, capitolul 1, stih 2.

3 har vouă și pace

Fiindcă Galatenii se primejduiau a cădea din darul lui Dumnezeu, căci luau aminte la *Legea cea Veche* și la pîndirile ei, Pavel le roagă lor aici darul lui Dumnezeu. Și iarăși, fiindcă Galatenii se făcuseră vrăjmași către Dumnezeu, voind să întărească obiceiurile *Legii*, pe care Dumnezeu le stricase și le opri-se, Pavel, cu numirea păcii, îi întoarce iarăși la pacea cu Dumnezeu. (Vezi și tîlcuirea zicerii „har fie vouă” la epistola întîi către *Corinteni* 1:3.)

de la Dumnezeu-Părintele

Dumnezeu – zice – S-a făcut Părinte al nostru. Pentru care pricină? Oare de la *Lege* – la care voi, Galatenii, luați aminte căscînd gurile – ori de la botezul lui

Hristos? E arătat că de la botezul lui Hristos! Deci cum vă întoarceți voi de la făcătorul vostru de bine Hristos? Și ia aminte că „de la Dumnezeu-Părintele” e scris fără articol, pentru cei ce zic că Fiul e mai înjosit, fiindcă Evanghelistul Ioan Îl numește „Dumnezeu” fără articol, zicînd: „și Dumnezeu era Cuvîntul” (Ioan 1:1).

și de la Domnul nostru Iisus Hristos,

Zice: O, Galatenilor! – nu este domn al nostru, al Creștinilor, *Legea* la care luați aminte voi, ci Domn al nostru este Iisus Hristos. Și înseși numirile acestea ale Domnului sînt arătătoare ale facerii de bine către noi. Căci Se numește „Iisus” pentru că ne-a mîntuit de păcate, precum a zis Îngerul către Fecioara Maică: „Acesta va mîntui norodul Său de păcatele lor” (Matei 1:21). Și Se numește „Hristos” de la unirea Sfîntului Duh cu care S-a uns pentru noi, sfințind toată firea noastră prin luarea ei și dăruindu-ne a ne numi „Creștini” de la numele Său.¹

4 Celui ce S-a dat pe Sine pentru păcatele noastre,

Iată că aici Pavel zice că Hristos S-a dat pe Sine pentru păcatele noastre de bună voie și ca un stăpîn, așadar că nu a slujit la economie² ca un rob, precum ziceau Arieni³. Deci, cînd vei auzi că Hristos a fost dat de către Părintele – că zice: „Prunc S-a născut nouă Fiul și S-a dat pentru noi” (Isaia 9:6) – prin „darea” aceasta să înțelegi buna-voință și primirea Tatălui, precum a zis și Teologul Grigorie: „«Triniterea» socotește-o a fi buna-voință a Părintelui” (*Cuvînt la Nașterea și la Pasha*). Deci Hristos S-a dat pe Sine de bună voie pentru ca să ne slobozească de păcate, de care *Legea* nu ne putea slobozi. Deci – zice – cum voi, Galatenii, L-ați lăsat pe slobozitorul vostru Hristos și luați aminte la *Lege*, care nu v-a folosit cu nimic?

ca să ne scoată pe noi din acest veac rău de acum,

La această zicere, ereticii Manihe⁴ sar și zic: Iată, Apostolul a numit „rău” veacul acesta de acum, adică viața aceasta a noastră! Însă înțelegerea nu este așa precum zic acești stricați de minte, căci zilele nu sînt rele de sine! Căci ce

¹ Despre numirea lui Hristos vezi la capitolul 1:10 al epistolei către Romani, la subînsemnare. (*n. aut.*)

² „Planul” lui Dumnezeu-Tatăl de a ne mîntui prin întruparea Dumnezeu-Cuvîntului. (*n. m.*)

³ Ucenici ai lui Arie, marele eretic din veacul al patrulea, cel care tăgăduia dumnezeirea Mîntuitorului Hristos. (*n. m.*)

⁴ Ucenici ai lui Mani (216-276), cei care credeau că Făcătorul este „Dumnezeul cel rău”, iar împotrivorul Satana „Dumnezeul cel bun”. (*n. m.*)

răutate are drumul și mișcarea soarelui, celui ce face zilele și vremile? Sau ce răutate poate avea trecerea zilelor? Cu adevărat, nici una! Nici zilele – zic – nu sînt rele de sine, nici viața noastră nu este rea de sine, căci cum ar fi rea, de vreme ce cu aceasta Îl cunoaștem pe Dumnezeu, și lucrăm poruncile Lui și filosofăm pentru lucruri viitoare? Deci Pavel numește „veac rău” faptele rele și voința proprie a omului cea rea și stricăta din care se fac lucrurile. Căci noi așa obișnuim a zice: Rea zi am avut astăzi! – cu aceasta defăimînd nu ziua și vremea, ci întîmplarea, fapta și reaua-norocire ce ni s-a întîmplat în ziua aceea.¹ De aceea, Hristos n-a murit ca să ne omoare și să ne scoată din viața aceasta, precum bîrfesc Maniheii, ci ca să ne slobozească de faptele cele rele. Căci, de vreme ce mai sus a zis că Hristos S-a dat pe Sine pentru ca să ne slobozească de păcatele făcute mai înainte și trecute, acum zice aici că ne-a întărit să nu păcătuim nici în viitor și ne-a slobozit de viața cea pîngărită și rea. Iar *Legea* – zice – la care voi, Galatenii, luați aminte, nu a șters nici păcatele noastre trecute, nici nu ne-a întărit a nu mai păcătui în viitor.²

după voia lui Dumnezeu-Părintelui nostru,

Galatenii socoteau că, dacă vor lăsa *Legea Veche*, se vor face neascultători lui Dumnezeu, și de aceea Pavel îndreaptă aici bănuiala aceasta și arată că voia lui Dumnezeu-Tatăl este să ne slobozim de păcate și de moarte prin Fiul Său, iar nu prin *Lege*. Și vezi că nu a zis că Fiul ne-a slobozit după *porunca* lui Dumnezeu Părintele, ci după „voia” Lui, adică după buna-voință. Și, numindu-L „Părinte” al nostru pe Dumnezeu, ne aduce aminte iarăși de făcătorul nostru de bine Hristos, Care pe Părintele Său cel firesc L-a făcut și Părinte al nostru după dar. Deci – zice – cum voi – o, Galatenilor! – vă depărțați de la un făcător de bine ca acesta?

5 Căruia slava în veacurile veacurilor! Amin!

În nici o altă epistolă nu l-a pus Pavel pe „amin” la început, decît numai în aceasta, ca să arate că și-a sfîrșit cuvîntul și că destule sînt cele zise spre mustrarea Galatenilor. Căci – aducîndu-le aminte mai sus de nenumăratele faceri de bine ale lui Dumnezeu, de către care se osîndeau Galatenii, fiindcă-L lăsa-seră pe al lor făcător de bine Hristos, dătătorul acestora; apoi, mirîndu-se și înspăimîntîndu-se pentru aceștia, și neavînd a zice altceva spre lauda lor – a

¹ Vezi și tîlcuirea zicerii „zilele rele” (*Efeseni* 5:16). (n. aut.)

² Vezi și tîlcuirea și subînsemnarea zicerii „păcatul nu vă va stăpîni, căci nu sînteți sub *Lege*, ci sub dar” (*Romani* 7:15). (n. aut.)

sfrîșit cuvîntul cu slavoslovia [„lauda”, n. m.] și mulțumirea lui Dumnezeu, pecetluind slavoslovia aceasta cu zicerea „amin”, cum este obiceiul.¹

**6 Mă mir cum așa în grabă vă mutați
de la Cel ce v-a chemat pe voi întru darul lui Hristos**

Cu aceste cuvinte, Pavel arată că avea oarecare mare nădejde pentru Galateni, și de aceea zice: Mă mir și nu mă dumiresc dacă voi, Galatenii, care ați os-tenit atît de mult în credința lui Hristos, vă întoarceți de la aceasta atît de în grabă. Aici, arată două muștrări ale Galatenilor: una, că s-au întors de la credința lui Hristos, și alta că s-au întors curînd, încît cei ce i-au amăgit nici nu au avut trebuință de multă vreme spre a-i rătăci, ceea ce-i arăta pe Galateni a fi deșerți și ușori la socotință. Și nu a zis că s-au întors de la credința lui Hristos din vremea trecută și sfrîșită, ci că se întorc în timpul de față și ne-sfrîșit, [arătînd cu aceasta] că încă nu crede și nu socotește că aceia s-au rătăcit desăvîrșit. Vezi însă – o, cititorule! – înțelepciunea lui Pavel. Căci, de vreme ce Galatenii, ținînd *Legea Veche*, socoteau că astfel slujesc și bine-plac lui Dumnezeu-Tatăl, Pavel dovedește cu totul dimpotrivă, că cei ce iau aminte la *Legea Veche* nu numai că nu bine-plac lui Dumnezeu-Părintele, dar se și mută și se depărtează de la El. Căci le-a zis: „vă mutați de la Cel ce v-a chemat pe voi – adică de la Tatăl – întru darul lui Hristos”, adică: Ați fost chemați de Tatăl ca să vă îndreptați de la Hristos nu cu faptele voastre, ci cu darul Lui. Că Tatăl – zice – v-a chemat spre a lua iertarea păcatelor voastre, iar Hristos v-a dat iertarea aceasta cu darul Său.

**7 la altă evanghelie, care nu este alta, decît că sînt oarecari
ce vă tulbură și voiesc să strămute evanghelia lui Hristos.**

De vreme ce amăgitorii care-i amăgeau pe Galateni numeau rătăcirea lor „evanghelie”, Pavel se împotrivesc și se luptă pentru numele „evangheliei” acelora², zicînd: Nu este altă evanghelie afară de ceea ce voi, Galatenii, ați primit de la mine. Căci doar una este evanghelia care cuprinde dreapta-slăvire, aceea pe care v-am propovăduit-o eu, „decît că sînt oarecari ce vă tulbură” și vă amețesc ochii cei gînditori ai sufletului, și astfel vă fac să vedeți altceva în locul a ceea ce este, cu socoteala de a strămuta evanghelia lui Hristos, ca și aceia care, clătîndu-și genele cu degetul, își fac ochiul să vadă pe una ca două și pe două ca multe. Și, măcar că Evreii din Galatia ce crezuseră nu strămutau toată

¹ Despre „amin”, vezi la subînsemnările capitolului 2 al epistolei către Romani, stih 25, pentru ce slavoslovește și mulțumește Apostolul cînd pomenește de Dumnezeu-Părintele. Vezi și la subînsemnarea stihului 20 al capitolului 4 al epistolei către Filipeni.

² Despre evanghelie, vezi la capitolul 14 al epistolei către Romani, stih 24, în subînsemnări.

evanghelia, ci învățau numai să se păzească porunca despre simbhătă și despre tăierea împrejur. Pavel arată că și puțin dacă ar clăti cineva din evanghelie, acel puțin clatină și răstoarnă toată evanghelia, așa cum și cel ce taie o mică parte din moneda împărătească face netrebnică toată moneda. Și ia aminte la aceasta pentru cei ce cugetă cu nebăgare de seamă și zic că acesta este un păcat mic și o călcare mică de poruncă, și de aceea se cuvine a fi îngăduit să se facă.¹

Iar ereticii Marchioniți² apucă zicerea aceasta a lui Pavel și zic că din aceasta se arată că nu se cuvine a primi cele patru evanghelii ale dumnezeieștilor Evangheliști, ci numai una. Pe aceasta una însă, ei au alcătuit-o și o citesc amestecînd-o și cumînd-o în multe părți. Căci iată – zic ei – că Pavel voiește a fi o singură evanghelie. Către care noi răspundem: Ce are a face cuvîntul lui Pavel cu înțelegerea aceasta pe care o faceți voi? Noi zicem că cele patru evanghelii pe care le primim sînt o evanghelie întru împreună-glăsuirea pe care o au. Căci nici Pavel nu vorbește aici despre numărul și cîtimea evangheliilor, ci despre osebirea glăsurii și deosebirea evangheliilor. Fiindcă – zice – de vreme ce evanghelia (propovăduirea) amăgitorilor și înșelătorilor este potrivnică și osebită de evanghelia ce se propovăduiește de Apostoli, atunci aceea nu este evanghelie. Căci, dacă ar fi de un glas cu aceea, negreșit și aceasta ar fi evanghelie, adică propovăduire apostolească, încît cuvintele Marchioniților sînt birfiri.

¹ Cît rău este nebăgarea de seamă se arată de *Canonul 5* al lui Vasilie cel Mare, în care sfințul roagă a nu se afla răul acesta întru episcopii lui, zicînd: „Mă rog lui Dumnezeu a nu se afla întru voi”. Și dumnezeiescul Isidor Pelusiotul zice: „A zice că aceasta nu e nimic a făcut a glumi răutatea asupra vieții.” Și dumnezeiescul Hrisostom zice: „Aceasta dar să o facem și noi, și răutatea ce este întru noi să o depărtăm cu mare grabă, ca nu cumva, sporînd ea, să crească boala. Căci rănilor păcatelor, necăuțîndu-se, se fac mai mari, și cele ale bolii și ale nesănătății nu stau pînă la răni, ci pricinuiesc și moarte celui nemuritor [sufletului, *n. m.*]. Căci, dacă le vom strica pe cele mici de la început, nici cele mari nu se mai fac” (tîlcuirea psalmului 6). Și iarăși zice: „Să ne sîrguim a depărta și păcatele ce par a fi mici și proaste, ori în cuvînt, ori în lucruri; căci așa, niciodată nu vom cădea în păcatele cele mari, dacă ne vom depărta de cele mici” (cuvîntul 14 la Naștere). Și dumnezeiescul Isidor Pelusiotul zice iarăși: „Din fire urmează ca păcatele cele prea-mari să se nască din cele mai mici” (Epistola 9 către Actic). Și iarăși zice Hrisostom că „cumplit este a da încăpere acestor patimi rele. De aceea, trebuie a opri și a închide intrarea lor în tot chipul. Căci, cînd se vor apuca de suflet și îl vor stăpîni, aprind văpaie înfricoșată, ca și cum ar cădea foc. De aceea, rogu-mă, toate să faceți ca să închideți intrarea lor. Să nu vă mîngîiați pe voi înșivă cu cugetul cel pierzător de suflet a grămădi toată răutatea zicînd: Ce e de aceasta și ce e de aceea? Pentru că nenumărate rele se nasc din aceasta, căci diavolul spurcat folosește multă răutate, și putere și pogorămînt spre pierzarea oamenilor și din cele mai mici lovește. Pentru aceasta, trebuie a face totul ca să strici începuturile lor, că să nu cauți la firea păcatului că este mic, căci, învechîndu-se, se face pricină de mare păcat” (cuvîntul 86 la Matei). Vezi și subînsemnarea zicerii: „întru darul cel în Hrisostolus Iesus” (2 *Timotei* 2:1). (*n. aut.*)

² Ucenicii ereticului Marchion. (*n. m.*)

**8 Dar, chiar dacă noi sau Înger din cer ar bine-vesti vouă
afară de ceea ce v-am bine-vestit noi, fie anatema!¹**

Pentru a nu zice cineva că anatematizează, chiar și pe sine însuși, pentru iubi-rea de slavă, Pavel arată și adeverează aici dogmele sale. Și, pentru că Galatenii năzuiau la dregătorii de oameni, și-l puneau înaintea pe căpetenia Petru, pe Iacov și pe Apostolii cei mai aleși ce erau împreună cu dînșii, Pavel vorbește și de Îngerii. A adăugat însă „din cer”, fiindcă și preoții se numesc „îngeri”, după zicerea aceea a lui Maleahi: „Buzele preotului vor păzi cunoștința... căci înger al Domnului atotțiitorului este” (capitolul 2:7). Drept aceea, ca să nu socotească cineva că zice aceasta de obște, prin adăugirea zicerii „din cer”, a arătat că o zice pentru Îngerii cerești. Și nu a zis: „dacă propovăduiesc cele dimpotrivă”, ci: „dacă ar bine-vesti puțin ceva afară de cele ce noi v-am bine-vestit, să fie anatema”². Și, cu toate că nu e cu puțină cândva ca Îngerii cei buni – precum zice Hrisostom – să bine-vestească afară de evanghelia lui Hristos, Pavel a zis acest lucru cu neputință după prepunere, ca să oprească cu tot dinadinsul și cu covârșire pe oricine ar căuta să învețe afară de cele rînduite. Deci, anatematizîndu-i pe Îngerii dacă ar învăța cumva altele afară de evanghelie, cu aceasta depărtează orice dregătorie și persoană slăvită, atît cerească, cît și pămîntească. Anatematizîndu-se însă și pe sine dacă cumva, după prepunere, ar învăța și el cele dimpotriva evangheliei, cu aceasta leapădă afară și orice persoană apropiată lui, ca și cum ar zice: Să nu-mi zici tu – o, Galatene! – că, iată, Petru și ceilalți Apostoli împreună cu el învață altceva osebit de cele ce tu propovăduiești, căci eu nici pe sine-mi nu mă cruș, ci mă anatematizez dacă v-aș propovădui altele afară de cele ce v-am propovăduit întii. Însă Pavel nu le zice acestea ca să-i prihănească pe Apostoli, ci ca să astupe gurile amăgitorilor ce-i amăgeau pe Galateni și să arate că nu se rușinează de nici o dregătorie omenească atunci cînd e vorba despre dogmele credinței.

9 Precum am zis mai înainte, și acum iarăși zic:

Dacă cineva vă bine-vestește afară de ceea ce ați primit, anatema fie!

Pentru ca Galatenii să nu socotească cum că Pavel ar fi zis ca din răpire cele de mai sus, fiind tulburat de mînie, el spune aici aceleași lucruri încă o

¹ Pavel a folosit aceeași pricină și covârșire [„lipsă de măsură”, „exagerare”, *n. m.*] nepu- tincioasă [care e cu neputință a fi, *n. m.*] și în zicerea „Nădăjduiesc că nici moartea, nici viața, nici Îngerii, nici Începătorile, nici Puterile... nici altă făptură nu va putea a ne despărți pe noi de dragostea lui Dumnezeu” (*Romani* 8:38). (*n. aut.*)

² Iar ce va să zică „anatema” și cum că nu se cuvine a anatematiza cineva, vezi la tâlcuirea și subînsemnarea zicerii „m-aș ruga a fi cu însumi anatema de la Hristos” (*Romani* 9:3). (*n. aut.*)

dată, ca să arate că nici primele cuvinte nu le-a zis fără judecată, ci, întărindu-le întru sine-și cu adevărire și în statornicie¹, le-a zis hotărîtor.

**10 Căci oare acum înduplec oameni sau pe Dumnezeu?
Sau caut să plac oamenilor?**

Pavel va să se dezvinovățească de cele prin care era defăimat de către amăgitori, anume că nu este ucenic al lui Hristos, ci al Apostolilor. Și, ca să nu se mîndrească Galatenii că se judecă cu învățătorul lor și că au pricină cu dînsul, Pavel zice așa: Nu socotiți că mă dezvinovățesc și că mă judec în fața voastră, sau că o să vă încredințez că sînt ucenic al lui Hristos, și nu al oamenilor; către Dumnezeu fac toată judecata și dezvinovățirea mea. Deci nu scriu acestea iubind a dobîndi slavă de la voi sau pentru a vă avea ucenici ai mei; ba, ci le scriu dezvinovățindu-mă către Dumnezeu pentru dogmele credinței pe care le propovăduiesc, și nu pentru că voiesc să plac oamenilor.² Sau se înțelege și așa: de vreme ce aceia care crezuseră dintre Evrei în Galatia îl defăimau pe Pavel – zicînd că propovăduiește unele unora, și altele altora, prefacîndu-se după oameni – el zice așa: Oare eu mă sîrguiesc a-i încredința pe oameni și a plăcea lor, iar nu lui Dumnezeu? Să nu fie! Pentru că, de aș fi voit să plac oamenilor, negreșit aș fi făcut ceea ce ziceți și aș fi schimbat propovăduirea după oamenii pe care i-aș fi aflat.

Căci, dacă aș plăcea încă oamenilor, nu aș fi sluga lui Hristos.

Cu acest cuvînt, Pavel zice că nu se silește a plăcea oamenilor, că nici pe Galateni nu îi măgulește, și că nici nu propovăduiește lucruri osebite după oameni, zicînd: Căci, dacă m-aș sili să plac oamenilor, nu aș lăsa cele legiuite și

¹ Căci – după rituri – a zice cineva de două ori același cuvînt este semn de adevărire. (n. aut.)

² Ia aminte că – după Vasilie cel Mare – „cel ce face porunca lui Dumnezeu se cuvine a avea gîndul său vrednic de ispravă. Căci se înfruntă cel ce vrea să placă oamenilor, arătînd sîrguință celor ce îl laudă, iar față de cei ce îl prihănesc făcîndu-se leneș. Căci, dacă voiește a plăcea Domnului, să fie tordeauna și pretutindeni același, plinînd ceea ce s-a zis: «prin omul dreptății cele de-a dreapta și cele de-a stînga»” (Hotărîrea 33 din cele pe scurt). Dar cum ar putea cineva scăpa de a plăcea oamenilor? Răspunde același Vasilie: „Așa va scăpa, cu deplina încredințare că Dumnezeu este de față, și cu nerăspîndită purtare de grijă pentru buna-plăcere către Dumnezeu și cu înfocat dor de fericirile cele zise de Domnul [...]” (la fel, Hotărîrea 34). Și una este iubitorul de slavă deșartă, și alta cel ce vrea să placă oamenilor, după același Vasilie, care zice: „Socotesc că iubitorul de slavă deșartă este cel ce face și zice ceva pentru o goală slavă a lumii de la cei ce văd și aud. Iar cel ce vrea să placă oamenilor este acela care face voia vreunui om spre plăcerea celuiia, chiar dacă lucrul ce se face ar fi vrednic de necinste” (la fel, Hotărîrea 52). Vezi însă că Apostolul zice aici că cel ce e plăcut oamenilor nu este sluga lui Hristos, precum zice și în altă parte: „slujind nu după vederea ochilor, ca aceia ce vor să placă oamenilor, ci ca robii ai lui Hristos” (Efeseni 6:6). (n. aut.)

pîndirile Evreilor, alergînd la Hristos; nici nu aş defăima neamurile, prietenii şi atîta slavă ce aveam între Iudei, şi să aleg mai bine a suferi goane, primejdii şi necinste pentru Hristos.

11 Şi vă fac cunoscut, fraţilor, că evanghelia bine-vestită de mine nu este după om;

Fiindcă voieşte să arate Galatenilor că a lăsat *Legea* şi cele ale *Legii* cu adevărat şi s-a întors cu totul la Hristos, dumnezeiescul Apostol arată aici viaţa sa de mai înainte şi acea grabnică schimbare a sa întru Hristos, ca să arate că nu s-ar fi schimbat atît de în grabă dacă nu ar fi primit în inima sa o deplină încredinţare dumnezeiască şi cerească. De aceea şi zice: *Evanghelia mea nu este după om, adică eu nu am avut învăţător un om, ci m-am făcut ucenic chiar al lui Hristos* Însuşi.

12 căci eu nu am luat aceasta şi nici n-am învăţat-o de la om, ci prin descoperirea lui Iisus Hristos.

Fiindcă cei ce-l defăimau pe Pavel ziceau că el nu a fost ucenic văzător şi ascultător al lui Hristos, ca ceilalţi Apostoli, ci a luat toate cîte propovăduieşte de la oameni, aici el zice toate cele împotriva celor spuse de aceia, anume că: *Însuşi Hristos, Cel care i-a învăţat pe Petru şi pe cei mai aleşi Apostoli de pe lîngă Petru, mi-a descoperit şi mie evanghelia şi această propovăduire apostolească pe care o propovăduiesc.*

13 Căci aţi auzit despre petrecerea mea de altădată în iudaism,

De unde este arătat – zice – că eu, Pavel, am primit evanghelia cu descoperire dumnezeiască? De la viaţa şi petrecerea mea de mai înainte. Căci eu, gonitorul cel atît de mare al Creştinilor, cum m-aş fi schimbat aşa de grabnic în credinţa lui Hristos, dacă nu m-ar fi tras la Dînsul o descoperire dumnezeiască şi mai presus de fire? Iar că eram mare şi înfierbîntat gonaci al lui Hristos şi al Creştinilor este arătat şi de la voi înşivă, Galatenii, care, cu toate că sînteţi depărtaţi de Ierusalim cu atît de multă depărtare de loc, aţi auzit totuşi înfricoşata goană ce făceam împotriva Creştinilor – precum tilcuieşte Severian.¹

¹ Acelaşi lucru zice şi Teodorit: „Nimic nu este necunoscut vouă – zice – din cele ale mele, căci, deşi sînteţi depărtaţi de Iudeea cu multe stadii, totuşi vestea a alergat pretutindeni şi a făcut arătate tuturor cele despre mine, că de mult eram vrăjmaş cumplit şi arătat al Bisericii, avînd ca ţel a o răsturna din adîncurile temeliei.” (n. aut.)

că cu covârșire goneam Biserica lui Dumnezeu și o stricam.

Vezi cum Apostolul a pus aici fiecare zicere cu adăugire. Căci nu a zis doar: „goneam Biserica lui Dumnezeu”, ci: „o goneam cu toată covârșirea”. Și nu s-a mulțumit numai cu aceasta, ci a adăugat: „o stricam pe ea”, adică: „mă apucam să o răstorn din temelie și să o pierd”, că acesta este lucrul celui ce strică vreo cetate: a o răsturna din temelie și a o pierde.

14 Și spoream în iudaism mai mult decât mulți din cei de o vîrstă cu mine din neamul (meu), fiind foarte rîvnitor părinteștilor mele predanii.

Mai mult – zice – decât toți acei Evrei rîvnitori ai *Legii* ce erau de o vîrstă cu mine, eu arătam fierbințeală și rîvnă în *Lege* și „spoream”, adică creșteam în războiul asupra Creștinilor. Sau, zicerea „spoream întru iudaism” înseamnă aceasta: Eram cinstit între Iudei ca un învățat în *Lege*, și apărător și învățator al *Legii*.

Să nu socotești însă – o, cititorule! – că această pornire a lui Pavel asupra Creștinilor ar fi fost ispravă a slavei deșarte sau a miniei lui, nu; ci a fost lucru al rîvnei ce avea în *Legea cea Veche* a lui Dumnezeu. Deci – zice – dacă mai înainte goneam Biserica lui Hristos nu ca să plac oamenilor sau pentru vreun alt scop omenesc, ci numai pentru rîvna lui Dumnezeu, chiar dacă era rătăcită, cum aş putea propovădui unele și altele pentru plăcerea omenească sau pentru iubirea de slavă omenească acum, după ce am cunoscut adevărul? Sau cum aş învăța ceva afară de adevăr și afară de cele ce Hristos m-a învățat? Aceasta este cu totul de neurnat și de necrezut.

15 Iar cînd a bine-voit Dumnezeu, Cel ce m-a ales pe mine din pîntecele maicii mele

Dacă fericitul Pavel a fost rînduit spre buna-vestire a lui Hristos din pîntecele maicii sale¹ și dacă a fost ales spre aceasta de Dumnezeu, negreșit pentru oarecare altă iconomie a rămas în iudaism în vremea aceea din mijloc (adică

¹ [...] Se poate înțelege că cei „sfințiți din pîntecele maicii lor” se numesc așa pentru că au fost înainte-hotărîți de Dumnezeu cu deosebit chip din pîntecele maicii lor. Iar Pavel zice aici că s-a înainte-hotărît de Dumnezeu din pîntecele maicii sale, deci nu este nici o necuvîință să spunem că și el s-a sfințit din pîntecele maicii sale. Căci – dacă s-au sfințit din pîntece Patriarhul Iacov (după Ambrozie, după Iacov fratele lui Dumnezeu, după Ighisip și după Epifanie), logodnicul Iosif (după Gherson și după ierusalimicescul tipic), Moisi (după Efrem Sirul), Samson (după Evsevie), Marele Nicolae și Sava (după oarecari istorici) – ce lucru de mirare este deci ca și marele Apostol Pavel să fi fost sfințit din pîntecele maicii sale? (n. aut.)

pînă la descoperirea ce i s-a făcut). Dar care să fi fost economia aceasta? Aceasta ca năprasnică și vrednică de mirare schimbare a lui întru credința lui Hristos să-i încredințeze pe mulți Evrei și să-i tragă la credința lui Hristos. Dumnezeu l-a rînduit însă pe Pavel spre buna-vestire a lui Hristos nu după întîmplare și nesortire, ci pentru că mai-nainte l-a cunoscut că este vrednic.

și m-a chemat prin darul Său,

Dumnezeu l-a chemat cu adevărat pe Pavel la propovăduirea evanghelică pentru fapta bună și vrednicia lui, căci a zis către Anania: „Vas ales este Mie acesta” (*Faptele Apostolilor* 9:15). Dar Pavel, cugetînd smerit, a zis că a fost chemat „prin darul lui Dumnezeu”, nu pentru vrednicia sa, ci pentru mila lui Dumnezeu.

16 ca să descopere pe Fiul Său întru mine¹,

Pavel nu a zis: „Dumnezeu-Tatăl a descoperit mie pe Fiul Său”, ci: „întru mine”, adică „în lăuntru în mine”, ca să arate cu aceasta că nu a învățat de la Dumnezeu numai cu cuvîntul, ci a și umplut inima lui de mult dar și putere a Sfîntului Duh, fiindcă s-a vopsit cunoștința lui Hristos în omul cel din lăuntru și Hristos grația întru dînsul.²

ca să-L bine-vestesc pe El întru „neamuri”.

Zice: Dumnezeu-Părintele mi-a descoperit și mi-a arătat cu chip și cu strălucire mai presus de fire pe Fiul Său, nu ca doar eu să-L văd și să-L ascund în inima mea, ci ca să-L arăt și celorlalți prin propovăduirea evangheliei. Căci, prin acea vedenie și descoperire dumnezeiască de care s-a învrednicit Pavel, nu numai el singur a crezut, ci s-a și hirotonit de Dumnezeu spre a propovădui „neamurilor”.³ Deci – zice – dacă eu am fost învățat de Dumnezeu, cum voi.

¹ Vezi că – deși Fiul S-a descoperit pe Sine lui Pavel prin vedenia ce a strălucit mai mult decît soarele: „Eu sînt, i-a zis Iisus, Cel pe care Îl gonești tu” (*Faptele Apostolilor* 9:5) – cu toate acestea Pavel zice aici că Tatăl i L-a descoperit pe Fiul, fiindcă toate ale Fiului sînt și ale Tatălui, pentru că Ei sînt de o ființă. Despre aceasta a zis și Teodorit: „Aici, iarăși L-a împreunat pe Fiul cu Tatăl și de Acesta a zis că a văzut cele despre dînsul mai-nainte de veacuri și la urmă l-a chemat, în vremea în care l-a cercat”. (*n. aut.*)

² Iar Procopie tilcuiește zicerea aceasta așa: „[...] căci, precum Fiul descoperă pe Tatăl, așa Tatăl a descoperit pe Fiul lui Petru și lui Pavel. Căci cel dintîi, cunoscînd pe Fiul ca de la Tatăl, s-a fericit; iar cel de-al doilea zice: «Cînd a bine-voit Dumnezeu a mă osebi din pîntecel mai-cîi mele, ca să-L descopere pe Fiul Său întru mine»” (foaia 927 la cele 5 cărți). (*n. aut.*)

³ Căci zice: „Vas ales Îmi este Mie acesta, de a purta numele Meu înaintea «neamurilor», și a împăraților și a fiilor lui Israel” (*Faptele Apostolilor* 9:15). Și iarăși: „Mergi, că Eu te voi trimite departe, la «neamuri»” (la fel 22:21). (*n. aut.*)

Galatenii, ziceți că am învățat de la oameni? Și, de vreme ce am fost ales de Dumnezeu ca să propovăduiesc la „neamuri”, cum pot să propovăduiesc tăierea împrejur la „neamurile” cele netăiate împrejur?

Nu m-am lipit de trup și de sînge îndată,

Adică: După ce Dumnezeu-Tatăl a descoperit prin strălucirea cea mai presus de fire în lăuntru, în inima mea, pe Fiul Său, nu am venit îndată în cuvînt și în împreună-vorbire cu Apostolii Domnului – căci pe aceștia îi numește „trup și sînge”, numindu-i așa de la neamul evreiesc, rudenția cea firească. Sau „trup și sînge” numește de obște pe toți oamenii, ca și cum ar zice: N-am învățat ceva despre credința în Hristos de la nici un om, ci m-am îndestulat doar întru dumnezeiasca descoperire.¹

17 nici nu m-am suit la Ierusalim către Apostolii cei dinainte de mine,

Ceea ce a zis mai sus întunecat, că: „nu m-am lipit de trup și de sînge”, aici zice mai descoperit, a nume că nu s-a dus la Ierusalim ca să vorbească cu ceilalți Apostoli. Dar pentru care pricină zice Pavel acestea? Oare era atît de mîndru încît se socotea a fi îndestulat de sine și a nu avea trebuință de alt sfătuitor? Și cum de nu-l auzise pe Parimistul, care zice: „Nu fi înțelept de sine-ți!” (*Pilde* 3:7), nici pe Isaia: „Vai celor înțelepți întru sine-le și știutori înaintea loru-și!” (*Isaia* 5:21)? Să nu fie să fi fost Pavel atît de mîndru! Dar – fiindcă cei ce îl defăimau ziceau: Se cuvine să urmăm celorlalți care au fost mai înainte de Pavel, iar nu lui Pavel, care a fost pe urmă – Apostolul a fost silit să le spună acestea ca să astupe gurile amăgitorilor ce vorbeau așa, fiindcă ar fi fost fără cuvînt și cu totul nepotrivit ca acela ce a învățat fără mijlocire de la Dumnezeu, adică Pavel, să mai ia aminte la învățăturile oamenilor. Deci Pavel nu zice acestea mîndrindu-se, ci ca să arate vrednicia propovăduirii sale. Astfel, el a mers de la Damasc în Ierusalim și, prin Varnava, s-a întîlnit cu Apostolii, precum mărturisesc *Faptele* (capitolul 9), însă nu ca să învețe ceva, ci ca să-i încredințeze pe ceilalți că cele ce propovăduiește sînt primite și plăcute și de Apostolii din Ierusalim. Apoi, chiar dacă a mers la Ierusalim și s-a întîlnit cu Apostolii, nu a mers îndată

¹ Tîlcuind zicerea „nu m-am lipit de trup și sînge îndată”, Icumenie zice: „Nu m-am plecat îndată spre odihnă și indulcire, nici n-am căzut în lenevire și în nelucrare ca și cînd aș fi isprăvit ceva mare, ci cu dinadinsul m-am apucat de calea evangheliei. Sau așa: Nu am ales a-mi vedea rudele, sau casa, sau pe cei obișnuiți sau patria, ci toate lăsîndu-le, căci nici întru acestea nu mă micșorez față de Petru și de Ioan, îndată m-am dus în Aravia, în Damasc, și alergam la propovăduire.” Vezi și subînsemnarea zicerii: „După țintă gonesc, către darul chemării celei de sus” (*Filipeni* 3:13), ca să vezi cum alerga Pavel ca un grabnic călător – după Vasilie. (*n. aut.*)

ce a crezut, ci mai în urmă, și atunci pentru ca să-i încredințeze – precum am zis – pe ceilalți, iar nu ca să învețe ceva de la dișii.

ci m-am dus în Aravia și iarăși m-am întors în Damasc.

Îndată ce a crezut, Pavel umbla prin locurile cele înțelinate și nearate de propovăduirea evangheliei. Căci, dacă el ar fi fost împreună cu Apostolii, s-ar fi oprit propovăduirea și nu s-ar fi lătit atât de în grabă în locurile cele sălbatice și depărtate. Iar fiindcă era singur, Pavel alerga pe la neamurile cele mai varvare, precum erau Aravii. Vezi însă smerita-cugetare a lui Pavel, căci el, numărând cetățile și eparhiile pe unde a propovăduit, nu arată și câți oameni a întors la credință. Măcar că, doar în Damasc (adică în cel ce acum se zice Sami), atât de mult i-a tulburat și i-a amețit pe Evreii ce se aflau acolo, încât a fost vrăjmășuit și căutau a-l prinde de către mai marele neamului și stăpînitorul Damascului, pe care îl pusese acolo împăratul Areta, cum o zice singur la sfîrșitul capitolului 11 al epistolei întâi către Corinteni. Deci cele ce par mari a le zice pentru sine, Pavel nu le zice pentru iubirea de cinste și slavă, ci pentru a nu se vătămă propovăduirea, precum în capitolul 11 și 12 al epistolei a 2-a către Corinteni, fiindcă nu era crezut de către ceilalți, socotindu-se ca mai simplu și ca ucenic al ucenicilor și Apostolilor lui Hristos.

*18 Apoi, după 3 ani, m-am suit în Ierusalim
să-l istorisesc (să-l cercetez) pe Petru¹*

Și acesta este semn al mării smerite-cugetări a lui Pavel, căci acesta, cel ce isprăvise atîtea și propovăduise în atîtea locuri, a mers la Petru nu ca să învețe ceva și să se folosească de el, ci numai ca să-l istorisească și să-l vadă, cinstindu-l ca pe o căpetenie și ca pe un mai mare decît el. De aceea nu a zis că s-a dus în Ierusalim să-l vadă pe Petru, ci ca să-l istorisească, precum obișnuiesc a zice

¹ Se vede nepotrivire între *Fapte* și cuvintele acestea ale Apostolului, căci *Faptele* arată că s-a dus la Ierusalim după întoarcerea sa de la Damasc, căci zice: „Venind Saul în Ierusalim, cerca a se lipi de ucenici, și toți se temeau de el, necrezînd că este ucenic. Iar Varnava, luîndu-l, l-a dus către Apostoli și el le-a povestit cum L-a văzut pe Domnul pe cale și celelalte” (*Faptele Apostolilor* 9:20); iar aici, Pavel zice că după trei ani de la întoarcerea sa a mers în Ierusalim, dar nu arată din ce loc a mers. Dar, fiindcă mai sus a zis că după întoarcerea sa s-a dus în Aravia și iarăși s-a întors în Damasc, poate că a zăbovit în alte locuri acei 3 ani de care zice aici și iarăși s-a întors în Damasc, iar din Damasc a mers la Ierusalim, și atunci s-a adus la Apostoli prin Varnava, precum zic *Faptele*. Căci acestea nu se pot întocmi altminteri, precum și Icumenie, în tilcuirea *Faptelor*, se nevoiește și se silește în 5-6 chipuri să invoiască venirile lui Pavel în Ierusalim ce se arată în *Fapte* cu cele ce se cuprind în trimiterea aceasta către Galateni, și nu poate; iar la sfîrșit zice că Pavel vorbește aici de o altă vreme, pe care Luca nu o arată în *Fapte*, fiindcă scrie prea în scurt și unește multe vremi întru una. (*n. aut.*)

acei călători ai lumii care istorisesc și află cetățile cele mari și strălucite și arheologiile lumii, sau precum zicem și noi când mergem să întâlnim pe oarecari mari și sfinți bărbați. Dar noi mergem la aceia pentru folosul sufletului nostru, iar Pavel a mers la Petru doar pentru cinstea lui Petru, iar nu pentru folosul său.

și am rămas la el cincisprezece zile.

Zicerea „să-l istorisesc pe Petru” a fost semn de cinste către Petru, iar a rămîne la dînsul a fost semn de prietenie și de multă dragoste. Și nu a zis: „am învățat de la Petru”, ci numai: „am rămas la dînsul”, adică: „împreună cu dînsul”.

**19 Și nu am văzut pe altul din Apostoli,
afară numai pe Iacov fratele Domnului.¹**

¹ Poate acești doi Apostoli au fost aceia către care l-a dus Vamava pe Pavel, precum istorisesc *Faptele*. Au fost însă trei Iacovi: unul, fratele lui Ioan, pe care l-a omorît Irod; al doilea, fiul lui Alfeu, aceștia doi fiind din cei 12; și al 3-lea, „fratele Domnului”, care s-a pomenit aici și nu era din cei 12 Apostoli – precum zice Ieronim în tilcuirea epistolei acesteia și în cartea despre împreună-scriitorii bisericești (la Coresi). Acest Iacov se chema „cel Mic” – după Teofilact – spre osebierea de Iacov fiul lui Zevedei, care se chema „cel Mare”, ca unul ce era din cei 12 și mai ales, despre care a pomenit Marcu Evanghelistul cînd a zis: „Erau însă și femei departe privind, între care era Maria Magdalina, și Maria, maica lui Iacov cel Mic și a lui Iosif” (capitolul 15, stih 40), unde „Maria” e Născătoarea de Dumnezeu, ca o maică ce se socotea a acestui Iacov și a lui Iosif, fiii lui Iosif.

Iar că acest Iacov era sfințit din pîntecel-maicii sale și vin și rachiul nu a băut, și carne nu a mîncat vreodată, ca un nazireu, nici nu s-a ras cîndva, nici nu s-a uns cu untdelemn (precum era obiceiul atunci, spre netezirea trupului), nici în baie nu s-a scaldat, o scrie Pamfil Evreul în capitolul 2 al *Istoriei bisericești*, aducîndu-i martori pe Climent Stromatul și pe Ighisip, care mai scriu că pururea pomenitul acesta nu a pus sandale în picioare, ci umbla cu picioarele goale și totdeauna purta haine albe de in. De aceea zic Epifanie și Ieronim că acesta ar fi fost tînărul acela care în vremea Patimei Mîntuitorului a lăsat giulgiul pe care-l purta și a fugit – precum scrie Evanghelistul Marcu în capitolul 14:51, fiindcă numai acesta purta alb între Apostoli. (De aceea, după urmarea lui s-a luat obiceiul a purta haine albe de mătase toți Patriarhii Ierusalimului, moștenitorii fericitului Iacov. De aceea, și Eftimie de la îmbrăcămîntea cea albă și strălucită a înainte-văzut că presviterul Anastasie urma a se face Patriarh al Ierusalimului, precum cu adevărat s-a și întîmplat (foaia 402 din *Dodecavivlon*). De trei ori fericitul Iacov a păzit încă și fecioria în toată viața sa și, din adesele plecări de genunchi ce făcea, i s-au umflat genunchii și s-au făcut vînjoși ca ai cămîlei. Iar Hrisostom adaugă că, din pricină că adeseori își bătea fruntea de pămînt, i s-a umflat și s-a făcut neagră. Iar poalele hainei sale se întreceau să le sărute mici și mari – după Ieronim. Ci și întru Sfintele Sfințelor intra și acolo se ruga pentru iertarea neștiințelor norodului, de unde s-a numit și „Olvie”, adică drept, și pe capul său purta potcoava de aur a arhierelui *Legii* – precum mărturisesc Climent și Epifanie. Iar Hrisostom, tilcuind zicerea „apoi s-a arătat lui Iacov”, zice că mai întîi pe acesta l-a hirotonisit Domnul episcop al Ierusalimului (*Cuvîntul 38 la 1 Corinteni*). Și Epifanie (la

Pavel a mers cu adevărat la Ierusalim ca să-l istorisească și să-l vadă pe Petru, fiindcă îl cinstea și îl dorea atât de mult. L-a văzut însă și pe Iacov, nu pe fratele lui Ioan, ci pe fratele Domnului. Și îl pomenește pe el cu cinste, atit de slobod era de trei ori fericitul Pavel de toată zavistia și pizma. Și, dacă ar fi voit să-l arate pe Iacov cine era, nu-l numea „frate al Domnului”, ci sau fiu al lui Cleopa după *Lege*, sau fiu al lui Iosif după fire, fiindcă Iacov nu era frate după trup al Domnului, ci numai se socotea a fi. Dar cum era fiu după *Lege* al lui Cleopa? Ascultă: Cleopa și Iosif, logodnicul Născătoarei de Dumnezeu, au fost frați trupești și, fiindcă Cleopa a murit fără fiu, Iosif a luat-o pe femeia lui și a ridicat sămînță lui Cleopa, născînd pe acest Iacov și pe alți trei frați, pe Iosif, pe Iuda și pe Simon și o fiică numită Maria, pe care Sfîntul Evanghelist o numește „sora Născătoarei de Dumnezeu” (*Ioan 19:25*), întîi ca pe o rudenie, și al doilea pentru că Iosif avea pentru Născătoarea de Dumnezeu purtare de grijă ca un părinte mai mult decît avea apropiere și așezare de bărbat.

20 Iar cele ce vă scriu, iată, (spun) ca înaintea lui Dumnezeu că nu mint.

Ca să le arate că e vrednic de credință și adevărat, fericitul Pavel se nevoiește și se silește a arăta cuvintele sale Galatenilor ca și cum ar fi avut a da răspuns înaintea judecării lui Dumnezeu.

21 Apoi, am venit în părțile Siriei și ale Chilichiei,

22 însă eram necunoscut la față bisericilor Iudeei celor în Hristos,

*23 ci numai cît auziseră că cel ce oarecînd ne gonea pe noi,
acum bine-vestește credința pe care altădată o strica.*

Întîia dată, Pavel a mers în Ierusalim numai ca să-l vadă pe Petru și iarăși s-a dus de acolo, o dată pentru că a fost trimis propovăduitor la „neamuri”, și alta încă pentru că nu suferea să zidească asupra temeliei altor Apostoli, adică

Eresul 78) și Evseviev zice aceasta, deși Climent Stromatul zice că, după înălțarea Domnului, Petru, Iacov și Ioan, cei mai întîi aleși ai Apostolilor, l-au ales pe acest Iacov să fie episcop al Ierusalimului. Și, fiind episcop 20 ani în Ierusalim, de trei ori fericitul s-a învrednicit de mucenicesc sfințit. Căci, suindu-l pe aripa Bisericii – fiindcă de acolo strigase în auzul tuturor, zicînd: „Ce mă întrebați despre Iisus, Fiul omului? Acesta șade de-a dreapta atotputernicului Dumnezeu și va să vie pe norii cerului să facă judecată și răsplătire!” – așadar, fiindcă a strigat de acolo acestea, nelegiuiri preoți și cărturari îndată au năvălit asupra lui și l-au doborît de pe aripa Bisericii, făcîndu-se vîrsători de sînge. El însă, plecîndu-și genunchii și sfințele picioare și rugîndu-se pentru ucigașii săi, a fost împroșcat cu pietre. Vezi despre aceasta în *Cartea 1-a*, capitolul 1 al *Dodecavivlon*-ului lui Dositei. Iar marele Atanasie zice că acest Iacov a tîlmăcit *Evanghelia* lui Matei în limba elină din cea evreiască, și vezi foaia a 9-a a aceleiași cărți, *Dodecavivlon*. (n. aut.)

să propovăduiască la Evrei, la care propovăduiau ceilalți Apostoli. Ci el voia să propovăduiască la neamuri sălbatice și varvare, la care încă nu mersese să propovăduiască vreun Apostol. Pentru aceasta zice că: Încă nu mă văzuseră la față Creștinii din Iudeea, astfel încît cum aş fi propovăduit lor tăierea împrejur, precum mă prihănesc Creștinii Evrei din Galatia? – căci acesta este lucru cu totul nepotrivit și neurnat. Și – zice – Creștinii din Iudeea doar auzeau de mine că m-am întors la Hristos și că propovăduiam acea credință pe care mai înainte o goneam și încercam să o pierd.¹

24 Și-L proslăveau pe Dumnezeu întru mine.

Și cuvîntul acesta însemnează smerita-cugetare a fericitului Pavel, pentru că nu a zis: „se minunau de mine”, sau: „mă laudau”, ci pune totul în seama darului lui Dumnezeu, zicînd: Slăveau întru mine pe Dumnezeu, Care Însuși a isprăvit tot ce s-a făcut de mine, iar nu eu.²

¹ Pentru ce zice însă Luca în *Fapte* că „Varnava, luîndu-l pe el, l-a dus la Apostoli (...) și era cu ei intrînd și ieșind în Ierusalim și propovăduia cu îndrăzneală în numele Domnului. Și vorbea și se sfădea cu eleniștii, iar ei căutau să-l ucidă” (*Faptele Apostolilor* 9:27-29)? Deci, de vreme ce Pavel împreună se întreba și vorbea cu eliniștii, adică cu Evreii ce primiseră *Sfînta Scriptură* precum o tîlmăciseră cei 70 de eliniști [*Septuaginta*, n. m], cum zice aici Pavel că nu-l văzuseră la față Creștinii din Iudeea? Sau zice că nu Creștinii din Ierusalim nu-l știau și nu-l văzuseră, căci cu dinșii se întreba împreună, ci Creștinii ce locuiau în celelalte părți ale Iudeei și ale Palestinei. (n. aut.)

² Iar Fotie, țilcuind, zice: „Slăveau pe Dumnezeu întru mine», adică «pentru mine», și nu pe cutare sau cutare învățător, ci pe Însuși Dumnezeu, căci acesta era Cel care mi-a descoperit și m-a învățat propovăduirea.” (n. aut.)

CAPITOLUL II

1 Apoi, după paisprezece ani, iarăși m-am suit în Ierusalim cu Varnava, împreună luînd și pe Tit.

2 M-am suit însă după descoperire

Pricina întîii suiri la Ierusalim a lui Pavel a fost Petru. anume ca să-l istorisească și să-l vadă pe Petru – precum a zis mai sus. Iar a suirii a doua, pe care o zice aici, a fost pricină dumnezeiască și descoperire mai presus de fire ce i s-a făcut. Și zice că avea împreună cu el pe Varnava și pe Tit, ca pe niște martori că propovăduirea sa era plăcută și primită și de ceilalți Apostoli.

și am pus înaintea lor evanghelia pe care o propovăduiesc la „neamuri”.

Adică: Am arătat Apostolilor propovăduirea pe care o fac la „neamuri”, fără a propovădui să se taie împrejur. Dar pentru care pricină a arătat Apostolilor abia după atîția ani evanghelia pe care o propovăduia, de vreme ce s-ar fi convenit să le-o arate dintru început, cînd a crezut, ca să cunoască dacă aleargă bine sau rău? Căci lucrul ar fi fost cu adevărat fără socoteală, ca, după ce paisprezece ani și mai mult alerga propovăduind evanghelia, să aibă trebuință a învăța apoi dacă aleargă bine sau s-a ostenit în zadar! De aceea, dacă ar fi arătat propovăduirea sa Apostolilor ca să învețe el însuși despre calea pe care a umblat, negreșit aceasta ar fi fost fără socoteală și fără gîndire – așa precum am zis. Dar Pavel s-a dus la Ierusalim fiindcă vedea pe mulți că se sminteau pentru că Petru primea tăierea împrejur și pe mulți îi tăia împrejur, iar el însuși nu o primea, și astfel era bănuit că face fărădelege. Iar a merge, l-a sfătuit Sfîntul Duh, după o descoperire mai presus de fire, pentru ca aceia care se sminteau să se încredințeze și să se înduplece că nu este osebite și sminteală între propovăduirea lui Petru și aceea a lui Pavel, ci că Petru iartă tăierea împrejur după iconomie și pogorămînt, fiindcă el le propovăduia Evreilor, care se tăiau împrejur. Deci nu a fost fără socoteală ceea ce a făcut Pavel, că a mers la Ierusalim și a arătat Apostolilor despre propovăduirea sa după atîția ani, pentru că Duhul cel Sfînt l-a pornit să meargă, și el, supunîndu-se, a ascultat în chip drept și binecuvîntat.

îndeosebi însă celor ce se socoteau,

Fiindcă cei ce se sminteau erau mulți, Pavel a vorbit cu osebite cu Petru și cu Apostolii cei mai aleși ce erau împreună cu Petru, ca să nu urmeze mai multă

tulburare și gilceavă și să nu se facă mai mare sminteală, fiindcă multe zeci de mii de Evrei erau în Ierusalim și multe mii¹ care se sminteau, precum am zis. Aceștia, îndată ce ar fi auzit că Pavel strică și nu primește tăierea împrejur aflându-se chiar în Ierusalim, s-ar fi tulburat și s-ar fi ridicat cu toții. Așadar pentru pricina aceasta a vorbit de o parte cu Apostolii. Când a vorbit cu Apostolii avea însă împreună cu sine pe Tit și pe Varnava, ca să mărturisească celorlalți că Pavel nu s-a arătat Apostolilor că propovăduiește ceva potrivnic.

Și, zicînd despre Apostoli că „se socoteau” și se păreau, nu spune cu acest cuvînt că Apostolii de pe lîngă Petru nu ar fi fost într-adevăr mari și întii aleși, ci o zice ca să pună împreună socoteala și hotărîrea obștească a celor mulți cu a sa, adică să arate că Apostolii ce erau pe lîngă Petru se socoteau mari nu numai de el, ci și de toți ceilalți. Chiar Pavel zice pentru sine: „Mi se pare că și eu am Duhul lui Dumnezeu” (1 Corinteni 7:40), nu ca să tăgăduiască faptul că într-adevăr avea Duhul lui Dumnezeu, și doar părea că îl are, ci ca să arate și obșteasca socotință a oamenilor, pe lîngă care el însuși socotea că are Duhul lui Dumnezeu. Deci zice: Le-am vorbit îndeosebi Apostolilor „ce se socoteau”, adică celor mari, și slăviți și socotiți astfel de către toți.

nu cumva alerg sau am alergat în deșert.

Adică: Pentru ca să-i învăț pe cei ce se smintesc de mine că nu alerg și nu propovăduiesc în deșert și în zadar, iar nu ca să învăț eu. Căci cum aș fi avut trebuință a învăța eu, căruia Dumnezeu-Părintele mi l-a descoperit pe Fiul Său și evanghelia Fiului Său.² Sau cum aș fi avut trebuință, după atîția ani, a mă încredința dacă alerg ori nu în deșert și în zadar eu, care ziceam „Așa mă lupt, nu ca și cum aș bate aerul” (1 Corinteni 9:26)? – căci acest lucru ar fi cu totul nepotrivit.

3 Ci nici Tit, care era cu mine, Elin fiind, nu a fost silit a se tăia împrejur

Zice: Tit, cu toate că era Elin și netăiat împrejur, nu a fost silit a se tăia împrejur, ceea ce a fost o prea-mare dovadă că nici Petru, nici Apostolii ce erau cu

¹ Căci așa ziceau către Pavel cei ce erau pe lîngă Iacov, „fratele lui Dumnezeu”: „Vezi, frate, cite zeci de mii de Iudei ce au crezut sînt, și toți sînt rîvnitori ai Legii și s-au înștiințat de tine că înveți depărtarea de Moisi pe toți Iudeii ce se află pe la „neamuri”, zicîndu-le a nu-i tăia împrejur pe copiii lor, nici a umbla după obiceiurile Legii” (Faptele Apostolilor 21:2). (n. aut.)

Fotie spune însă că zicerea „dacă nu alerg sau am alergat în deșert” se poate citi și în chip întrebător, adică: Nu cumva alerg sau am alergat în deșert? Nu! – adică: Nu alerg și nici n-am alergat în deșert, ci toate le-am făcut cu încredințare și cu purtare de grijă. (n. aut.)

Petru nu primeau tăierea împrejur după cuvîntul de căpetenie, ci după iconomie și pogorămînt, pentru Evrei, care se tăiau împrejur. De aceea, nu l-au muștrat pe Pavel și propovăduirea lui, al cărui ucenic era Tit cel netăiat împrejur.

**4 pentru frații mincinoși cei prea-ascunși,
care s-au îndesat să iscodească slobozenia noastră
pe care o avem în Hristos, ca să ne robească pe noi,**

Alcătuirea acestei cuprinderi [„frază”, *n. m.*] este astfel: Tit nu a fost silit a se tăia împrejur nici măcar pentru frații mincinoși intrați pe ascuns [...], adică: Cu toate că frații mincinoși ce veniseră pe ascuns voiau aceasta și vrăjmășuiau (căci aceasta însemnează „intrați pe ascuns”), fiind de față și stînd împotriva mea, Apostolii nu l-au silit pe Tit a se tăia împrejur nici pentru ei, nici pentru împotrivirea lor. Dar pentru ce-i numește Pavel „frați mincinoși” pe cei ce primeau tăierea împrejur, de vreme ce și Apostolii cei mai aleși o primeau? Fiindcă Apostolii primeau tăierea împrejur făcînd pogorămînt pentru slăbiciunea Evreilor ce crezuseră în Hristos, iar frații mincinoși intrați pe ascuns legiuiau că se cuvine a se face tăierea împrejur numaidecît, ca să apere cu aceasta *Legea cea Veche*. De aceea îi numește pe dinșii „frați mincinoși”. Și, zicînd că acești frați mincinoși au intrat pe ascuns, arată ascunsa lor vrăjmășie. La fel, zicînd că au intrat pe ascuns ca „să iscodească slobozenia noastră”, arată că ei erau vrăjmași și luptători, căci cei ce se fac iscoditori nu intră pe ascuns prin cetăți pentru nici un alt scop decît numai ca să afle cu amănuntul toate părțile și locurile cetății, și din acestea să poată sparge cetatea aceea cu lesnire și să o robească. Lucrul acesta îl făceau și acei iscoditori frați mincinoși, care socoteau și căutau care sînt netăiați împrejur și au „slobozenia în Hristos”, adică nu sînt supuși obiceiurilor și robiei *Legii celei Vechi*, ca să afle apucare și să-i silească a se tăia împrejur, și cu acest chip să-i supună iarăși robiei *Legii*, robie de care ne-a slobozit Hristos. Deci, din amîndouă acestea este arătat că Apostolii îngăduiau oarecari obiceiuri ale *Legii*, ca să poată a-i slobozi pe Evrei din robia *Legii* cu încetul, iar acești frați mincinoși făceau cu totul dimpotrivă, ca să crească adică și să întărească robia *Legii*.

**5 căroră nici un ceas nu ne-am plecat supunerii,
ca adevărul evangheliei să rămînă la voi.**

Nu a zis: „nici întru puțin nu ne-am înduplecat la cuvîntul fraților mincinoși”, ci: „supunerii lor”, fiindcă ei – zice – nu făceau acestea ca să ne învețe cele ale *Legii*, ci ca să ne supună și să ne robească *Legii*. Pentru aceasta, ne-am

plecat Apostolilor și i-am ascultat, iar de acești frați mincinoși nu am ascultat. Pentru ce? Pentru ca să rămână încredințate și adevărate cele ce v-am propovăduit. Ce anume? Că cele vechi au trecut, că *Legea* a rămas nelucrătoare și a încetat și că Hristos nu-i primește și nu-i folosește cu ceva pe cei ce se taie împrejur. Deci, fiindcă am stat împotriva acelor frați mincinoși, cu aceasta am arătat că sînt adevărate cele ce v-am propovăduit, adică despre nelucrarea *Legii* și despre încetarea ei. Deci luați aminte să nu ieșiți afară din adevărul acesta!¹

6 *Iar de cei ce se socotesc a fi ceva, oricum ar fi fost ei cîndva, nu am nici o grijă, că Dumnezeu nu caută la fața omului.*

Fiindcă unii urmau a i se împotrivi și a-i zice: „Atunci cum au poruncit Apostolii să se taie împrejur Evreii care au crezut?” – Pavel dezleagă aici această zicere împotriva. Și nu zice adevărata pricină pentru care Apostolii au poruncit a se tăia împrejur, adică după economie și după pogorămînt, pentru ca cei ce crezuseră dintre Evrei, auzind că Apostolii după economie, iar nu după adevăr îngăduie tăierea împrejur, să nu se despartă de Apostoli ca de unii ce strică *Legea*. Căci unii pentru aceasta alergau la Apostoli în acea vreme, fiindcă păzeau *Legea*. Așadar Pavel nu spune pricina aceasta și nu o arată, pentru folosul celor ce crezuseră dintre Evrei. Zice însă un cuvînt foarte greu pentru Apostoli: „eu nici o grijă nu am”, adică: Eu nu am nici o îngrijire pentru „cei ce se socotesc a fi ceva”, adică pentru Apostolii cei mari, dacă propovăduiesc ori nu tăierea împrejur. Căci ei înșiși vor da cuvînt despre aceasta înaintea lui Dumnezeu, și Dumnezeu nu Se va milostivi de fața lor, nici Se va rușina că sînt mari (exarhi) ai Apostolilor, căci „Dumnezeu nu caută la fața omului”. Vezi însă – o, cititorule! – că nu a zis: „oricum sînt acum”, ci: „oricum au fost cîndva”, ca să arate că acum Apostolii au încetat de a propovădui așa și a primi tăierea împrejur, fiindcă propovăduirea evangheliei a strălucit pretutindeni și credința lui Hristos a sporit și a crescut. Pavel zice însă acestea nu pentru ca să-i defaime pe Apostoli, ci ca să-i folosească pe cei ce îl auzeau.

¹ Tîlcuind aceasta, Fotie zice cu chip de nedumerire: „Dacă Tit n-a fost silit a se tăia împrejur nici pentru frații mincinoși ce se îndesaseră pe ascuns, pentru ce l-a tăiat împrejur pe Timotei?” Și tot el răspunde că nici pe acela nu l-a tăiat împrejur pentru frații mincinoși – să nu fie! – ci ca să-i dobîndească pe cei ce se sminteau pentru slăbiciunea cugetărilor. Căci pentru cei slabi de socoteală trebuie a face pogorămînt, spre vindecarea blindă a bolii, iar celor ce năvălesc din răutate și din vicleană socotință se cuvine a nu ne îndupleca nici cît de puțin. Căci aceștia nu numai că nu au trebuință de vindecare, patima întărindu-se intru dinșii mai presus de toată vindecarea, dar și pe cei de lîngă dinșii caută să-i umple de boala lor. Pentru aceasta zice și dumnezeiescul Pavel: „nu ne-am plecat lor nici un ceas”. (n. aut.)

Căci mie, cei ce se socotesc nu mi-au adăugat nimic mai mult,

Dumnezeu – zice – va purta grijă pentru Apostolii cei mari și aleși, „oricum ar fi fost cîndva”, iar eu aceasta știu, că ei nu mi s-au împotrivit cu nimic și nici n-au adăugat ceva mai presus de propovăduirea mea.

*7 ci dimpotrivă, știind ei că mi s-a încredințat evanghelia
netăierii împrejur, precum lui Petru a tăierii împrejur,
8 că Cel ce a lucrat cu Petru spre apostolia tăierii împrejur
a lucrat și cu mine la „neamuri”.*

*9 Și, cunoscînd darul lui Dumnezeu dat mie, Iacov, Chifa și Ioan,
cei ce erau socotiți a fi stîlpi, ne-au dat mie și lui Varnava
dreapta împărțășirii, ca noi [să propovăduim] la „neamuri”,
iar ei la tăierea împrejur,*

Unii tâlcuiesc zicerea aceasta așa: Nu numai că Apostolii cei aleși nu au îndreptat nimic din propovăduirea mea, ci, dimpotrivă, ei s-au îndreptat din propovăduirea mea. Dar înțelegerea lui Pavel nu este așa, căci cum s-ar fi îndreptat Apostolii cei mari din propovăduirea lui Pavel, cînd fiecare dintr-inșii era desăvîrșit? Dar Pavel zice aceasta cu chip săritor, care se netezește așa: „ci, dimpotrivă, mi-au dat dreapta împărțășirii”, apoi celelalte cuvinte sînt în mijloc, „știind că mi s-a încredințat evanghelia netăierii împrejur”, și celelalte. Atît de departe – zice – erau Apostolii de a mă îndrepta, încît m-au și lăudat și s-au unit într-un glas ca eu și cu Varnava să propovăduim evanghelia la „netăierea împrejur”, adică la „neamuri”, iar ei să propovăduiască la „tăierea împrejur”, adică la Evrei. Căci aici Pavel nu numește „tăiere împrejur” și „netăiere împrejur” înseși lucrările goale ale tăierii și ale netăierii împrejur, ci-i numește pe cei netăiați împrejur, adică pe „neamuri”, și pe cei tăiați împrejur, pe Evrei. Și Pavel se arată aici de o cinste cu Petru, fiindcă spune că Însuși Dumnezeu, Care i-a dat lui Petru lucrarea evangheliei și apostolia către Evrei, i-a dat și lui apostolia către „neamuri”. Și vezi cum a arătat că propovăduirea sa a fost plăcută nu numai Apostolilor, ci și lui Dumnezeu, căci zice: „cunoscînd Apostolii darul lui Dumnezeu care mi s-a dat”. Și nu a zis: „auzind”, ci: „cunoscînd din lucrările înseși”. Căci – zice – dacă propovăduirea mea nu ar fi fost plăcută lui Dumnezeu, cum mi-ar fi dat El darul Său? Ascultă însă cum pomenește Pavel pe cei trei Apostoli mai aleși, pe Petru, pe Iacov¹ și pe Ioan.

¹ Se vede că Pavel îl numește aici pe Iacov „fratele lui Dumnezeu”, de care a pomenit și mai înainte, zicînd: „Iar pe altul dintre Apostoli nu am văzut, fără numai pe Iacov «fratele

cu laudă și cu orație. Căci zice pentru dînșii: „cei ce sînt socotiți a fi stîlpi”, adică: Cei mari, pe care toți îi laudă și îi slăvesc în toate părțile, aceștia sînt care mărturisesc că propovăduirea mea este plăcută lui Hristos. De aceea, „ne-au a dat mie și lui Varnava dreapta împărțășirii”, adică s-au unit și ne-au făcut părtași ai lor, și au arătat că le place propovăduirea mea, pentru că nu se osebește cu nimic de a lor.

**10 numai să ne aducem aminte de cei scăpătați (săraci),
ceea ce m-am și sîrguit a face eu însumi.**

Ne-am împărțit – zice – cu ceilalți Apostoli la propovăduirea evangheliei, și aceia propovăduiau la Evrei, iar eu și Varnava la „neamuri”. Pe cei scăpătați însă nu i-am împărțit, ci îi aveam de obște și aceia, și noi. Căci în Ierusalim erau mulți Creștini care crezuseră dintre Evrei ale căror averi fuseseră răpitate de către Evreii necredincioși, și erau atît de lipsiți, încît nu aveau nici hrana cea de nevoie. Fiindcă Elinii nu-i vrăjmășiau atît pe cei ce credeau în Hristos dintre Elini, precum Evreii pe cei ce crezuseră dintre Evrei. De aceea, Pavel avea pentru dînșii multă purtare de grijă, ca să le iconomisească cele de trebuință, precum chiar el mărturisește aici, zicînd: „m-am sîrguit a face aceasta eu însumi”. Fiindcă totdeauna se silea să adune milostenie de la Creștinii din „neamuri”, ucenicii săi, și să o aducă singur la Ierusalim sau să o trimită cu alții.¹

11 Iar cînd a venit Petru în Antiohia, i-am stat împotriva pe față,

Mulți socotesc că Pavel îl prihănește aici pe Petru ca pe un fățarnic, dar lucrul nu este așa, căci toate cîte se văd că le-a zis Pavel împotriva lui Petru i le-a zis și le-a făcut după iconomie. Iar pricina iconomiei a fost aceasta: aflîndu-se în Ierusalim, Petru îngăduia a se tăia împrejur fiii Evreilor credincioși, fiindcă nu era cu putință a-i smulge din *Lege* dintr-o dată. Iar cînd a venit în Antiohia, mînca împreună cu cei din „neamuri” și netăiați împrejur și petrecea împreună cu dînșii cu slobozenie. Dar, pentru că s-a întîmplat a veni în Antio-

Domnului” (*Galateni* 1:19). Și după puțin va vorbi despre acesta: „că, mai înainte de a veni unii de la Iacov” (*Galateni* 2:12), de la fratele Domnului adică – precum tîlcuiește Teofilact – căci Iacov fratele lui Ioan se vede a fi luat cununa muceniciei mai înainte, precum mărturisesc *Faptele*. (n. aut.)

¹ Milostenia aceasta către „sfinții din Ierusalim”, anume către Creștinii scăpătați ce se aflau în Ierusalim, se vede că o pomenește Pavel mai ales: *1 Corinteni* 16:1; *2 Corinteni* 8:4, 9:1; *Romani* 15:26. (n. aut.)

hia oarecari Ierusalimiteni ce crezuseră din Evrei, Petru se ferea de cei din „neamuri”, și nu mânca și nu petrecea împreună cu ei, ca mai înainte, întâi ca să nu-i smintească pe acei Ierusalimiteni, și a doua ca să-i dea lui Pavel prilej binecuvântat să-l mustre. De aceea l-a și mustrat Pavel pe Petru, iar Petru a suferit mustrea fără nici o stare împotriva, căci în acest chip ar fi urmat ca Ierusalimienii, ucenicii lui Petru, să se strămute de la tăierea împrejur și de la obiceiurile *Legii*, văzînd că învățătorul lor e mustrat de Pavel, iar el tace, neavînd ce să zică. Deci, a sta Pavel împotriva lui Petru, era numai o formă de luptă, iar nu luptă cu adevărat. Pentru că, dacă ar fi fost cu adevărat luptă, Pavel nu l-ar fi mustrat pe Petru înaintea Ierusalimienilor aceluia, ucenicii lui Petru, căci i-ar fi smintit foarte pe aceștia, văzînd cum se luptă căpeteniile Apostolilor. Însă lupta aceea închipuită întru arătare s-a făcut îndreptare a ucenicilor, și de aceea nici Petru nu a zis ceva împotriva, arătînd că primea și suferea această stare împotriva a lui Pavel pentru iconomie.

căci era osîndit.

Nu a zis că Petru era osîndit de el, ci de obște, de toți cei ce nu știau iconomia pe care o făcea, și socoteau că Petru este fățarnic și că, atîta vreme cît nu se aflau Ierusalimienii în Antiohia, mânca și petrecea împreună cu cei din „neamuri”, iar cînd au venit aceia s-a sfiit de dîșii.¹ Oarecari însă au înțeles că Petru era mai înainte osîndit fiindcă mîncase împreună cu Corneliu cel de alt neam, precum mărturisesc *Faptele* (capitolul 10) și de aceea acum, cînd veniseră în Antiohia Ierusalimienii, s-a temut ca nu cumva să-l osîndească iarăși. De aceea s-a sfiit și s-a osebit de cei din „neamuri”, și aceasta a fost pricina pentru care i-a stat împotriva Pavel.

¹ Dar pentru ce a tăcut Pavel și nu a spus că Petru făcea iconomie iertînd tăierea împrejur, și că din iconomie nu petrecea împreună cu „neamurile” cele netăiate împrejur? Înțeleptul Fotie răspunde, zicînd: „Dacă ar fi spus că Petru iartă tăierea împrejur din iconomie, Pavel ar fi întărit ceea ce voia să surpe, adică a se primi tăierea împrejur. Căci cei ce ar fi auzit ar fi zis: Dacă Petru face bine îngăduind tăierea împrejur din iconomie, atunci tu – o, Pavele! – de ce nu o îngădui, și de ce osîndești ceea ce numești iconomie? Iartă dar să se facă și nu o opri, și numește-o cum vrei, ori iconomie, ori dogmă și amănunțime! Căci sufletul ce iubește un lucru, îndată ce apucă puțin prilej, mai mult se apropie și se împletește cu acela. Așadar, pentru a nu cugeta și a zice acestea cei ce luau aminte la *Lege*, Pavel nu a vorbit din înțelepciune de iconomia lui Petru și a osîndit aspru fapta aceasta a tăierii împrejur, mustriindu-i pe cei ce o iartă ca pe unii fără de lege, ca prin mustrea cea aspră să-i inspăimînte și să-i îndrepteze pe cei ce cu adevărat făceau fărădelege tăindu-se împrejur. De aceea, nu se lepăda a-i numi osîndiți și fățarnici, zicînd că nu umblă drept pe picioare. (n. aut.)

**12 Căci, mai înainte de a veni unii de la Iacov,
mînca împreună cu „neamurile”, iar cînd au venit ei,
se sfia și se osebea pe sine, temîndu-se de cei din tăierea împrejur.**

Aici, spune și pricina pentru care aceia îl osîndeau pe Petru: De la Iacov – zice – „fratele Domnului”, cel ce învăța în Ierusalim ca episcop al lor, s-au trimis din Iudeea în Antiohia oarecari Creștini care crezuseră în Hristos dar încă țineau *Legea Veche*. Văzîndu-i pe aceștia și temîndu-se nu de a se primejdui el însuși, ci pentru a nu-i sminti pe dinșii și a-i face să se despartă desăvîrșit de credința lui Hristos, Petru s-a osebit de împreuna-petrecere cu cei din „neamuri”. Deci – văzînd că Petru face aceasta, dar neștiind pentru ce o face – unii îl prihăneau pe el.

**13 Și împreună cu el s-au fățarnicit și ceilalți Iudei,
încît și Varnava a fost tras în fățarnicia lor.**

Pavel numește „fățarnicie” lucrul și iconomia lui Petru, o dată pentru că nu voiește să arate cu ce socoteală și scop se osebea Petru de petrecerea împreună cu cei din „neamuri” și alta încă pentru ca să smulgă din rădăcina așezarea și plecarea Galatenilor către *Legea Veche*. Iar „ceilalți Iudei” sînt numiți de Pavel nu aceia ce veniseră de la Ierusalim, ci aceia ce se aflau în Antiohia, care, văzîndu-l pe Petru că se osebește de împreuna petrecere cu cei din „neamuri”, s-au osebit și ei.

**14 Iar cînd am văzut că nu umbla drept pe picioare
cătore adevărul evangheliei, i-am zis lui Petru înaintea tuturor:**

Să nu te tulbure – o, cititorule! – cuvintele acestea goale ale lui Pavel, anume că „nu umbla drept pe picioare către adevărul evangheliei”. Pentru că el nu zice acestea ca să-l defaime pe Petru, ci pentru aceia ce aveau să se folosească din vestea că Petru a fost certat și muștrat că ține obiceiurile *Legii*. De aici, oricine ar fi avut dreptate a le zice lor: Dacă pînă și Petru a fost muștrat pentru obiceiurile *Legii*, cum mai cutezați voi a le păzi de aici încolo? Pentru aceasta l-a certat și l-a muștrat Pavel pe Petru înaintea tuturor, ca să audă aceia și să se teamă că stîlpul cel atît de mare al Apostolilor a fost certat și nu a avut cu ce se dezvinovăți.¹

¹ Icumenie zice însă că Pavel, voind să arate iconomia cu care Petru se osebea pe sine și de „neamuri”, a zis că „nu umblă drept pe picioare către adevărul evangheliei”, precum și mai sus a zis că el „se fățarnicea”. Și nu umbla drept cu aceștia după adevărul evangheliei pentru că adevărul evangheliei acesta este: nici a tăia împrejur, nici a se osebi cineva de „neamuri” și de cei netăiați împrejur, de vreme ce „în Hristos nu este tăiere împrejur, nici netăiere împrejur, nici Iudeu, nici Elin” (*Coloseni* 3:11). (n. aut.)

Iar Evsevie al Chesariei zice că Pavel nu l-a certat pe marele Petru, căpetenia, ci pe un alt Chifa, unul din cei 70 de Apostoli. Evsevie zice că nu era de cuviință a avea a doua oară certare și muștrare Petru, care s-a dezvinovățit la începutul propovăduirii sale, când unii s-au smintit pentru că a mâncat împreună cu Corneliu cel de alt neam.¹ Dar ar putea zice cineva către Evsevie: O, prea-înțeleptule! – nici noi nu zicem că Petru a fost certat de Pavel pentru că nu ar fi știut cuviința, ci că a suferit certarea lui Pavel de voia lui, ca să se îndrepteze ceilalți.

Dacă tu, Iudeu fiind, viețuiești ca „neamurile”, și nu ca Iudeii, de ce-i silești pe cei din „neamuri” a viețui iudaicește?

Cu aceste cuvinte, Pavel mai că strigă către cei trimiși de la Iacov care erau de față și către toți Creștinii ce țineau *Legea*: Urmați învățătorului vostru Petru, fraților, pentru că și el, Iudeu fiind, iată că a mâncat cu cei din „neamuri”. Vezi dar că Pavel îl muștră pe Petru pentru folosul ucenicilor săi, adică al acelor din „neamuri”, fiindcă Petru îi silea să se taie împrejur și să păzească cele ale Iudeilor, cu muștrarea aceasta urmînd ca propovăduirea lui Pavel să se facă mai bine primită de ucenicii săi.

15 Noi sîntem Iudei din fire, iar nu păcătoși din „neamuri”.

Zice: Noi – care „sîntem Iudei din fire”, adică nu nemernici [„venetici”. *n. m.*] veniți la religia Iudeilor din alte neamuri, ci sîntem nașterea părinților și a strămoșilor Iudei, crescuți și hrăniți cu obiceiurile *Legii Vechi* – am lăsat această petrecere a noastră și cele ale *Legii* și am năzuit la credința lui Hristos.

***16 Știind însă că omul nu se îndreptează din faptele Legii, ci numai prin credința lui Iisus Hristos, am crezut și noi în Hristos Iisus, ca să ne îndreptăm din credința lui Hristos, și nu din faptele Legii. Căci nici un trup nu se va îndrepta din faptele Legii.*²**

¹ Cînd s-a suit Petru în Ierusalim și cei din tăierea împrejur citeau către dinsul, zicînd că a intrat la bărbații care nu aveau tăiere împrejur și a mâncat împreună cu dînșii, atunci el a povestit vedenia pe care o văzuse pogorîndu-se din cer ca un giulgiu, și că Duhul cel Sfînt i-a zis să meargă împreună cu cei trei bărbați trimiși de Corneliu, și că, îndată ce a început a le grăi lor cuvîntul lui Dumnezeu, a căzut Duhul cel Sfînt peste cei ce erau împreună cu Corneliu și celelalte pe care vezi-le la *Fapte*, capitolul 11. Și așa, auzînd acestea, Evreii s-au liniștit și au slăvit pe Dumnezeu, zicînd: Cu adevărat, Dumnezeu a dat și „neamurilor” pocăință spre viață. (*n. aut.*)

² Icumenie vrea ca toate cuvintele acestea să fi fost zise de Pavel către Petru înaintea tuturor, însă mai încolo tot el zice că starea împotriva către Petru au fost doar acele cuvinte: „Da-

Vezi că Pavel le zice aici pe toate cu încredințare și cu amănuntul: Căci noi – zice – ne-am lepădat de *Lege* nu pentru că ar fi vicleană și rea – precum huleau Maniheii – ci pentru că e slabă și neputincioasă a ne îndrepta. Fiindcă ni-meni – zice – nu putea să îndeplinească faptele și poruncile *Legii*, care erau grele și cu anevoie de isprăvit nu pentru mărimea lor, ci mai mult pentru micșorătatea lor, adică pentru luarea-aminte a îndatoririlor ei cele mici și proaste. Sau și altfel: Noi ne-am lepădat de *Lege* pentru că nu sfințea sufletul, ci curățea numai spurcăciunea trupului; pentru aceasta dar și tăierea împrejur este de prisos și zadarnică. Iar mai departe are să spună că tăierea împrejur este chiar primejduitoare, fiindcă îi desparte pe oameni de la Hristos.

**17 Dacă însă, căutînd a ne îndrepta întru Hristos,
ne-am afla păcătoși și noi înșine, este oare Hristos slugă a păcatului?**

Zice: Noi, Creștinii ce am crezut dintre Evrei, am căutat a ne îndrepta întru Hristos și pentru aceasta am lăsat *Legea*. Și – fiindcă, precum ziceți voi, Galatenii, este păcat a lăsa cineva *Legea* – atunci Hristos ne-a aruncat întru acest păcat, căci pentru Dînsul am lăsat toate obiceiurile *Legii*. Încît – după cele zise de voi – înseamnă că Hristos nu numai că nu ne-a îndreptat, dar ni S-a făcut și pricinuiitor de mai mult păcat și osîndă, fiindcă ne-a înduplecat să lăsăm *Legea* și să-I urmăm Lui.

Să nu fie!

Fiindcă a adus cuvîntul la o înțelegere necuvenită, anume că Hristos S-a făcut pricinuiitor de păcat, Apostolul nu a avut trebuință a tăgădui cu multe cuvinte necuviința aceasta, ci s-a mulțumit să spună să nu fie să fi fost Hristos pricinuiitor de păcat! – cuvînt tăgăduitor pe care Pavel obișnuiește a-l zice totdeauna la lucrurile acelea ce sînt cu totul oprite și învederat necuviințioase.

**18 Căci, dacă zidesc iarăși ceea ce am stricat,
mă arăt pe mine însumi călcător de poruncă.**

Vezi – o, cititorule! – înțelepciunea marelui Pavel: Galatenii ziceau că cel ce va dezlega *Legea* este călcător de *Lege*, iar Pavel o arată pe cea cu totul dimpotrivă, anume că cel ce păzește *Legea* este călcător de poruncă, căci călcă nu numai credința lui Hristos, ci și însăși *Legea cea Veche!* Fiindcă *Legea*

că tu, Iudeu fiind, viețuiești ca unul din «neamuri», și nu ca un Iudeu, de ce-i mai silești pe cei «neamuri» să viețuiască evreiește?»; și zice că toate celelalte s-au zis către Galateni, dar că se pot potrivi și lui Petru. [...] (n. aut.)

– zice – m-a povățuit la credința lui Hristos și m-a înduplecat să o las pe ea și să urmez lui Hristos. Dar Apostolul va arăta aceasta mai încolo, acum însă zice că *Legea* a încetat și că aceasta am mărturisit-o noi, cei ce am crezut în Hristos dintre Evrei, fiindcă am stricat-o și o am făcut-o nelucrătoare, despărțindu-ne de dînsa și lăsînd-o. Așadar, dacă ne-am sili să punem iarăși *Legea* înainte și să lucrăm obiceiurile ei, negreșit ne facem călcători de poruncă, fiindcă o lăudăm pe ceea ce a fost stricată de Dumnezeu.

19 Căci eu, prin Lege, am murit Legii.

Aici, Apostolul arată cum a stricat *Legea* și zice: Prin legea darului și a evangheliei, eu am murit *Legii celei Vechi* a lui Moisi. Sau, se înțelege și așa: Eu am murit *Legii* prin *Lege*, adică însăși *Legea* aceasta, prin cuvintele lui Moisi și ale Proorocilor, m-a povățuit să nu mai iau aminte la dînsa, ci la Hristos. Căci Moisi și Proorocii, proorocind despre Hristos, îi învață pe toți să creadă întru Dînsul, și de aceea, dacă eu iarăși iau aminte și urmez *Legea*, calc însăși *Legea* aceasta. Sau, se înțelege și așa: *Legea* poruncește ca acela ce ar fi călcat poruncile ei să fie pedepsit și să se omoare. Astfel încît, de vreme ce *Legea* era cu neputință a se îndeplini și a se păzi de oameni, eu, cel ce luam aminte la *Lege*, am fost omorît de dînsa pentru că nu puteam să o păzesc; deci, de aici înainte să nu-mi mai poruncească *Legea* mie, celui ce am murit despre dînsa cu îndoită moarte: cu moarte sufletească, pentru că păcătuiesc, neputînd împlini poruncile ei, și cu moarte trupească, fiindcă ea îi osîndește la moarte pe cei ce o calcă. De aceea, cum voi lua mai mult aminte la dînsa, care mă omoară?

Ca să viez lui Dumnezeu, m-am răstignit împreună cu Hristos,

Pentru a nu zice cineva: Și cum viezi tu – o, fericite Pavele! – de vreme ce ai zis mai sus că ai murit din pricina *Legii*? – pentru aceasta zice aici așa: *Legea*, viu fiind, m-a omorît; iar Hristos, luîndu-mă mort de la *Lege*, m-a făcut viu, fiindcă m-am răstignit în chip gîndit și am murit împreună cu El întru Sfîntul Botez. Fiindcă botezul este închipuire a crucii, a morții, a îngropării și a învierii Domnului. Și – zice – minunea este îndoită, pentru că Hristos m-a făcut, dar și pentru că, prin moartea Sa, m-a făcut viu.¹

¹ Iar Coresi, tilcuind aceasta, zice că cel ce îl iubește pe Hristos se preface în chipul lui Hristos. [...] De aceea, dacă-L iubești pe Dumnezeu, vei fi Dumnezeu; iar dacă-l iubești pe diavolul, diavol vei fi; dacă iubești trupul, trup vei fi. Ia aminte că lucrul cel dintîi al iubirii dumnezeiești este a-l uni pe cel ce iubește cu cel iubit. De aceea a zis dumnezeiescul Dionisie că numele iubirii dumnezeiești este unitor de putere, și de țineră împreună și mai cu deosebire de amestecare întru bine și întru bunătațe (*Despre numirile dumnezeiești*, capitolul 4). A doua lucrare a iubirii dumnezeiești este cea deopotrivă – precum zice aici Pavel: Așa cum Hristos

20 și nu mai viez eu, ci Hristos viază întru mine.

Zicînd: „m-am răstignit împreună cu Hristos” Apostolul a arătat ghicitoarește botezul. Și, zicînd: „și nu mai viez eu”, a arătat viețuirea Creștinilor cea datorată după botez, prin care mădularele noastre se omoară spre a nu lucra păcatul; „ci Hristos viază întru mine”, adică: Nici o faptă trupească sau pornire sufletească nu se face întru mine afară de cele ce voiește Hristos. Ci Hristos este Cel ce face toate întru mine, și mă ține și mă stăpînește – adică: Voia mea este moartă, iar voia lui Hristos este vie întru mine și-mi ocîrmuiește viața.

S-a răstignit pentru mine, tot astfel și eu deopotrivă mă răstignesc împreună cu Hristos. A treia, a-l face pe cel ce este iubit să-l iubească pe cel ce îl iubește și a-l închipui întru toate cele ce se văd și se gîndesc. Iar a patra lucrare a iubirii dumnezeiești este a pricinui uimire iubitorilor. Pentru aceasta a zis dumnezeiescul Dionisie: „Dumnezeiasca iubire este încă și uimitoare, nelăsînd pe iubitorii săi a fi ai lor, ci ai celor iubite de dînsii, adică ai darurilor dumnezeiești” (*Despre numirile dumnezeiești*, capitolul 4). Despre aceasta scria, arzîndu-se de iubirea lui Hristos, și dumnezeiescul Ignatie, zicînd către Romani: „Dragostea mea s-a răstignit.” Pentru aceasta a zis și Sfîntul Grigorie al Niseei despre Pavel că dragostea l-a făcut pe el a nu simți nici indulcire, nici durere, nici frică, nici cît de puțină plecare omenească, ci a se schimba cu totul în Hristos. Pentru această dumnezeiască dragoste a lui Dumnezeu, Andrei, osîndîndu-se la cruce de către Egheat, ighemonul Ahaei, zicea: „O cruce! – eu, care de demult te doream, iată, acum dobîndesc plinirea dorului meu.” Pentru dragostea dumnezeiască, Petru i-a spus lui Nero să-l răstignească cu capul în jos. Pentru dragostea dumnezeiască s-a răstignit Filip, în vremea Chesarului Claudiu – precum zice Evsevîe. Pentru dragostea dumnezeiască s-a răstignit Sixtus, în vremea împăraților Decius și Valerian – după Prudențiu. Pentru dragostea dumnezeiască s-a răstignit Dionisie, după multe munci, în vremea lui Adrian. Pentru dragostea dumnezeiască s-a răstignit, în ziua Vinerei celei Mari, Sfîntul Mucenic Caliope, ucenicul lui Dionisie – după Sirul (Vezi și subînsemnarea zicerii „și pe vrăjmașii crucii”, *Filipeni* 2:18, și subînsemnarea zicerii „iar mie să nu-mi fie a mă lăuda decît numai în Crucea Domnului nostru Iisus Hristos”, *Galateni* 6:16). (*n. aut.*)

Iar Sfîntul Dionisie Areopagitul tîlcuiește aceasta mai înalt, ca o ispravă a iubirii dumnezeiești uimitoare ce era întru Pavel, zicînd așa: „Este însă și iubire dumnezeiască uimitoare, care nu-i lasă pe iubitori a fi ai lor, ci ai celor iubiți de ei. De aceea, și marele Pavel, fiind cuprins de iubire dumnezeiască și împărțit de puterea ei uimitoare, zice cu îndumnezeită gură: «nu mai viez eu, ci Hristos viază întru mine», ca un adevărat iubitor uimit, precum zice chiar el lui Dumnezeu. Și nu mai trăiește viața sa, ci viața Celui iubit de dînsul, ca una foarte iubită” (*Despre numirile dumnezeiești*, capitolul 4).

Încă și marele Grigorie al Tesalonicului zice, în epistola către Achindin: „Vezi descoperii că darul este nezidit, dar și isprava lucrării celei de acest fel a lui Dumnezeu este nezidită. Aceasta dar înțelege și marele Pavel zicînd că nu mai viază viața cea vremelnică, ci pe aceea dumnezeiască și pururea vecuitoare a Cuvîntului ce locuia într-însul, care, cu darul, s-a făcut fără de început și fără de sfîrșit.” Iar după puține zice iarăși: „Pînă a început a viețui viața cea după porunca lui Dumnezeu, făcută din neînfință, Pavel era zidit; iar cînd nu o mai viețuia pe aceasta, ci pe aceea ce i s-a făcut prin locuirea lui Dumnezeu într-însul, s-a făcut nezidit, cu darul dobîndîndu-l pe Dumnezeu-Cuvîntul, viu și lucrînd întru el.”

Deci, dacă eu viez întru Dumnezeu altă viață decît cea a lumii și dacă m-am omorît, este arătat că nu mai pot păzi nimic din ale *Legii*.

Iar ceea ce viez acum în trup, viez întru credința Fiului lui Dumnezeu,

Zice: Cele de mai sus le-am zis pentru viața sufletească și gîndită, dar și pentru însăși această viață simțită pe care o trăiesc acum, despre care vei afla că mi-a dat-o Hristos. Căci *Legea* – nepăzindu-se, ci călcîndu-se de oameni – i-a osîndit pe toți sub pedeapsă și moarte. Și nimic nu oprea a se omori și a se pierde toți, ca niște călcători ai *Legii*, precum, în vremea Potopului, s-au pierdut toți oamenii călcători ai legii celei firești, înainte de *Legea* scrisă. Venind însă Hristos, El ne-a izbăvit de osînda aceasta a *Legii* și de pieire și ne-a îndreptat prin moartea Sa. De aceea, și faptul că viețuim simțitor și în trup îl avem pentru credința în Hristos, Care ne-a îndreptat și ne-a slobozit din primejdia morții.

a Celui ce m-a iubit și S-a dat pe Sine pentru mine.

Pentru ce zice Pavel aici că Hristos l-a iubit și S-a dat pe Sine pentru dragostea lui, de vreme ce Hristos i-a iubit pe toți oamenii și S-a dat pentru toți? Spre dezlegarea acestei nedumeriri, răspundem că Pavel – socotind de ce răutăți ne-a slobozit Hristos și ce bunătăți ne-a dăruit, și aprinzîndu-se de dragoste – a numit a sa, osebîtă, omeneasca dragoste și darea lui Hristos pentru toți, așa cum și *Proorocii* îl numesc Dumnezeu „al lor” pe Dumnezeu cel de obște al tuturor oamenilor, după zicerea psalmică: „Dumnezeule, Dumnezeul meu, ia aminte de mine!” (*Psalmul 17:3*) și după multe alte zi-

Mai aceleași cuvinte ale lui Pavel le zice și purtătorul de Dumnezeu Ignatie, arzîndu-se de aceeași iubire dumnezeiască: „Nu mă indulcesc de hrana stricăciunii, nici de indulcirile vieții acesteia. Piinea lui Dumnezeu o voiesc, piinea cerească, piinea vieții. Și băutura voiesc băutura Lui, care este iubire nestrîcătioasă și viață nesfîrșită. Nu mai voiesc a vieții după oameni. Aceasta va fi însă dacă veți voi voi. «M-am răstignit împreună cu Hristos și de acum nu mai viez eu, fiindcă viază întru mine Hristos»” (epistola către Romani). Vezi și subînsemnarea zicerii „căci ați murit, și viața voastră s-a ascuns împreună cu Hristos întru Dumnezeu” (*Coloseni 3:3*). Iar cum că trei însemnări are viața, vezi la tilcuirea zicerii „că mie a vieții Hristos îmi este” (*Filipeni*, capitolul 1:2).

Iar Grigorie al Nisei, tilcuind aceasta, zice: „Deci dar, dacă nu mai viază Pavel, cel ce s-a răstignit lumii, ci Hristos viază într-însul, tot ce s-a făcut și s-a zis de către Pavel se pune după cuviință în seama lui Hristos, Cel ce viețuia într-însul. Căci Pavel – cel ce a zis: «De căutați cercare de Hristos ce grăiește întru mine» – zice că și graiurile lui s-au grăit de Hristos și că isprăvile sale evanghelice nu sînt ale lui, ci le afierosește darului lui Hristos ce locuia într-însul” (cuvînt la zicerea „iar cînd se vor supune Lui toate” (în tomul 2). Iar Vasilie cel Mare zice că „toți Creștinii ce s-au botezat sînt datori a zice întru adevăr cuvîntul acesta al Apostolului: «Iar de acum nu viez eu, ci Hristos viază întru mine.»” Și vezi cuvintele Sfîntului Părinte la subînsemnarea zicerii „prin care lumea s-a răstignit mie” (*Galateni 4:14*). (n. aut.)

ceri, despre care vezi la capitolul 1 al epistolei către Romani, stih 8. Și alta încă, pentru ca să arate că orice Creștin se cuvine a mărturisi lui Hristos afit de multă mulțumire, încît să mărturisească chiar că doar pentru el singur ar fi murit Hristos. Căci această facere de bine au luat-o de la Hristos mai cu deosebire doar Creștinii ce au crezut într-Însul.¹ De aceea, orice Creștin care, în urma botezului și după atîta facere de bine a lui Hristos, ar lua aminte la *Lege*, acela arată că Hristos nu a murit pentru dînsul. Și apoi cum nu te înfricoșezi tu – o, nebulule Creștine, slujitorul *Legii Vechi!* – ci te întorci iarăși după botez la acea *Lege*, și cu aceasta arăți că moartea lui Hristos este netrebnică? Ia aminte însă la cuvîntul pe care-l zice Pavel aici, că Hristos S-a dat pe Sine la moarte de bună voie, pentru pricina ereticilor Arieni, care hulesc zicînd că Hristos S-a dat la moarte doar după porunca lui Dumnezeu-Părintele, și nu după voia Sa.

21 Nu lepăd darul lui Dumnezeu,

Fiindcă cele zise mai sus erau din silogisme² bănuitoare, acum Apostolul dogmatisește aici hotărîtor: Nu lepăd darul lui Hristos pe care mi l-a dăruit și prin care m-a îndreptat fără de fapte cu moartea Sa, și mai mult nu iau aminte la *Lege* și la cele ale *Legii*.

căci, dacă dreptatea este din Lege, atunci Hristos a murit în zadar.

Dacă *Legea* – zice – are și ea putere a-l mîntui și a-l îndrepta pe om, atunci Hristos a murit în zadar și fără folos. Fiindcă El pentru aceasta a murit, ca să-i mîntuiască pe oameni prin moartea Sa, căci *Legea* nu a putut face aceasta. De aceea, dacă *Legea* îl mîntuiește pe om, moartea lui Hristos este de prisos. Vezi unde ajunge hula?

¹ Despre aceasta, întru o unire cu Pavel, zicea cu dragoste și purtătorul de Dumnezeu Ignatie: „Pe Iisus Îl iubesc, pe Fiul lui Dumnezeu, pe Cel ce a murit și S-a sculat din morți pentru mine” (*Epistola către Romani*). Și iarăși: „Pe Domnul Îl doresc, pe Fiul adevăratului Părinte, pe Iisus Hristos. Pe Acela Îl caut, Care a murit și a înviat pentru noi! Iertați-mă, fraților, să nu mă opriți a ajunge la viață, căci Iisus este viața credincioșilor! Să nu-mi voiți mie moartea, căci moarte este viața cea fără Hristos. Credeți-mă că pe Iisus Îl iubesc, pe Cel ce a murit pentru mine. Ce voi răsplăti Domnului pentru toate cele ce mi-a răsplătit mie?” (la fel). (*n. aut*)

² Silogism – raționament deductiv compus din trei părți, în urma căruia cea de a treia judecată (concluzia) se deduce din prima (premiza majoră), prin mijlocirea celei de a doua (premiza minoră). (*n. m.*)

CAPITOLUL III

***1 O, Galateni fără de minte! – cine v-a zavistuit pe voi
a nu vă pleca adevărului,***

După ce a arătat că nu s-a hirotonisit Apostol de către oameni, nici prin vre-un om, și după ce s-a făcut pe sine-și vrednic de crezare, Pavel le vorbește apoi Galatenilor cu mai multă stăpînire și îndrăzneală. Și, fiindcă urmează a cumpăni credința cu *Legea*, mai înainte îi numește pe Galateni „fără de minte”, nu ca și cum ar călca legea lui Hristos, Care a poruncit a nu numi cineva pe fratele său „nebul” (*Matei 5:22*), dar mai ales păzind-o, pentru că nu se osîndește cel ce ar numi „nebul” pe fratele său cu dreptate, ci acela ce l-ar numi așa fără dreptate și în zadar. Iar toți Galatenii s-au numit de Apostol „fără de minte” cu dreptate, pentru că au rămas nesimțitori de atîtea bunătăți și faceri de bine ale lui Hristos, făcînd netrebnică moartea lui Hristos. Vezi însă – o, cititorule! – că, după ce a dovedit către dinșii nelucrarea *Legii*, Pavel îi ceartă, dar îndată încetează certarea. Pentru că nu le-a zis: „cine v-a amăgit?”, ci: „cine va zavistuit?”, mai măsurat, ca să arate că mai înainte făceau lucruri bune și vrednice a fi pizmuite.¹ Pe lîngă acestea, cu zicerea zavistiei și a pizmuirii arată că cei ce înduplecau a se tăia împrejur și a păzi cele ale *Legii Vechi* nu au fost propovăduitori purtători de grijă pentru mîntuirea lor și nu-i învățau acelea pentru ca să îndeplinească lipsa faptelor bune ale Galatenilor, ci mai ales pentru ca să ciuntească și să micșoreze fapta lor bună. Căci o astfel de răutate este zavistia: împiedecătoarea sporirii și a creșterii celui zavistuit. Însă Pavel nu a zis aceasta: pentru că zavistia ar avea atîta putere spre a face acestea de sine, ci pentru că aceia ce-i învățau pe Galateni s-au pornit să-i învețe așa din zavistia și pizmuirea lor.

***pe voi, căroră Iisus Hristos vi S-a închipuit înaintea ochilor,
între voi răstignit.***

De ce zice Pavel aici că Hristos S-a răstignit înaintea ochilor Galatenilor, de vreme ce Mîntuitorul S-a răstignit în Ierusalim?² Răspundem că zice aceas-

¹ Teodorit a tilcuit aceasta așa: „Cineva zavistuieste pe unul îmbeșugat, nu pe unul sărac; pe cei bine-norociți, nu pe aceia nenorociți. Deci cuvîntul arată osîrdia lor de mai înainte intru buna-cinstire de Dumnezeu, vîdînd și parinteasca iubire de fii a Apostolului. Fiîndcă-i plînge pe ei că au pierdut bogăția adunată, zicînd: Care demon zavistnic și pizmuitor v-a jefuit bogăția voastră cea lăudată?” (*n. aut.*)

² Măcar că – după *Icumenie* – Pavel nu a zis că Hristos S-a răstignit la Galateni, ci că „S-a închipuit” răstignit, adică: Propovăduirea v-a zugrăvit vouă Crucea, iar voi, cu ochii credinței, L-ați văzut ca și cum ar fi fost de față. Aceasta o zice și Teodorit. [...] (*n. aut.*)

ta pentru că, cu ochii credinței cei gînditori. Galatenii au văzut Crucea și pe Mîntuitorul Hristos mai cu amăruntul și mai curat decît cei ce erau de față în Ierusalim și pe Golgota, care în zadar L-au văzut, căci mulți din cei ce L-au văzut atunci trupește nu s-au folosit cu nimic din privirea aceea. Iar Galatenii și toți Creștinii ce au crezut, deși nu L-au văzut pe Domnul răstignit în chip simțitor și cu înșiși ochii lor, prin credință însă și cu gîndul L-au văzut mai cu amăruntul decît aceia. Zice: Vezi, Hristos „S-a închipuit răstignit între voi”, adică S-a zugrăvit, prin propovăduirea mea, iar voi, Galatenii, crezînd într-însa, L-ați văzut ca și cum ar fi fost de față înaintea voastră. Cuvintele acestea sînt pentru Galateni și laudă, și muștrare totodată: laudă, pentru că primiseră acestea cu atîta credință; și muștrare, pentru că L-au lăsat pe Acela ce L-au văzut gol, răstignit și murind pe Cruce din dragoste pentru ei și, fără a se rușina de Patimile Lui, au alergat la *Legea Veche*. Vezi însă – o, cititorule! – că Pavel a lăsat toate celelalte patimi, și lucrări și Tainele lui Hristos cele din economie pentru om, și aduce în mijloc doar Crucea, căci mai ales Crucea a fost capul purtării de grijă a lui Hristos pentru noi – precum zice Hrisostom.

2 Numai aceasta voiesc a ști de la voi:

Din faptele Legii ați luat Duhul, sau din auzirea credinței?

Zice: De vreme ce voi, Galatenii, nu puteți înțelege și nu voiți a socoti adîncul economiei lui Hristos din multele cuvinte și din dovezile cele îndelungate, vă zic numai aceasta în scurt și lesne înțeleasă. Răspundeți-mi la această mică întrebare (precum zice Teodorit): De unde ați luat Duhul Sfînt și ați făcut atîtea minuni și semne? Din faptele *Legii*, sau din credință? Arătat este că din credință, de vreme ce pe cînd țineți *Legea* nu aveați Duhul Sfînt și nu făceați minuni. Deci cum de ați lăsat acum credința, care v-a dăruit Duhul cel Sfînt, și țineți iarăși *Legea*?

3 Afît de fără de minte sînteți? Începînd în Duhul, acum vă desăvîrșiți în trup?

Iarăși îi ocărăște și îi numește „fără de minte”, la vreme potrivită. Se cuvea – zice – ca voi să adăugați și să creșteți credința odată cu adăugirea și creșterea vremii. Voi însă nu numai că nu ați mers înainte și nu ați crescut în credință, dar ați făcut dimpotrivă și v-ați întors la cele din urmă. Căci a face voi semne, acesta era lucrul ce împlinea așezarea voastră duhovnicească pe care o aveați și la început, cînd ați crezut; iar a vă tăia împrejur, acesta este lucrul trupesc și doveditor al așezării voastre trupești, pe care ați dorit-o acum, la sfîrșit. Nu a zis însă că se desăvîrșesc în trup în chip lucrător, ci pătimitor,

ca să arate că amăgitorii aceia ce crezuseră din ludei, luându-i în mîinile lor pe Galateni, îi tăiau prin tăierea împrejur precum jugănesc oamenii dobitoacele necuvîntătoare. Iar Teodorit zice că „«Duh» a numit darul, iar «trup» viețuirea după *Lege*, căci cele ale *Legii* erau trupești.”

4 Ați pățimit atîtea în zadar? – dacă a fost în zadar cu adevărat.

Multe ispite suferiseră Galatenii pentru credința lui Hristos, și de aceea, vrînd să-i rușineze. Pavel le zice: Ați pățimit atîtea și atîtea ispite în zadar și fără folos? Căci, dacă vă tăiați împrejur, tot ce ați pățimit mai înainte rămîne zădarnic și nefolositor. Socotiți – zice – cîta pagubă v-au pricinuit și de cîte cununi v-au lipsit amăgitorii aceia care vă învață să vă tăiați împrejur. Apoi, ca să le dea nădejde de pocăință și de întoarcere la Hristos, adaugă acestea: „dacă a fost în zadar cu adevărat”, adică: Dacă ați voi să vă deșteptați și să vă pocăiți, atunci nu veți fi pățimit în zadar și fără folos cele dinainte, ci vă veți incununa pentru ele.¹ Din aceste cuvinte, să se rușineze cei ce leapădă pocăința, cum erau schismaticii Novațieni! Căci înșiși Galatenii au fost făcători de minuni, și mărturisitori și muceniciei, și au căzut din credința lui Hristos; iar după ce au căzut, Pavel nu i-a lepădat, ci i-a primit cu dulceață la credință și la pocăință.

5 Deci Cel ce vă dă vouă Duhul și lucrează întru voi puteri – din faptele Legii, sau din auzirea credinței?

Spuneți-mi – zice – Dumnezeu, Cel ce v-a dat darul Duhului, încît a prooroci cu acela și a grăi în limbi, Dumnezeu, Cel ce lucrează întru voi puteri de

¹ Oarecari din Părinți au filcuit zicerea „Ați pățimit atîtea în zadar, dacă a fost în zadar cu adevărat” așa: Pentru acelea mai mult aveți să vă osîndiți, căci, după ce ați gustat din graiurile cele bune ale lui Dumnezeu și ați dobîndit darul Lui, v-ați întors la cele dinainte și v-ați lipsit de dar, făcîndu-vă astfel vinovați de mai mare muncă, fiindcă zice Solomon: „Pentru cei mari, judecata va fi cumplită. Celor mici, Domnul le va arăta iertare și milă, însă cei puternici vor fi pedepsiți cu strășnicie.” (*Înțelepciunea lui Solomon* 6:5, 6). Într-un glas cu Părinții aceștia tîlcuiește și Icuemenie: „«În zadar» nu înseamnă pagubă, ci nici a lua, nici a da ceva. Dar cel ce a început cu Duhul, și pentru aceasta a căzut în multe ispite, iar apoi s-a schimbat, nu numai că a pățimit în zadar, dar a și pierdut plățile ispitelor, ce i se păstrau pentru necazurile suferite pentru Hristos.” Zice și Vasilie cel Mare (în *Cuvîntul asupra celor ce se imbată*), oarecum tîlcuind zicerea aceasta, „în zadar”: „Cîte zile ați adunat în zadar, dacă ar fi în zadar cu adevărat! Căci cel ce a ajuns la sporirea faptelor bune iar apoi s-a întors la obiceiul de mai înainte nu numai că s-a păgubit de plata celor făcute, dar se și învrednicește de mai grea osîndire. Căci, gustînd bunul grai al lui Dumnezeu și învrednicîndu-se de cunoștința darurilor, toate le-a vîndut, de o pușină îndulcire amăgindu-se.” (*n. aut.*)

semne și de minuni, pentru faptele *Legii* v-a dat darul acesta și lucrează puterile acestea? Căci acestea lipsesc și se cuvine a se înțelege așa: Din faptele *Legii* v-a dat pe Duhul și lucrează întru voi puterile? Pentru faptele *Legii* – zic – v-a dăruit vouă Dumnezeu acestea, adică S-ar mulțumi Dumnezeu de voi când păziți cele ale *Legii*, sau vi le-a dăruit pentru credința ce ați arătat întru Hristos? Este vădit că pentru credință v-a dăruit vouă acestea! Deci cum ați lăsat credința cu care ați slăvit pe Dumnezeu și năzuiți iarăși la *Legea* care a fost stricată și care nu v-a dăruit nimic?

6 Precum și Avraam a crezut în Dumnezeu și i s-a socotit lui ca dreptate (Facerea 15:6).

Din semnele și minunile ce ați făcut, trebuia – zice – să cunoașteți puterea credinței în Hristos. Dar, dacă nu ați cunoscut credința din semne, măcar priiviți și socotiți puțin la strămoșul vostru Avraam, a cărui laudă și veste e mare și multă la voi, și veți vedea că tot din credință s-a îndreptat și el. Deci, dacă Avraam, cel ce a fost mai înainte de dar, s-a îndreptat prin credință, cu mult mai virtuos voi, care v-ați învrednicit a lua darul, sînteți datori a ține credința cu care s-a îndreptat strămoșul vostru.¹

7 Să știți dar că cei ce sînt din credință sînt fii ai lui Avraam.

Fiindcă Galatenii se temeau ca nu cumva să cadă din rudenia Patriarhului Avraam, cu care mulți se cinsteau, dacă se vor lepăda de *Lege* și de tăierea împrejur ce se dăduse lui Avraam, Pavel arată aici cu totul dimpotrivă, anume că credința în Hristos îi face fii ai credinciosului Avraam mai mult decît *Legea* și tăierea împrejur. Pentru că Avraam a luat tăierea împrejur numai spre semn osebitor al credinței ce se afla dinainte în lăuntru, în sufletul lui.

8 Și Scriptura, văzînd dinainte că Dumnezeu îndreptează „neamurile” din credință, mai înainte a bine-vestit lui Avraam: „Întru tine se vor blagoslovi toate neamurile” (Facerea 12:3; 22:18).

Aici, Apostolul dovedește că cei ce au credința lui Avraam, aceia sînt și fii ai lui Avraam, și aduce mărturie din *Scriptură*, unde zice: „Întru tine se vor blagoslovi

¹ După Teodorit, Apostolul învață acestea mai pe larg în trimiterea către Romani, la capitolul 4, unde dovedește că Avraam s-a îndreptat din credință și că fii ai lui Avraam sînt urmașorii credinței lui. (n. aut.)

lovi toate neamurile”, în loc de: „întru urmarea credinței tale”.¹ Pe lângă acestea, arată însă aici cum credința este mai înainte decât *Legea*, căci credința singură l-a îndreptat pe Avraam încă mai înainte de a se da *Legea*, și cum lucrurile ce se fac acum se întâmplă așa cum a zis mai înainte Dumnezeu. Zice: Căci, „mai înainte văzînd *Scriptura*” – adică Dumnezeu, Cel ce a dat și *Scriptura*, și *Legea* – a înainte-cunoscut și a înainte-hotărît să se îndrepteze oamenii nu din *Lege*, ci din credință. Și nu a zis că „i-a descoperit” sau că „i-a arătat” lui Avraam, ci că „i-a bine-vestit”, ca să înțelegi tu că și Avraam se bucura, și se veselea pentru chipul acesta al îndreptării, anume că prin credință au să se îndrepteze toate „neamurile”, și dorea a se săvîrși lucrul acesta, stăpînînd prin fapte.

9 Drept aceea, cei ce sînt din credință se blagoslovesc împreună cu credinciosul Avraam.

Fiindcă Galatenii se temeau ca nu cumva să fie blestemați dacă nu vor rămîne în *Lege* – căci scris era: „Blestemat va fi tot omul ce nu rămîne întru toate cuvintele *Legii* acesteia spre a le face pe ele” (*Deuteronomul* 27:26) – Pavel arată aici cu totul dimpotrivă, că nu aceia ce rămîn și păzesc *Legea* sînt blagosloviți, ci aceia ce o lasă și aleargă la credință, precum și credinciosul Avraam s-a blagoslovit pentru că a alergat la credință.

10 Căci cîți sînt din faptele *Legii* sînt sub blestem, că scris este: „Blestemat e tot cel ce nu rămîne întru toate cele scrise în Cartea *Legii*, ca să le facă pe ele” (*Deuteronomul* 27:26).

Pentru a nu se împotrivi cineva și a zice: Cu adevărat, cu dreptate s-a îndreptat și s-a blagoslovit din credință Avraam, pentru că încă nu era *Legea*, dar tu – o, fericite Pavele! – arată-mi dacă credința îl îndreptează și îl blagoslovește pe om după ce s-a dat *Legea*! – pentru aceasta Pavel dovedește aici nu numai că credința blagoslovește și îndreptează, dar și că *Legea* se face pricinuitoare de blestem și de păcat. Fiindcă nimeni nu poate face toate cele scrise în *Lege*, iar cel ce nu face acelea este blestemat, precum poruncește chiar *Legea*. Drept aceea – zice – a se blagoslovi omul este însușire doar a credinței, iar nu a *Legii*, și deci în zadar vă temeți că veți fi blestemați dacă veți lăsa *Legea*! Căci, dacă veți lua aminte la *Lege*, mai mult veți fi blestemați, fiindcă nu puteți împlini toate cele poruncite de ea.

¹ Așa îl citește zicerea aceasta și Sfîntul Chiril al Alexandriei, zicînd: „(întru tine), adică «după chemarea și asemănarea ta»” (*Despre slujirea cu duhul și cu adevărul*, cartea a doua). (n. aut.)

11 *Iar cum că, în Lege, nimeni nu se îndreptează înaintea lui Dumnezeu este arătat, căci „dreptul din credință va fi viu” (Avacum 2:4).¹*

12 *Legea însă nu e din credință, ci „omul ce va face acestea va fi viu într-însele” (Levitic 18:5).*

După ce a arătat că *Legea* îi face blestemați pe cei ce o țin, iar credința îi blagoslovește, Pavel arată acum că singură credința îl îndreptează pe om, iar nu *Legea*, aducându-l martor pe Avacum, care zice că „dreptul va via din credință”, și nu din *Lege*. Fiindcă *Legea* nu cere numai credință, ci și fapte, și nimeni nu a putut să păzească faptele *Legii*. Și bine a zis: „înaintea lui Dumnezeu”, căci poate că cei ce păzesc *Legea* par a fi drepti înaintea oamenilor, precum erau fariseii: „Voi sînteți cei ce vă îndreptați înaintea oamenilor (le-a zis Domnul)” (*Luca 15:15*). Deci, de vreme ce *Legea*, fiind anevoie a se păzi, nu-i îndrepta pe oameni, ci chiar îi făcea blestemați, pentru aceasta a venit darul și ne-a arătat cale lesnicioasă. credința adică, prin care ne îndreptăm și ne blagoslovim. Încît, iată, s-a dovedit că credința îi blagoslovea și îi îndrepta pe oameni nu numai înainte de a se da *Legea*, ci mai mult îi îndreaptă în urmă, după ce s-a dat *Legea*.

13 *Hristos ne-a răscumpărat din blestemul Legii, făcîndu-Se blestem pentru noi, căci scris este: „Blestemat este tot cel spînzurat pe lemn” (Deuteronomul 21:23).²*

Vreunul din Galateni ar fi putut sta împotriva, zicînd: Este adevărat că cel ce nu face faptele *Legii* este blestemat și că credința îl îndreptează pe om, dar de unde este arătat că blestemul *Legii* s-a dezlegat și s-a ridicat din mijloc? Căci noi ne temem ca nu cumva să ne aflăm încă sub acest blestem, fiindcă am apucat o dată de ne-am supus robiei *Legii*! Pentru aceasta așadar, Pavel dovedește aici că blestemul acela s-a dezlegat cu mijlocirea lui Iisus Hristos, căci Acesta S-a făcut de bună voie blestem, cu plata aceasta răscumpărîndu-ne din blestem. Blestem pe care nu era drept a-l lua Hristos, pentru că El a plinit

¹ Vezi tîlcuirea zicerii acesteia a lui Avacum la capitolul 1 al epistolei către Romani, stih 13. (*n. aut.*)

² Bagă de seamă că cuprinderea [„frază”, *n. m.*] aceasta a Apostolului, pînă la: „ca să luăm făgăduința Duhului prin credință”, unită împreună cu cuprinderea capitolului 5 al epistolei întii către Corinteni – adică cu zicerea aceasta: „Fraților, puțină dospitură dospește toată frămîntătura”, pînă la zicerea: „ci întru azimele curăției și ale adevărului” – aceste două cuprinderi – zic – se citească unite la slujba de dimineață a Sfintei Sîmbete celei Mari, ca *Apostol* al acelei mari, înfricoșate și prea-cinstite zile. (*n. aut.*)

toată *Legea* și a fost fără de păcat, iar noi eram vinovați sub blestemul acesta pentru că nu puteam să plinim toate lucrările *Legii* și pentru că eram călcători de *Lege* și păcătoși. De aceea a și urmat una ca aceasta, precum, de pildă, dacă cineva ar fi osîndit se moară pentru răutățile sale, iar apoi s-ar afla un nevinovat care, ca să-l slobozească de la moarte, să aleagă a muri el însuși pentru viața și dragostea aceluia. Deci Hristos a primit blestemul pe care *Legea* îl da celui spînzurat pe lemn – fără ca El să fie supus blestemului, o dată pentru că plinise toate *Legea*, și alta pentru că nu a făcut păcat și călcare de poruncă – și așa a dezlegat tot blestemul pe care ni-l da nouă *Legea* pentru că nu o puteam împlini toată, rămînînd într-însa totdeauna.

***14 Ca, întru Hristos fi sus, să se facă întru „neamuri”
blagoslovenia lui Avraam,***

Zice: „Hristos S-a făcut blestem” ca „să se facă întru «neamuri»”, adică la cei ce nu aveau *Legea*, „blagoslovenia lui Avraam”, adică cea din credință, „în Hristos fi sus”, adică întru „sămînța lui Avraam”, precum este scris: „Și se vor blagoslovi întru sămînța ta toate neamurile pămîntului” (*Facerea 22*), adică: Întru Hristos, Care urmează a Se naște după trup din tine, se vor blagoslovi cei ce vor crede într-Însul.

ca prin credință să luăm făgăduința Duhului.

De aceea – zice – s-au blagoslovit toate „neamurile”, ca să ia Duhul Sfînt prin credința întru Hristos. Căci – de vreme ce nu puteau lua Duhul Sfînt aceia care se aflau încă sub blestemul *Legii*, ca unii ce nu o păzeau – blestemul acela s-a dezlegat, fiind luat de binecuvîntatul Hristos, Care S-a spînzurat pe lemnul Crucii. Iar după ce s-a dezlegat blestemul acela, s-au blagoslovit toate neamurile care au crezut întru Hristos. Și așa, blagoslovindu-se și îndreptîndu-se prin credință, au luat „făgăduința” Duhului, adică bunătățile pe care Duhul făgăduise să i le dea lui Avraam, cum a fost blagoslovenia creșterii neamului lui, moștenirea Ierusalimului și celelalte, pe care Pavel le înțelege că erau toate duhovnicești, și că prin urmare ni s-au dat acum duhovnicește nouă, Creștinilor, celor ce credem întru Hristos.¹

¹ Iar Icumenie tilcuiește zicerea aceasta așa: „Blestemul s-a dezlegat cu Crucea, iar prin credința întru Hristos s-a făcut dreptatea, iar din dreptate luarea Mîngîietorului Duh. Fiindcă și Duhul era întru făgăduință, căci Cel ce a zis: «Întru tine se vor blagoslovi toate neamurile» a făgăduit blagoslovenia cu pogorîrea Duhului. Cum s-a dat însă făgăduința lui Avraam («neamurilor») «în Hristos»? Fiindcă făgăduințele s-au dat întru «sămînța lui Avraam», iar «sămînța

15 Fraților, după om vorbesc:

Mai sus, i-a numit pe Galateni „fără de minte”, iar acum îi numește „frați”; căci aceea a zis-o ca să-i lovească și să-i înfrunte, iar aceasta o zice ca să-i mîngîie. Zice: Lucru omenesc am a vă arăta.¹

Nimeni nu strică testamentul întărit de om, și nu mai rînduiește ceva pe de-asupra.

16 Făgăduințele s-au dat lui Avraam și sămînței lui. Nu zice:

„și semințiilor”, ca pentru mulți, ci ca pentru unul:

„și sămînței tale” (Facerea 22:18), Care este Hristos.

17 Și aceasta o zic: Legea², care s-a făcut după 430 de ani, nu strică testamentul întărit de Dumnezeu întru Hristos, spre a face nelucrătoare făgăduința.

Cu cuvintele acestea, Apostolul vrea să arate cum credința este testament (diată) mult mai veche decît *Legea* și că nu este drept a se pune *Legea* înaintea credinței. Pentru aceasta a adus și pildă, zicînd că, dacă un om și-ar face diata, ar cuteza cineva să o strice și să rînduiască altele, adică să adaoge sau să scadă din cele scrise în diata aceea? Ba – zice – negreșit nu cutează! – după legile

lui Avraam» este Hristos, după trup. Deci, ca om, Hristos a moștenit făgăduințele lui Avraam, ca fiu al lui, și le-a dat oamenilor Săi, adică celor ce au crezut într-Însul.” (n. aut.)

¹ Unit zice și Teodorit că aceasta e în loc de: „de lucruri omenești mă folosesc”. (n. aut.)

² Cei mai amărunchi dintre aceia care numără cronologiile, urmînd zicerii acesteia a Apostolului, află acei 430 de ani în acest chip: cînd Dumnezeu a făgăduit să-i dea lui Avraam pămîntul lui Hanaan, Avraam era de 75 de ani. Avraam l-a născut pe Isaac cînd era de 100 de ani, iar de la nașterea lui Isaac pînă la nașterea lui Iacov au trecut 60 de ani. Iacov s-a pogorît în Egipt cînd era de 130 de ani. Deci, unindu-se cei 25 de ani ai lui Avraam (căci, scoțîndu-se 75 din cei 100 de ani ai lui, rămîn 25) și cei 60 ani ai lui Isaac, fac 215. Iar Iosif era de 40 de ani cînd s-a pogorît tatăl său în Egipt, și a viețuit 110. Așadar, de la făgăduința dată de Dumnezeu lui Avraam pînă la moartea lui Iosif, au trecut 285 de ani; iar de la moartea lui Iosif pînă la nașterea lui Moisi au trecut 75 de ani. Iar Moisi, cînd a ieșit din Egipt, era de 80 ani. Deci, de la făgăduința către Avraam pînă la ieșirea Israelitenilor din Egipt, au trecut 440 de ani. [...] Însă, fiindcă nu e arătat cu scumpătate timpul lui Avraam după care se cuvine să facem începutul acestei cronologii, înseamnă că nu este greșală să luăm acești 440 de ani în loc de 430, precum zice aici Apostolul (foaia 207 a celor 5 cărți). Se unește însă cu Pavel și *Dumnezeiasca Scriptură*, zicînd: „Iar nemernicia fiilor lui Israil în pămîntul Egiptului și în pămîntul Hanaan, ei și părinții lor, e de 430 de ani. Și a fost după 430 de ani cînd a ieșit toată puterea Domnului din pămîntul Egiptului, noaptea” (*Ieșirea* 12:40). Iar *Legea* s-a dat întru același an în care au ieșit Israelitenii din Egipt, în luna a treia, precum zice *Scriptura*: „Iar în ziua aceasta a lunii a treia de la ieșirea fiilor lui Israil din Egipt, a venit norodul în pustiul Sinai” (*Ieșirea* 19:1). (n. aut.)

politice și împărătești. Atunci, dacă nimeni nu cutează să surpe diata întărită a unui om, cu mult mai virtos nu poate surpa testamentul (diata) lui Dumnezeu! Iar Dumnezeu a făcut așezământul cu Avraam pentru ca „neamurile” să se blagoslovească întru „sămînța” lui; iar „sămînța” lui Avraam este Hristos după omenia Sa. Fiindcă Dumnezeu nu a zis să se blagoslovească „neamurile” întru „semințiile” lui Avraam, în număr de multe, ca să nu socotească cineva că a vorbit de Idumei și de Ismailiteni, care se pogoară și ei din Avraam; ci a zis să se blagoslovească „neamurile” întru „sămînța”, în număr de una, care este Hristos – precum am mai zis. Deci cum poate *Legea* să surpe și să facă neîntărit acest testament (diată), tocmeală și făgăduința a lui Dumnezeu, adică a nu se blagoslovi „neamurile” întru Hristos, ci întru poruncile *Legii*? Căci aceasta nu ar fi altceva decît numai a se strica diata și făgăduința lui Dumnezeu, lucru ce este cu neputință și necuviincios.¹

18 Căci, dacă moștenirea este din *Lege*, nu mai este din făgăduință; iar lui Avraam, Dumnezeu i-a dăruit moștenirea prin făgăduință.

Dacă *Legea* – zice – dăruiește „neamurilor” blagosloveniile și-i face pe oameni moștenitori ai vieții și ai dreptății, atunci făgăduința lui Dumnezeu către Avraam ar fi neîntărită și de lepădat. Dar nu este cu putință ca făgăduința lui Dumnezeu să nu aibă tărie, pentru că *Legea* este dată mai în urmă, și nu poate surpa făgăduința lui Dumnezeu de mai înainte. Și pînă la aceasta se potrivește pilda testamentului (diatei) lui Dumnezeu pe care o pomenește Pavel. De aceea, nu te sili tu – o, cititorule! – să asemeni întru toate făgăduința lui Dumnezeu către Avraam cu pilda vieții omului, fiindcă aceea este diată dumnezeias-

¹ Teodorit îl cuiește zicerea aceasta așa: „Și *Scriptura Veche* numește «testament al lui Dumnezeu» făgăduința făcută către Avraam. Deci nu este cu putință ca acela să primească vreo adăogire, sau scădere sau surpare prin punerea *Legii*, care s-a făcut mulți ani mai târziu. Dumnezeu l-a toată să făgăduit să blagoslovească neamurile din «sămînța lui Avraam», iar sămînța aceasta este Stăpînul Hristos, căci printr-însul a luat sfîrșit făgăduința și «neamurile» s-au norocit de blagoslovenie. Iar ceilalți toți – deși au fost împărtașiți de fapta bună cea mai desăvîrșită: ori Moisi, ori Samuil, ori Ilie și, cuprinzător, toți cei ce se pogorau cu neamul din Israil – se numesc «sămînță a lui Avraam» după fire, însă nu sînt acea «sămînță» care a adus «neamurilor» izvorul blagosloveniei. Căci aceasta arată dumnezeiescul Apostol, anume că *Scriptura* nu zice: «semințiilor», ca pentru multe, ci ca pentru una: «sămînței tale», care este Hristos. Deci aceia, chiar dacă se trag din Avraam cu neamul, nu se numesc și «sămînță a lui Avraam», dar Acesta chiar are această numire, fiindcă doar El este Cel care a dat blagoslovenie, după făgăduință. Pentru aceasta, dumnezeiescul Apostol arată că făgăduința e mai tare decît *Legea*”. (n. aut.)

că, iar aceasta este pildă omenească – precum a zis Apostolul. Astfel, nu e de mirare că nu se poate potrivi pilda omenească cu cea dumnezeiască întru toate; fiindcă, dacă ar fi fost pilda întru toate asemenea cu lucrurile ce se pilduiesc, nu ar mai fi fost pildă, ci ar fi fost însuși lucrul al căruia este pilda.

19 Deci ce e Legea? Ea s-a adăugat pentru călcare,

Fiindcă a înălțat credința și a arătat-o a fi mai întii decât *Legea*, din aceasta se naștea o stare împotrivă și o nedumerire: căci, dacă credința este născută mai înainte de *Lege* și ea da „neamurilor” blagoslovenia, atunci pentru care pricină s-a mai dat *Legea*? Dezlegînd așadar împotrivirea aceasta, Pavel zice: *Legea* nu s-a dat în zadar și fără folos, ci pentru multele călcări de porunci și păcate pe care le făceau oamenii dinainte de *Lege*, ca să le fie Iudeilor ca o zăbală ce îi oprea să calce, dacă nu toate poruncile, măcar cîteva. Și bine a zis că *Legea* „s-a adăugat”, ca să arate că ea nu s-a dat chiar după întii scop, precum s-au dat făgăduințele lui Avraam, ci s-a adăugat oarecum din afară și după al doilea cuvînt [„rațiune”, *n. m.*], pentru multele călcări de porunci ale Evreilor, ca, din cele multe, să oprească măcar puține.

pînă ce a venit „sămînța” care s-a făgăduit,

Zice: *Legea* s-a dat – ori, mai bine a zice, s-a adăugat – nu ca să se păzească pentru totdeauna, ci pînă va veni „sămînța lui Avraam”, adică Hristos, întru Care era făgăduința lui Dumnezeu că au a se blagoslovi „neamurile” într-Însul. Deci, dacă *Legea* s-a adăugat pentru a se păzi pînă ce va veni Hristos, pentru ce voi, Galatenii, căutați să o păziți și după venirea lui Hristos?

rînduită fiind prin Îngeri cu mîna Mijlocitorului.

Zice: *Legea* s-a dat slujind la darea ei fie preoți – care se numesc „Îngeri” după Maleahi (2:7) – fie chiar Îngeri, fiindcă Îngerii slujeau și la trîmbițele, la tunetele și la celelalte înfricoșate arătări ce se auzeau și se vedeau în muntele Sinai cînd Dumnezeu S-a pogorît ca să dea *Legea*.¹ Pe lîngă acestea, Pavel

¹ Arătînd aceasta, același Apostol zicea în altă parte: „dacă cuvîntul grăit prin Îngeri (*Legea*) a fost adevărat” (*Evrei* 2:2). Și arhidiaconul Ștefan zicea către Iudei: „care ați luat *Legea* în rînduială de Îngeri, și nu ați păzit-o” (*Faptele Apostolilor* 7:53). Unit zice și Dionisie Areopagitul: „Oare și sfințita legiuire a *Legii*, predanșirea cuvintelor – precum zice aici – nu s-a dat lui Moisi de la Dumnezeu ca să ne învețe că este cu adevărat închipuire dumnezeiască și sfințită? Căci aceasta o învață arătat și teologia, că prin Îngeri a venit ea la noi” (*Despre ierar-*

zice că *Legea* s-a dat „cu mâna Mijlocitorului”, adică a lui Hristos. Căci el vrea să arate că Hristos a dat *Legea* și că Cel ce a dat-o este domn și stăpînitor să o și dezlege:

20 Iar Mijlocitorul nu este al unuia singur, iar Dumnezeu unul este.

De aceea, fiindcă un mijlocitor nu este al unuia singur, ci între doi sau mai mulți ce au pricină între dînșii, Hristos era mijlocitor între doi, adică între Dumnezeu și oameni. Căci El a mijlocit între aceștia, și a împrietenit și a împăcat pe Dumnezeu cu oamenii; și, de-andărăt, pe oameni cu Dumnezeu, dezlegînd vrajba și războiul ce era între dînșii. Fiul lui Dumnezeu a făcut mijlocirea și împăcarea după ce S-a unit cu ipostasul și firea noastră cea omenească, fiindcă a unit cu prea-slăvire firea oamenilor cea dușmănească și învrăjbită cu Dumnezeu cu firea cea dumnezeiască. Deci, fiindcă Hristos este mijlocitorul și împăcătorul, e arătat că El este și Cel care mințiește, iar nu *Legea*.¹

hia cerească, capitolul 4). De aceea – după Teodorit – l-a și rînduit Dumnezeu a toate pe Mihail asupra Israelitenilor, cum ne-a învățat fericitul Daniil (*Daniil* 10:21). Și marelui Moisi i se făgăduia a trimite pe Îngeri împreună cu norodul (*Ieșirea* 32:34). (n. aut.)

¹ Tilcuind cele de mai sus ale lui Pavel, Sfîntul Ghenadie al Constantinopolei zice: „Moisi a mijlocit către darea *Legii*, dar numai pentru un neam. Trebuia însă cu adevărat ca Acela ce urma să fie mijlocitor către Dumnezeu cel unul nu pentru un neam, ci să facă mijlocirea obștească, pentru toate neamurile, fiindcă Dumnezeu este unul și al tuturor neamurilor. Și trebuia ca Acesta să nu fie doar om, cum era Moisi, ci Hristos Fiul lui Dumnezeu, și Dumnezeu, și om cu adevărat; și, prin rudenia către amîndouă părțile, să le adune într-o una. Căci Acesta este pacea noastră. Cel ce pe amîndouă le-a făcut una. Și «nu este mijlocitor al unuia», căci nu S-a făcut mijlocitor al unuia, ci al lui Dumnezeu și al oamenilor. Și, dacă Acesta a mijlocit, tot El ne va și mîntui. «Iar Dumnezeu unul este.» Deci, dacă este de toată nevoia ca mijlocitorul să fie între doi sau mai mulți care au pricină între dînșii, iar Dumnezeu este unul, e bine arătat că a mijlocit pentru Dumnezeu și pentru oameni și ne-a împăcat pe noi cu Dumnezeu. Deci – dacă Hristos ne-a împăcat, iar nu *Legea* – este vădit că Hristos și credința întru El mințiește, și nu *Legea*.”

Frumoasă este însă și ceea ce zice Iosif Vrienie despre mijlocirea lui Iisus Hristos: „Căci – precum cineva care mijlocește între doi oameni învrăjbiți și voiește să-i împace îl apucă pe unul cu o mînă și cu alta pe celălalt, și așa îi face să se unească, să se înbrățișeze și să se sărute – tot așa și Iisus Hristos, mijlocitorul lui Dumnezeu și al oamenilor, făcînd mijlocirea și împrietenirea noastră cu Dumnezeu, L-a luat pe Dumnezeu cu firea Sa dumnezeiască ca și cu mîna dreaptă, iar pe oameni i-a luat cu omenească Sa fire ca și cu mîna stîngă, și așa i-a unit pe amîndoi și i-a împrietenit.” Vezi și tilcuirea zicerii „Unul și Mijlocitorul între Dumnezeu și oameni” (*I Timotei* 2:5) și subînsemnarea acesteia. (n. aut.)

21 Deci Legea este împotriva făgăduințelor lui Dumnezeu? Să nu fie!

Zice: Dacă făgăduințele lui Dumnezeu către Avraam dădeau „neamurilor” blagosloveniile, iar *Legea*, dimpotrivă, dă blestem celor ce nu o păzesc în întregime, este arătat că, dacă o vom primi, cu aceasta urmează să stricăm făgăduințele lui Dumnezeu, care dau blagosloveniile. Ci să nu fie! *Legea* nu este potrivnică și stricătoare a făgăduințelor lui Dumnezeu! Auzi încă și cele următoare¹:

Căci, dacă s-ar fi dat *Lege* care să poată face viu, negreșit dreptatea ar fi din *Lege*.²

Legea – zice – ar fi fost mai puternică decât credința și decât făgăduințele cele din credință, și i-ar fi blagoslovit și i-ar fi îndreptat pe oameni, dacă ar fi putut a-i face vii și a-i mîntui. Dar *Legea* nu numai că nu face vii și nu mîntuiește, dar îi și omoară pe cei ce iau aminte la dînsa, fiindcă nu-i poate mîntui de păcat. Și atunci cum ar putea birui credința, ce are putere a-i mîntui pe cei ce cred prin Sfîntul Botez, și a-i blagoslovi, și a-i îndrepta?

¹ Tîlcuind aceasta, Fotie zice că Pavel dezleagă aici o stare împotriva a cuiva care ar fi putut zice că *Legea* a răpit dreptatea făgăduințelor lui Dumnezeu și că a fost dată împotriva lor. „Ci să nu fie!” Căci, dacă *Legea* ar fi putut să-i facă vii pe oameni și să-i îndrepte, atunci cu dreptate ar fi socotit cineva că ea s-a dat împotriva făgăduințelor și că răpește dreptatea aceluia. Dar, fiindcă *Legea* n-a putut face nici una din acestea – adică nici nu-i face vii pe oameni, nici nu-i îndreptează – este arătat așadar că ea nu a fost dată împotriva făgăduințelor. Căci ele își vor arăta dreptatea și vrednicia, care este de a-i îndrepta și a-i mîntui pe oameni prin credință. Și vezi, cititorule, înțelepciunea lui Pavel, căci ceea ce altul ar fi zis spre defăimarea *Legii*, că adică ea nu face viu și nu îndreptează, Pavel o folosește spre lauda *Legii*, zicînd: De aceea, *Legea* nu s-a făcut împotriva făgăduințelor, pentru că ea nu putea să îndrepteze și să mîntuiască precum făgăduințele. Și nu numai că nu s-a făcut împotriva făgăduințelor, dar le-a și ajutat într-un fel, căci, de vreme ce nu mîntuia și nu îndrepta, i-a îndemnat pe oameni să alerge la credință, care îndreptează; și, îndemnîndu-i la credință, a ajutat a se împlini făgăduințele cele din credință. (*n. aut.*)

² Teodorit tîlcuiește acest cuvînt zicînd așa: „Dumnezeul a toate a zis aceasta și prin lezechil: «Eu le-am dat lor porunci nu bune și îndreptări întru care nu se vor mîntui» (*Iezechil* 20:25). Acestea sînt cele ce *Legea* le avea din belșug, pe care firea nu le-a învățat, adică cele despre jertfe și leproși, și despre cei ce le curge din mîdular și cele asemenea cu acestea. Căci că cele de nevoie ale *Legii* sînt făcătoare de viață, a zis iarăși prin acest Prooroc: «Și le-am dat lor poruncile și le-am făcut lor cunoscute îndreptările Mele, cîte le face acestea omul, și va fi viu într-însule» (*Iezechil* 20:11). Și – zice – fiindcă acestea s-au călcat, le-am dat lor porunci nu bune și îndreptări întru care nu vor fi vii. Și nici acestora nu le-a zis «rele», ci «nu bune», adică cu totul nepotrivite celor desăvîrșiți. Tot așa, laptele țîței le este greșos celor deplini cu vîrsta, dar priincios pruncilor. Aceasta a zis aici dumnezeiescul Apostol.» (*n. aut.*)

**22 Ci Scriptura le-a închis pe toate sub păcat,
ca făgăduința să se dea din credința lui Iisus Hristos celor ce cred.**

Legea – zice – nu-i putea slobozi pe oameni de păcat, ci a ajutat întru a-i închide „sub păcat”, adică întru a-i arăta că păcătuiesc, îndemnându-i astfel să dorească iertarea păcatului lor și să alerge la Hristos, Care are puterea să dăruiască această iertare. Căci – de vreme ce Evreii păcătuiau și mai înainte de *Lege*, însă nu simțeau păcatele pe care le făceau – Dumnezeu le-a dat lor *Legea* pentru ca să-i închidă, să-i strîmtoareze și să-i strîngă cu muștrările¹ și să-i arate că sînt păcătoși, silindu-i spre a căuta chipul în care puteau a fi iertați de păcatele lor. Chipul este însă acesta: credința în Hristos, prin care ne blagoslovim, și ne îndreptăm și luăm iertarea păcatelor noastre.

**23 Iar mai înainte de venirea credinței eram păziți sub Lege,
fiind închiși spre credința care era să se descopere.**

Legea – zice – a dăruit multă încredințare și propășire celor ce luau aminte de dînsa, pentru că îi oprea de la cele mai multe păcate și era oarecum ca un zid ce-i închidea pe oameni și-i aduna împreună la credința întru Hristos, ca într-un staul. Cum și în ce chip? Fiindcă muștra și arăta păcatele oamenilor. Neputînd însă a-i slobozi de ele, de nevoie le arăta lor credința, care îi îndrepta și îi slobozea de păcate. Iar credința aceasta era cu adevărat și din vechime, dar se ascundea, apoi s-a arătat cînd și Dumnezeu S-a arătat în lume cu trup.

**24 Drept aceea, Legea ni s-a făcut pedagog spre Hristos,
ca din credință să ne îndreptăm.**

Precum pedagogul, adică dascălul copiilor mici, îi liberează pe aceștia de orice răutate și îi face iscușiți spre a primi toată sirguința și luarea-aminte la învățăturile mai înalte ale învățătorului mai înalt², la fel îi învăța și *Legea* pe

¹ Și Teodorit a tălmăcit vădit zicerea „a închis”, zicînd: „*Dumnezeiasca Scriptură* i-a vădit și pe cei dinaintea de *Lege*, și pe cei din *Lege*: pe cei dinții căci călcau legea firească, iar pe cei de-al doilea fiindcă o călcau pe cea mozaică. Însă lecuitoarea făgăduință le-a adus mîntuirea și acestora, și aceloră, prin credință. Căci a pus zicerea «a închis» în loc de «a vădit».” Iar Icumenie, filcuind aceasta, zice: „I-a cuprins oarecum și i-a închis pe toți întru păcat, adică i-a dovedit că sînt păcătoși. Cum? Zicînd: «Blestemat este tot cel ce nu va rămîne întru toate cele scrise, spre a le face pe ele» (*Deuteronomul* 27:26). Și acesta era cu neputință; nu numai că cei ce erau în *Lege* nu făceau toate poruncile *Legii*, dar nici puțini dintre dinșii nu au putut a le păzi pe toate, ci abia cei mai aleși dintre Evreii au putut păzi cele mai multe. Drept aceea, fiindcă nu le-au păzit pe toate, și aceia erau sub blestem și sub păcat, toți fiind așadar închiși întru păcat. (*n. aut.*)

² După vechiul obicei, pedagogul nu era dascălul, ci acela ce îndrepta moravurile copiilor mici și îi învăța să nu facă nerînduiele. Iar fiindcă, după obiceiul de acum, se numește „pedagog” cel ce predanisește scrierea și citirea literelor la copiii cei mici, atunci și noi îl tălmăcim așa. (*n. aut.*)

uceniciei ei oarecare faptă bună, măsurată și potrivită începătorilor, și-i povățuia la Hristos, Care este dascălul cel desăvârșit al ucenicilor împliniți. Și cu ce îi povățuia? Cu aceasta, că le arăta lor păcatele ce le-au făcut, și astfel îi făcea mai osîrdnici spre a-L căuta pe Hristos, Care dă iertarea păcatelor și-i îndreptează pe oameni doar din credința întru Dînsul. Rușinează-se dar ereticii Marnihei și ceilalți care clevetesc și defaimă *Legea Veche* ca pe una rea! Pentru că nici pedagogul nu este împotrivor dascălului, nici *Legea Veche* împotrivoitoare noului testament al evangheliei.¹

25 Iar dacă a venit credința, nu mai sîntem sub pedagog.

26 Căci, prin credința în Hristos Iisus, toți sînteți fii ai lui Dumnezeu.

Zice: După ce a venit credința, cea care îi face bărbați desăvârșiți pe cei ce o primesc, nu se cuvine a mai fi sub pedagog noi, cei ce ne-am făcut bărbați desăvârșiți prin credință și am trecut vîrsta copilărească. Iar că sîntem bărbați desăvârșiți prin credință este arătat din aceea că sîntem „fii ai lui Dumnezeu” prin credința în Hristos Iisus. Iar cel ce s-a învrednicit a se face fiu al lui Dumnezeu nu mai este prunc, nici neîmplinit, ci negreșit este bărbat desăvârșit. De aceea, este lucru vrednic de rîs a se supune pedagogului și începătorului *Legii* cei ce s-au făcut bărbați desăvârșiți, precum este vrednic de rîs a nu vedea cineva soarele în ziua mare și a căuta la luminare. Vezi însă – o, cititorule! – cum Apostolul a arătat mai sus că credința îi face pe oameni „fii ai lui Avraam”, iar aici dovedește că ea îi face „fii ai lui Dumnezeu”, atît de mari lucruri avînd putere a isprăvi.

27 Căci, cîți în Hristos v-ați botezat, întru Hristos v-ați îmbrăcat.

Cu aceste cuvinte, Apostolul arată cum ne facem fii ai lui Dumnezeu, și zice că prin Sfîntul Botez. Nu a zis însă: „cîți v-ați botezat, v-ați făcut fii ai lui Dumnezeu”, precum o cere urmarea cuvîntului, ci a zis ceea ce este încă mult mai mare și mai înfricoșată, anume că: „v-ați îmbrăcat întru Hristos”. Căci, dacă ne-am îmbrăcat întru Hristos, Care este Fiul lui Dumnezeu, atunci ne-am făcut asemenea cu Fiul lui Dumnezeu, și așa am primit o înrudire și o asemănare cu El și, după dar, ne-am făcut ceea ce El este după fire.²

¹ Pentru aceasta zice și Coresi: „*Legea* lui Moisi a fost povățuitoare către Hristos, fiindcă a mijlocit între legea firească și evanghelie, ca să gonească slujirea la idoli, care a stricat legea firească, și să pricinuiască celor ce se vor supune făgăduința dată lui Avraam, prin credința în Hristos, și ca să-i oprească pe Evrei de la păcatele cele grele, prin jertfe, prin moravuri și, de obște, prin punerea înaintea. (*n. aut.*)

² De ce zice însă Pavel că ne-am botezat întru Hristos, iar nu întru Sfînta Treime, vezi la stihul 3 al capitolului 6 al epistolei către Romani. Iar Coresi zice că Pavel a zis: „în Hristos

28 Nu este Iudeu, nici Elin; nu este rob, nici slobod; nu este parte bărbătească și femeiască, fiindcă toți sînteți unul în Hristos Iisus.

Toți Creștinii – zice – ce s-au botezat au lepădat cele firești sau cunoașterile cele adăugate pe care le aveau: adică de Iudeu sau de Elin, de rob sau de slobod, de parte bărbătească sau femeiască.¹ Și toți au luat o formă, un chip și o cunoștință, nu de Înger sau de Arhanghel, ci chiar a lui Hristos, stăpînul Îngerilor, fiindcă toți îl arată pe Hristos închipuit întru sine-le.² De aceea noi

v-ați îmbrăcat” pentru că – precum materia se îmbracă cu firescul chip și se face una cu dînsul, și precum se îmbracă cineva cu haina – așa se îmbracă Creștinii cu Hristos. Iar Hrisostom zice că, precum haina pe care o poartă cineva se vede de toți care este, tot așa și Creștinul trebuie a se vedea care este îmbrăcat întru Hristos. Iar înțeleptul Fotie, întrebat fiind cum se îmbracă întru Hristos cei ce se botează în Hristos, răspunde că „cei ce se îmbracă întru Hristos se îmbracă cu Duhul cel Sfînt, că Domnul a zis Apostolilor Săi: «Iar voi veți ședea în cetatea Ierusalimului pînă ce vă veți îmbrăca cu putere de sus, pogorîndu-Se Sfîntul Duh peste voi.» Deci și îmbrăcămîntea lui Hristos și îmbrăcămîntea Sfîntului Duh este asemenea și arată una și aceeași stăpînire a facerii de bine și a Darului. «Îmbrăcămîntea» se numește însă Sfîntul Duh al celor credincioși nu ca o haină, ci după chipul în care fierul se îmbracă cu foc, nu învelindu-se pe dinafară, ci întrutotul. Căci așa ne îmbrăcăm și cu Hristos, și cu Preasfîntul Duh, nu pe dinafară, ca și cu o haină ce învelește, ci inima și gîndurile se umplu de lumină și fața de dar; pentru acesta, și cei ce se ridicaseră asupra lui Ștefan au văzut fața lui ca o față de Înger” (*Amfilohia*, întrebarea 148). (*n. aut.*)

Grigorie al Nisei zice că osebirea omului întru fire bărbătească și femeiască s-a cunoscut după căderea lui Adam, iar mai înainte de cădere această osebire era, dar nu se cunoștea de către strămoși. Căci – zice – „mai întîi urma gîndirea, [...] iar lucrarea născătoare a omului este împărțirea și înrudirea către necuvîntare [„lipsa de rațiune”, *n. m.*]. Căci – zice *Scriptura* – Dumnezeu l-a făcut pe om întîi de toate «după chipul Lui», arătînd prin aceasta – precum zice și Apostolul – că întru acea făptură nu era parte bărbătească sau femeiască. Apoi adaugă însușirile firii omenești, zicînd că «bărbat și femeie i-a făcut pe ei»“ (cuvîntul despre facerea omului, capitolul 2, tomul 1). (*n. aut.*)

² Cum au luat însă Creștinii întru sine o formă, și un chip și cunoașterea lui Hristos? Oare după chipul cel din afară și după alcătuirea trupului? Ba, căci și după botez rămîn aceleași însușiri ale trupului: bărbatul rămîne bărbat și femeia femeie. Deci după suflet se săvîrșește prefacerea întru Sfîntul Botez, după schimbarea vieții rele de mai înainte și a năravurilor stricate și – în scurt – după dezbrăcarea omului celui vechi și îmbrăcarea celui nou. Așa adeverează dumnezeiescul Grigorie al Nisei, zicînd Creștinilor: „Arătați-mi schimbarea chipurilor și osebirea spre bine a împodobirii după darul cel tainic (al botezului)! Cu curăția petrecerii făceți-o cunoscută, căci din cele ce sînt supuse ochilor nimic nu se schimbă, însușirile trupului și alcătuirea firii văzute rămînînd nestrămutate. Deci este trebuință negreșit de oarecare dovadă lucrătoare prin care îl vom cunoaște pe omul cel de curînd născut, deslușind pe cel nou de către cel vechi cu oarecari semne arătate. Iar acestea mi se pare a se afla în mișcările cele de după prefacerea sufletului, cînd acesta, despărțindu-se de vechiul obicei și croindu-și o cale nouă în locul celei vechi, va arăta învederat semnele cele cunoscatore că altul din altul s-a făcut, netrăgînd asupra-și nici o cunoaștere din cele vechi” (*Cuvînt la botezul Domnului*, tomul 3).

Creștinii cei botezați, una sîntem „în Hristos Iisus”, fiindcă avem închipuirea lui Hristos pecetluită în sufletele noastre și pentru că toți Creștinii sîntem un trup și un cap avem, pe Hristos.

**29 Iar dacă sînteți ai lui Hristos, sînteți „sămînță a lui Avraam”,
moștenitori după făgăduință.**

Fiindcă mai înainte a zis că Hristos este acea „sămînță a lui Avraam” întru care Dumnezeu a făgăduit să blagoslovească toate neamurile și fiindcă a dovedit că cei ce s-au botezat întru Hristos au închipuirea lui Hristos, Apostolul încheie acum cele de mai sus și zice: Deci și voi, Galatenii, sînteți „sămînță a lui Avraam”, pentru că v-ați botezat în Hristos, Care este sămînță a lui Avraam după firea Sa omenească. Astfel încît sînteți și moștenitori ai făgăduitei blagoslovenii a lui Avraam, pentru că v-ați îmbrăcat întru Hristos, fiindcă întru Acesta a făgăduit Dumnezeu să blagoslovească toate neamurile. Așadar pentru ce luați aminte iarăși la *Lege* voi, cei ce v-ați blagoslovit prin Hristos și v-ați asemănat Lui? Voi, care v-ați făcut „sămînța lui Avraam”? Căci fără cuviință este acest lucru și nepotrivit.

Purtătorul de Dumnezeu Maxim a tîlcuit zicerea aceasta a Apostolului tropologic [adică pentru îndreptarea năravurilor, *n. m.*] și alegoric, „parte bărbătească” zicînd că înseamnă mînia, iar „parte femeiască” pofta; „Iudeu”, monarhia cea întru un neam a lui Dumnezeu, iar „Elin” poliarhia multor dumnezei: „Căci în Hristos Iisus nu este «parte bărbătească și femeiască», adică semnele și patimile firii aflate sub stricăciune și sub facere, decît numai cuvînt al închipuirii de Dumnezeu, încheat cu dumnezeiască cunoștință, și o singură mișcare a cugetului care iubește doar fapta bună. [În Hristos nu este] «nici Elin sau Iudeu», prin care se însemnează cuvîntul cel osebit al slăvirii de Dumnezeu, sau – ceea ce e mai adevărat a zice – cuvîntul împotrivnic” (tîlcuire la *Tatăl nostru*). Și iarăși: „Nu este «parte bărbătească și femeiască», adică *mînie și poftă*, mînia purtînd cugetarea tiranic și dînd mintea afară din legea firii; iar pofta, făcută pentru o singură dorită și nepătimașă pricină și fire, făcînd pe cele iubite asemenea ei” (la fel). Și zice: „«Nici tăiere împrejur nu este întru Hristos, nici netăiere împrejur», adică slujirile cele potrivite acestora; «nici Varvar și Scit», adică osebirea firii celei uneia ca și cum ar fi potrivnică sieși; «nici rob și slobod», adică osebirea aceleiași firi afară de socotință; ci «toate și întru toți – Hristos», arătînd închipuirea facerilor celor mai presus de fire și legea împărăției celei fără de început” (la fel). (*n. aut.*)

CAPITOLUL IV

**1 Zic însă: Cîtă vreme este prunc, moștenitorul nu se osebește
cu nimic de rob, fiind stăpîn al tuturor;**

2 ci este sub epitropi și iconomi, pînă la vremea rînduită de tatăl său.

Aici, Pavel aduce pilda moștenitorului unui om cu dregătorie, stăpînitor sau chiar împărat, moștenitor care, pînă cînd este fără vîrstă, în vîrsta copilărească, nu se deosebește întru nimic de un rob, ca unul ce este sub stăpînire, cu toate că el este stăpîn și moștenitor al bogăției și al moșiilor părintelui său. Pentru că el se dă de către părintele său în seama epitropilor și iconomilor, ca să se povățuiască de dîșii, să se învețe bunele năravuri și – în scurt – ca să se afle sub stăpînirea acelora, nestăpînind nimic pînă ce va rîndui părintele său. Și, pînă ajunge în legiuita și desăvîrșita vîrstă cînd se împlinește dreapta-judecată a cugetării, fiul acela primește rînduirea așezată de tatăl său și supunerea față de epitropii aceia.¹

3 Tot așa și noi, cînd eram prunci, eram robiți sub stihiiile lumii;

Zice: Tot așa și noi, Iudeii, care eram fii ai cerescului împărat Dumnezeu, cînd eram prunci – nu după vîrstă, ci după cunoștința de Dumnezeu – ne aflăm „sub stihiiile lumii” ca sub epitrop și iconom. Care sînt însă „stihiiile” acestea? Sînt „sîmbetele” și „lunile noi” rînduite de *Lege*, pentru că zilele, nopțile, săptămînile, lunile și anii se fac din drumul soarelui și al lunii, al celor doi luminători, care sînt ca niște stihii ale lumii.² Iar cînd am venit în vîrsta cea desăvîrșită, ne-am slobozit de sub „epitropi” și „iconomi”, adică de obicei-

¹ Și Teodorit zice acestea; „Cînd le mor părinții, cei tineri sînt încredințați oarecărui epitropi, poruncind acelora a le purta de grijă pînă cînd vor ajunge a fi bărbați desăvîrșiți. Căci aceasta zice: «pînă la vremea rînduită de tatăl lui», iar aceasta este vîrsta împlinită.” (n. aut.)

² Unit tâlcuiește aceasta și Teodorit, zicînd: „Cînd eram prunci și neîmpliniți, aveam *Legea* ca pe un epitrop și iconom, căci «stihii ale lumii» a numit luările-aminte ale *Legii*. Fiîndcă noaptea și ziua se numesc de la soare și de la lună; săptămînile, lunile și anii se alcătuesc de la zile, iar *Legea* poruncește a se numi «sîmbete», «luni noi», «sărbători de peste an» și «șeptimi de an». De aceea a zis că «eram robiți sub stihii», fiîndcă din acestea se alcătuește anul.” Iar Sfîntul Ghenadie al Constantinopolei numește „stihii” fie *Legea*, fie zilele, apa și focul, de la care se împărțeau luările-aminte ale *Legii*. Căci de la zile se împărțeau sîmbetele și lunile noi, și în ziua a opta *Legea* tăia împrejur; de la apă se împărțeau scaldările, curățirile trupului și spălările cele după *Lege*; iar de la foc se împărțeau luarea-aminte a *Legii* care rînduia a nu se aprinde foc în ziua sîmbetei pentru a face bucate, ci a se minca bucatele făcute mai înainte, de vineri. [...] (n. aut.)

urile și luările-aminte ale *Legii* – precum zice mai pe larg mai jos. Deci socoțiți voi – o, Galatenilor! – că cei ce vă supun obiceiurilor *Legii* acum – după ce v-ați făcut bărbați desăvârșiți, și fii ai lui Dumnezeu, și stăpînitori și moștenitori – aceștia – zic – vă arată că încă sînteți prunci întru cunoștință și neîmpliniți. Din cuvintele acestea ale Apostolului învățăm că Dumnezeu voia dintru început a ne dăruî înfierea (căci aceasta este „moștenirea” pe care ne-o va da, adică a ne face pe noi fii înfiați după dar), însă pruncia și nedeplina cunoștință pe care o aveam Îl oprea pe Dumnezeu, și nu ne-o da. Însă Pavel, voind să doboare *Legea*, nu a zis că eram robiți zilelor, ci „stihilor lumii”, ca astfel să-i rușineze mai mult pe amăgitorii acela care îi plecau pe Galateni să ia aminte la *Lege*. Să nu te tulburi însă – o, cititorule! – dacă, în urma pildei de mai sus a Apostolului, prin „epitropii” și „iconomii”, se înțeleg stihiiile lumii; pentru că prin „epitropii” și „iconomii” (precum și prin „pedagog”) căroră i-a dat Dumnezeu pe oameni, trebuie să înțelegi mai întîi *Legea*, iar nu stihiiile lumii, fiindcă Pavel înțelege prin „stihii” lunile noi și sîmbetele – precum am zis. Încă și după alt chip le-a numit pe acestea „stihii”, pentru ca să-i depărteze pe Galateni de la *Lege* și să-i rușineze mai mult – precum va arăta și în cuvintele următoare. Unii (dintre care este Sfîntul Ghenadie al Constantinopolului) au numit „stihii” *Legea* cea de slove, care a fost potrivită începătorilor ce mai întîi se iscusseau, iar nu celor desăvârșiți.

4 iar cînd a venit plinirea vremii, a trimis Dumnezeu pe Fiul Său, născut din femeie, născut sub Lege, 5 ca să-i răscumpere pe cei de sub Lege și să dobîndim înfierea.

Pînă cînd eram prunci – zice – ne aflam sub „sîmbete”, sub „lunile noi” și sub alte luări-aminte ale *Legii*. Iar cînd a venit vremea hotărîtă a intrupatei iconomii, cînd firea omenească, plinind toate răutățile, avea trebuință de doctor (căci aceasta însemnează „plinirea vremii”)¹, Dumnezeu L-a trimis pe Fiul Său (Cel ce S-a născut „din femeie”, iar nu *prin femeie*, ca să nu afle pricină ereticii Valentieni să spună că Domnul a străbătut prin Fecioara ca printr-o țevă, că adică S-a făcut om după nălucire, iar nu după adevăr). A zis „din fe-

¹ Tîlcuind aceasta, Icuemenie zice: „«Plinirea» cărei vremi? A aceleia – zice – cînd trebuia a veni Hristos, căci vremea venirii Lui a fost înainte-hotărîtă la Daniil Proorocul și proorocia a luat sfîrșit în vremea împărăției chesarului August, cînd a luat început trupezca iconomie a lui Hristos.” Vezi și tîlcuirea zicerii „iar acum o dată, pe la sfîrșitul neamurilor” (*Evrei* 8:26). [...] Vezi și tîlcuirea zicerii „după iconomia lui Dumnezeu dată mie spre a plini la voi cuvîntul lui Dumnezeu” (*Coloseni* 1:25), ca să cunoști că aceasta este iconomia lui Dumnezeu, a se arăta taina evangheliei cînd oamenii se făcuseră iscusiiți a o înțelege. (*n. aut.*)

meie”, adică din frînța și din prea-curatele singiuri ale Fecioarei, luînd trup și fiind rod al pîntecelui ei.¹ Și Hristos S-a făcut „sub *Lege*” fiindcă S-a tăiat împrejur și a plinit toate ale *Legii*, precum a zis singur: „Nu am venit să stric *Legea*, ci să o plinesc” (*Matei* 5:16), în acest fel ieșind de sub blestemul *Legii*, care zice: „Blestemat fie tot omul care nu rămîne întru toate cuvintele *Legii* acesteia, spre a le face pe ele” (*Deuteronomul* 27:26). Căci, plinind toate ale *Legii*, El ne-a răscumpărat din blestemul acesta al *Legii*, fiindcă noi nu putem păzi toate poruncile ei. Însă aici zice că înomenirea lui Hristos a săvîrșit două isprăvi: una că ne-a răscumpărat din blestem, și alta că ne-a dăruit înfierea. Pavel zice că am primit înfierea ca să arate că ea ne era cuvenită dintru început, prin făgăduința lui Dumnezeu, dar că nu se da, din pricina prunciei și a nedeplinătății cunoștinței noastre. Căci „înfierea” este moștenirea făgăduită de Dumnezeu lui Avraam, adică a ne face noi, Creștinii cei ce credem, fii ai lui Dumnezeu – precum am zis mai sus – prin urmare, făcîndu-ne și moștenitori ai lui Dumnezeu. Fiindcă fiul este cel ce moștenește – după toate legile, și fi-rești, și politice – iar nu robul, precum a arătat și Domnul, zicînd: „Robul nu rămîne în casă în veac; fiul rămîne în veac” (*Ioan* 8:35).

6 Și, pentru că sînteți fii, a trimis Dumnezeu pe Duhul Fiului Său în inimile noastre, strigînd: Ava, Părinte!

¹ Într-o unire tilcuiește aceasta și marele Vasilie, zicînd: „Apostolul a ales glasul cel mai arătător, adică pe «din», iar nu pe «prin» zicînd: «Cel ce S-a făcut *din* femeie». Căci, dacă ar fi zis: *prin* femeie, urma a arăta înțelegerea nașterii trecătoare; iar zicînd: «*din* femeie», arată îndestul împărtășirea firii celui născut cu aceea a născătoareii” (*Despre Sfîntul Duh*, capitolul 5). Pentru aceasta, și Sfîntul Efreim Sirul (în cuvîntarea unde aseamănă nașterea Dumnezeu-Cuvîntului din Fecioară cu mîrgăritarul) scrie că la ceea ce spune Luca Evanghelistul că a zis Îngerul către Născătoarea de Dumnezeu cînd i-a bine-vestit – adică aceasta: „de aceea și Sfîntul ce Se va naște Se va chema «Fiul lui Dumnezeu»” (*Luca* 1:35) – scrie deci că la aceasta se cuvine a se adăuga zicerea „din tine”, pe care unele cărți nu o au, făcînd hatîr ereticilor. [...]

Bagă de seamă însă că două înțelegeri are zicerea „femeie”, una de căpetenie și proprie, iar cealaltă cu rea întrebuintare. Căci „femeie” va să zică toată firea femeilor – atît a fecioarelor, cît și a celor măritate – precum și numele „bărbat” însemnează firea tuturor bărbaților – atît însurați, cît și neînsurați. Iar cu rea întrebuintare și mai cu deosebitor cuvînt, „mujerie” sau „femeie” o însemnează pe cea măritată, iar nu pe fecioară. Pentru aceasta a zis Domnul: „Nu s-a sculat între cei născuți din femei unul mai mare decît Ioan Botezătorul”, adică din femei măritate, iar nu fecioare – precum tilcuiește Sfîntul Teofilact. Zicîndu-se acestea, spunem că Pavel potrivește aici Sfintei Fecioare numele de „femeie” după întiul înțeles, cum zice despre dînsa și *Evanghelia* lui Ioan: „Ce este Mie și ție, femeie?” (*Ioan* 2:4) și: „Femeie, iată fiul tău” (*Ioan* 19:26). Și poate că Pavel zice aceasta pentru că Pururea Fecioara Născătoare de Dumnezeu era socotită femeie a teslarului, cu toate că acela nu i-a fost bărbat, ci numai logodnic, și mai ales păzitor și apărător. (*n. aut.*)

**7 Astfel încît nu mai ești rob, ci fiu; iar dacă ești fiu,
ești și moștenitor, moștenitor adică al lui Dumnezeu
și împreună-moștenitor al lui Hristos.**

Din ce este arătat că noi, Creștinii, ne-am învrednicit a ne face fii ai lui Dumnezeu? Aceasta a dovedit-o Pavel și mai sus, cînd a zis că toți cei botezați în Hristos, întru Hristos s-au îmbrăcat, care Hristos este Fiu al lui Dumnezeu. Iar acum arată că sîntem fii ai lui Dumnezeu pentru că am luat Duhul Sfînt, Care ne face să-L numim pe Dumnezeu „Părinte” al nostru, fiindcă Duhul lucrează din lăuntru în inimile noastre în chip uimitor și minunat. Iar această lucrare mai presus de fire a Sfîntului Duh, cu adevărat nu s-ar face întru noi dacă nu am fi fii ai lui Dumnezeu. Așadar deci, fiindcă sîntem fii ai lui Dumnezeu, sîntem și moștenitori, și nu ai oarecăror lucruri mici și întîmplătoare, ci moștenitori ai veșnicei împărății a lui Dumnezeu Însuși. Și sîntem și împreună-moștenitori ai unuia născut Fiu al lui Dumnezeu, căci, ceea ce este El după fire, aceea ne facem și noi după dar. De aceea, dacă voi, Galateni, v-ați făcut fii ai lui Dumnezeu, pentru ce acum vă faceți iarăși robi? Pentru ce stricați credința lui Hristos, cu care ați luat înfierea, și luați aminte la *Lege*?¹

**8 Ci atunci, neștiind pe Dumnezeu,
ați slujit celor ce nu erau dumnezei din fire;**

Aici, Apostolul întoarce cuvîntul către Creștinii ce crezuseră din „neamuri”, și arată că a lua ei aminte la zile – zicînd că unele sînt bune, iar altele rele – și la altele asemenea, aceasta este o slujire idolească, și că mai mult păcătuiesc ei prin aceasta acum, după ce au crezut, decît mai înainte, cînd erau necredincioși și slujitori la idoli. Pentru că mai înainte – zice – voi, cei din „neamuri”, nu-L cunoașteți pe adevăratul Dumnezeu, fiind întunecați și rătați, și de aceea slujeți ca unor dumnezei soarelui, lunii și planetelor, care nu

¹ Pentru aceasta zice și Icumenie: „Deci cum nu este de necuviință ca voi, cei ce v-ați făcut fii ai lui Dumnezeu atît prin Hristos, cît și prin Duhul Sfînt, să vă întoarceți iarăși la *Lege*? Și vezi dovada Dumnezeieștii Treimi: Tatăl a trimis, Fiul S-a întrupat și Duhul Sfînt împreună a lucrat. Cel care, intrînd tănuit în inimile noastre, ne învață a zice: «Avva, Părinte!»” De ce a zis însă Pavel „Ava, Părinte!” în limba evreiască vezi la tîlcuirea capitolului 8 al epistolei către Romani, stiul 15, în subînsemnare. În tîlcuirea aceea Teodorit zice așa: „Iar pe «Avva» a adăugat învățînd îndrăzneala celor ce-L cheamă. Fiindcă copiii au mai multă îndrăzneală către părinți, căci nu au încă deslușire desăvîrșită. Așadar și noi, pentru negrăita iubire de oameni și nemăsurata bunătate a Lui, Îl numim «Părinte» pe Făcătorul a toate, precum ne-a poruncit. Noi nu cunoaștem însă cită este osebirea dintre El și noi, căci nici pe noi înșine nu ne cunoaștem cu amăruntul, firea Lui necunoscînd-o nicidecum!” (n. aut.)

sînt dumnezei din fire. Iar acum, după ce L-ați cunoscut pe adevăratul Dumnezeu, dacă iarăși veți lua aminte și veți pîndi zilele, aceasta nu este altceva decît că iarăși cinstiți și vă închinați stihilor, și prin urmare faceți păgînatăți încă mai rău decît înainte.¹

9 iar acum – cunoscîndu-L pe Dumnezeu, și mai ales cunoscîndu-vă de către Dumnezeu – cum vă întoarceți iarăși la stihiiile cele slabe și sărace, căroră vreți iarăși a le sluji?

Zice: Iar acum, voi, Creștinii ce ați crezut din „neamuri”, L-ați cunoscut pe Dumnezeu, sau – mai bine a zice – nu cu osteneala voastră L-ați aflat și L-ați cunoscut pe Dumnezeu (fiindcă nici nu L-ați căutat cît de puțin), ci Dumnezeu v-a căutat pe voi, care vă aflați în adîncul întunericii păgînatății și al păcatului, și v-a făcut ai Săi. Căci zicerea „cunoscîndu-vă” se înțelege în loc de: „apropiindu-vă și ai Săi făcîndu-vă de către Dumnezeu.”² Așadar, cum voi, care v-ați cunoscut și v-ați însușit acum de către Dumnezeu, L-ați lăsat iarăși pe Dumnezeu și v-ați întors la stihiiile cele sărace și neputincioase, adică la cele ce nu au nici o putere a vă dărui bunătățile veșnice și a vă folosi duhovnicește sufletele? Și numește stihiiile, luminătorii și planetele, „sărace și neputincioase” pentru că sînt neînsuflețite, nesimțitoare și necuvîntătoare. Căci ele nu au nici viață, nici minte, măcar că nebunii Elini și celelalte „neamuri” se mulțumesc cu aceasta și le slăvesc ca pe unele însuflețite și cuvîntătoare.

Deci, acei apostoli mincinoși care-i amăgeau pe Galateni apărînd *Legea cea Veche*, care învață „sîmbetele” și „lunile noi” ale zilelor, îi învățau pe Creștini să pîndească zilele. Iar Pavel prea-înțelepțește numește „slujire la

¹ Ia aminte la acestea pentru Creștinii ce folosesc vrăjitorii, și socotesc că se află stafii, și că zilele sînt unele bune și altele rele și altele asemenea, despre care zice fericitul întru pomenire Nicodim Atonitul: „și noi pe larg scriem, în cuvîntul 9 din cartea numită *Hristoitia*” (nota primei ediții romînești)

² Cu adevărat, vrednice de laudă sînt și cuvintele ce le zice înțeleptul Nichita Scoliaștul, filcînd zicerea Teologului Grigorie „încît acum Dumnezeu îi cunoaște pe cei ce se cunosc de El” (*Cuvînt la Nașterea Domnului*), cuvinte care se potrivesc și la zicerea aceasta: „Dumnezeu are cunoștință îndoită: una după care le cunoaște pe toate din fire, după ceea ce se zice: «Cel ce le știe pe toate mai înainte de facerea lor» (*Suzana* 5:42); iar a doua aceea după care îi apropie pe cei ce se apropie de El, după cum e scris: «știe Domnul calea dreptilor» (*Psalom* 1:6) și: «i-a cunoscut Domnul pe cei ce sînt ai Săi» (*Numeri* 16:5), adică cunoscînd că intru aceea se păzesc dumnezeieștile Sale însușiri, precum zice și către Moisi: «Te știi pe tine mai bine decît pe toți» (*Feșirea* 33:12); iar către alții a zis: «Nu vă știu pe voi» (*Matei* 25:12). Așadar, însemnarea aceasta a apropierii este aici după a doua cunoștință. Vezi și zicerea: „atunci însă voi cunoaște precum am fost cunoscut” (*1 Corinteni* 13:12). (n. aut.)

idoli” această luare-aminte, pe care însăși *Legea* o oprește arătat, cu aceasta dovedind că cei ce învață acestea pe alții sînt potrivnici *Legii*.

10 Pîndiți zilele, și lunile, și vremile și anii?

Din aceste cuvinte ale Apostolului, este arătat că acei apostoli mincinoși ce-i amăgeau pe Galateni nu-i învățau numai tăierea împrejur, ci și sărbătorile anului și lunile noi predanisite de *Legea Veche*.

11 Mă tem ca nu cumva să fi ostenit la voi în zadar!

Vezi – o, cititorule! – ce părintească milostivire și dragoste are dumnezeiescul Apostol pentru ucenicii săi, căci Galatenii se clătinau, iar Pavel se temea pentru dînșii. Iar zicerea „nu cumva” pe care o zice aici arată că Galatenii nu pieriseră desăvîrșit, ci mai aveau încă în sufletele lor sămînță de bună-cinstire de Dumnezeu și de credință. De aceea, Pavel le dă bune nădejdi cu aceste cuvinte, zicînd că, dacă voiesc a se pocăi și a se îndrepta, nu va fi deșartă și zadarnică osteneala pe care a făcut-o la dînșii, ca și cum le-ar zice așa: „Aduceți-vă aminte, fraților și fiii mei, de ostenele și sudorile pe care le-am vărsat propovăduind vouă evanghelia și învățîndu-vă credința lui Hristos, și nu arătați zadarnice ostenelele mele cele atît de multe!”

12 Faceți-vă ca mine, căci și eu – ca voi.

Apostolul spune aceste cuvinte către cei ce crezuseră din Iudei. Căci zice: Fraților, urmați și voi mie, fiindcă și eu apăram *Legea* și mă ardeam pentru ea mai înainte, așa cum voi o apărați și vă ardeți pentru dînsa acum. Însă am lăsat *Legea*, și acum mă lupt pentru credința lui Hristos; deci faceți-vă și voi apărători ai credinței! Și Pavel a pus la urmă această apucătură, pentru că oamenii se trag și se înduplecă mai mult de pilda celor de un neam cu dînșii decît de celelalte silogisme și dovezi.

Fraților, rogu-mă vouă! Cu nimic nu m-ați nedreptățit.

Fiindcă mai sus i-a muștrat mult pe Galateni, Apostolul voiește aici să-i îndulcească și să-i înmoaie, pentru că nici multa certare nu folosește, și nici multa dulceață și pogorîre. Pentru aceasta îi și numește pe ei „frați”, aducîndu-le aminte de darul Sfîntului Botez, de la care se numesc „frați” toți cîți s-au născut de același Dumnezeu-Părinte, și din una și aceeași maică, din Sfînta Biserică, și dintr-o miră [„pîntece”, *n. m.*], din sfînțita colimvitră (scăldătoare). Aici,

se dezvinovățește însă și pentru cuvintele zise lor mai înainte, când i-a numit „fără de minte”, că adică acestea nu s-au zis de el cu vreo minie și vrăjmășie. Fiindcă – zice – „cu nimic nu m-ați nedreptățit”, ca să mă port cu voi ca un vrăjmaș, ci chiar mi-ați arătat prea-multe lucruri și isprăvi de mare cinste, de dragoste și de har. Atunci, cum v-aș fi zis cuvintele acelea dușmănește și cu ură? Ci este arătat că le-am zis îngrijindu-mă pentru mîntuirea voastră și voină a vă dărui și eu vouă în locul darurilor pe care mi le-ați făcut voi.

13 Și știți că cu slăbiciunea trupului am bine-vestit vouă mai înfii,

14 și ispită ce este în trupul meu nu ați defăimat-o, nici nu ați scuipat-o,

Zice: Voi, fraților, știți că cu neputința trupului, adică cu goane și cu primejdii¹, v-am propovăduit evanghelia lui Hristos. Iar voi nu v-ați întors fața de la mine pentru că eram gonit și pătimeam afitea necazuri, și această ispită a mea – adică goanele, bătăile și primejdiile pe care le cercam – nu v-a smintit, nici nu v-a făcut să mă defăimați și să nu primiți propovăduirea mea. Cu cuvintele acestea, dumnezeiescul Apostol încă îi rușinează pe ascuns pe Galateni, arătînd ce a pățimit pentru dinșii de la împotrivorii credinței.

ci m-ați primit ca pe un Înger al lui Dumnezeu, ca pe Hristos Iisus.

Atît de mult – zice – m-ați cinstit, încît socoteați că nu sînt om, ci un Înger, mai presus de firea omenească, sau ca și cum aș fi fost Însuși Iisus Hristos. Deci cum nu este necuvenit ca, atunci cînd eram gonit și mă primejduiam, să mă primiți ca pe un Înger și ca pe Hristos, iar acum, cînd vă sfătuiesc cele de cuviință, să mă socotiți ca vrăjmaș al vostru și să nu primiți cuvintele mele?

15 Deci care a fost fericirea voastră?!

Aici, Pavel nu se dumirește și, mirîndu-se, zice: Apoi – o, frații mei Galateni! – ce s-a făcut acea fericire a voastră?² Adică: Unde s-au dus și cum au pierit toate isprăvile credinței voastre, pentru care vă fericeați și vă lăudați de

¹ [...] Despre aceasta, vezi subînsemnarea zicerii: „Datu-mi-s-a îmbolditor trupului” (2 Corinteni 12:7). (n. aut.)

² De asemenea, și Fotie zice că acest cuvînt se cuvine a fi citit ca o mirare: „Deci care era fericirea voastră?!” „Cît de mare – zice – era! Minunată! Din cîtă fericire ați căzut! Sau se citește și în chip întrebător: Aduceți-vă aminte – zice – care era fericirea voastră? Că foarte vă fericeam, iar acum ce fac? Vă mustru, și pentru aceasta sînt urit de voi. Și pentru ce vă mustru? Pentru mîntuirea voastră.” Și Teodorit încă zice: „Unde sînt isprăvile credinței voastre celei rîvnite?” (n. aut.)

către toți ca niște iubitori de învățători? Care este acum și în ce s-a schimbat acea fericire și laudă a voastră? Fiindcă acum nu o mai văd la voi, pentru că v-ați schimbat și aveți către mine o așezare potrivnică celei dintîi.

Căci vă mărturisesc că, de ar fi fost cu puțință, ochii voștri, scofîndu-i, i-ați fi dat mie.

Atunci – zice – mă aveți mai de preț chiar decît ochii voștri, pentru că v-am propovăduit evanghelia lui Hristos. Drept aceea, ce schimbare s-a petrecut întru voi, încît acum mă bănuieți că aș fi vrăjmaș al vostru? Căci, cu adevărat, este lucru necuviincios a socoti voi că eu, care am fost atît de cinstit de către voi, acum vă zic aceasta cu socoteală vrăjmășească.

16 Așadar m-am făcut oare vrăjmaș al vostru grăind vouă adevărul?

Zice: Altă pricină de dușmănie către voi nu cunosc întru sine-mi decît numai că v-am grăit adevărul, mustîrîndu-vă că v-ați stricat întru dogmele credinței. Dar pentru aceasta se cuvenea a mă iubi chiar mai mult, căci am arătat la voi lucru de părinte și de purtător de grijă, iar nu de vrăjmaș și de voit al răului vostru.

17 Ei vă rîvnesc nu bine, ci vor să vă tragă să-i rîvniți pe ei.

Rîvnă bună este atunci cînd cineva urmează fapta bună a altuia, iar rîvna rea este cînd cineva se silește a-l despărți pe altul de fapta bună și de binele pe care îl face. Deci zice: Amăgitorii aceia, care vă învață să vă tăiați împrejur și să păziți *Legea Veche*, cu rîvnă rea se silesc să vă închidă afară și să vă scoată din șederea întru Hristos cea prea-desăvîrșită și din cunoștința adevărului; și, dimpotrivă, să vă bage iarăși în așezarea cea neîmplinită a *Legii*, cu scopul de a-i cinsti pe ei ca învățători ai voștri, urmîndu-le și rîvnindu-i ca ucenici ai lor. Eu însă voiam cu totul dimpotrivă, anume ca voi să le fiți învățători – și lor, și tuturor celorlalți – întru cele desăvîrșite și înalte, cinste și ispravă pe care o aveți cînd eram eu la voi. Apostolul arată însă acestea mai jos, ghicitorește:

18 Și bine este a rîvni totdeauna întru bine, și nu numai cînd sînt eu de față.

Vezi că aici Pavel arată ghicitorește cum Galatenii, cînd se afla el între dînșii, erau rîvniți de către toți pentru deplinătatea credinței lor, iar cînd el s-a dus de la dînșii, atunci ei au pierdut această deplinătate? De aceea – zice – lucru

vrednic de fericire este dacă ucenicii cugetă și fac cele de cuviință nu numai când este de față învățătorul lor, ci și atunci când el lipsește.

**19 O, feții mei, pe care iarăși mă chinuiesc a vă naște,
pînă ce Se va închipui întru voi Hristos!**¹

Cu aceste cuvinte, Pavel urmează unei maici iubitoare de fii, care se cutremură, și se arde și se zbuciumă pentru prea-iubiții săi copii. Și zice: V-ați stricat – o, fiii mei! – și ați slujit chipul lui Hristos, pe care l-ați primit în inimile voastre prin darul Sfântului Botez. Deci – zice – aveți trebuință iarăși de o altă a doua naștere și de prefacere, ca în inimile voastre să se facă iarăși închipuirea lui Hristos, fiind închipuiți de Dînsul. De aceea, iarăși mă chinuiesc a vă naște prin învățătura mea. Pentru că nu vă deznădăjduiesc, și pentru aceasta vă numesc „feții mei”, ca să nu vă deznădăjduiți nici voi. Și prea-iubitorul de fii Pavel nu îi numește „fii”, adică „copii”, ci „feți”, adică: „copilașii mei”, fie ca să arate cu această numire mai fragedă și mai apropiată curata și părintească iubire ce o avea pentru dîșii, fie ca să arate că ei erau cu mintea ca niște prunci și lesne de amăgit, ca și copilașii cei mici. Cuvîntul acesta însemnează-l – o, cititorule! – pentru că surpă cunoștința cea rea a schismaticilor Novațieni, care nu primesc îndreptarea din pocăință, căci Pavel spune aici că iarăși se chinuiește a-i naște pe Galateni a doua oară, înnoind întru dîșii darul de mai înainte, pe care îl pierduseră.²

¹ Sfîntul Chiril al Alexandriei îl cuiește aceasta așa: „Hristos Se închipuie întru noi nu altfel decît numai prin credința neprihănită și prin petrecerea evanghelică, căci nu întru vechitura slovei, ci întru înnoirea Duhului este nevoie a umbla cei ce socotesc a merge către Dumnezeu” (cuvîntul 10 la *Pasha*). Și același zice iarăși: „Pînă ce «Se va închipui Hristos» întru dîșii, adică pînă cînd însușirile cele mari, mai presus de fire, ale dumnezeirii Sale se vor însemna cu încetul în mintea aceloră” (cartea 1 din cele unde zice și despre Avraam). (*n. aut.*)

² Din cuvîntul acesta al lui Pavel, și Vasilie cel Mare îi surpă pe Novațienii și întărește că, prin pocăință, este cu putință a lua cineva iarăși Darul Sfîntului Duh de mai înainte, pe care l-a pierdut: „Că, scriind Galatenilor, Apostolul zice că ei au luat Duh, și nu căuta mai mare dovadă decît acesta. Și Pavel adaugă, zicînd: «Așa de fără minte sînteți, încît, începînd cu Duhul, vă săvirșiți în trup și ați căzut de la Hristos?» Ai văzut că aceștia aveau Duh? Și ai auzit că se stricaseră de la Hristos și căzuseră din dar? Ce mai adaugă Apostolul după aceasta, dînd loc învierii? «Feții mei – zice – pe care iarăși mă chinuiesc a vă naște!» Îi născuse o dată, dar cel ce i-a născut o dată nu se leapădă a-i naște și a doua oară spre mintuire” (*Cuvînt pentru pocăință*).

Iar Simeon Noul Teolog zice aceste cuvinte vrednice de laudă despre închipuirea lui Hristos în noi cea gîndită: „Bine-norocit este cel ce va vedea că «lumina lumii», adică Hristos, s-a închipuit în lăuntruul său, că acesta se va socoti maică a lui Hristos, avîndu-l pe Hristos în lăuntruul său ca un prunc, precum Însuși prea-nemincinosul a făgăduit: «Maica Mea, și frații

Mei și prietenii Mei aceștia sînt, cei care aud cuvîntul lui Dumnezeu și-l fac pe el.» Drept aceea, cei ce nu păzesc poruncile Lui, de voia lor se lipsesc de un asemenea dar, fiindcă acest lucru era, și este și va fi cu puțință, și s-a făcut, și se face și se va face întru toți cei ce fac poruncile Lui. Însă, ca să nu lăsăm lucrul acesta fără mărturii și să dăm – să zicem – ceva de la noi înșine, și nu din *Dumnezeiasca Scriptură*, dogmatizînd cele ce nu sînt cu puțință ca și cum ar fi, aducem mărturie iarăși de la fericitul Pavel, gura lui Hristos, ce zice: «fășii mei, pe care iarăși mă chinuiesc să vă nasc, pînă Se va închipui Hristos întru voi». Oare în ce parte a trupului nostru socotiți că zice că Se va închipui Hristos? În obraz sau în piept? Ba, ci în inima noastră Se închipuie. Și nu trupește, ci netrupește, precum se cuvine lui Dumnezeu. Însă – precum femeia se cunoaște arătat cînd este ingreunată, fiindcă și pruncul saltă în pîntecele ei și nu este cu puțință a nu cunoaște că are în sine prunc – la fel și acela ce are pe Hristos închipuit întru sine cunoaște săltările și mișcările Lui, adică strălucirile și fulgerele Lui, și privește întru sine închipuirea lui Hristos, precum se arată lumina făcliei în oglindă. Dar închipuirea lui Hristos nu se arată cu nălucire neipostatică, cum este aceea ce se vede în oglindă, ci cu lumină ipostatică și înființată, văzîndu-se cu nevedere și înțelegîndu-se cu nepricepere, cu închipuire neînchipuită și cu fața nevăzută” (cuvîntul 57, foaia 304). Acestea le zice și purtătorul de Dumnezeu Maxim: „Născîndu-Se o singură dată după trup, Cuvîntul lui Dumnezeu Se naște pururea după Duh la cei ce voiesc, cînd vrea, pentru iubirea de oameni, și Se face prunc întru aceia, alcătuiindu-Se prin faptele cele bune. Și Se arată atît cît știe că ar încăpea cel ce primește, nu micșorîndu-Și arătarea mărimii Sale cu zavistie, ci cumpănind cu măsură puterea celor ce doresc a-L vedea. Astfel, pururea arătîndu-Se cu puterea tainei prin feluritele împărțări, Cuvîntul lui Dumnezeu pururea este, pentru covîrșire, nevăzut de toți” (*Suta a treia*, capitolul 8). Și iarăși acesta: „Cînd vrea, Hristos Se naște tainuit, intrupîndu-Se în cei ce se mîntuiesc, maică fecioară făcînd pe sufletul ce Îl naște” (tilcuire la *Tatăl nostru*).

Ci și Marele Atanasie (în răspunsurile către Antioh) zice așa: „De unde cunoaște omul că s-a botezat cu totul și că a luat Duhul Sfînt, căci era prunc întru Sfîntul Botez?” Și răspunde acestea: „Proorocul Isaia zice către Dumnezeu: «Pentru frica Ta, Doamne, am luat în pîntece și m-am chinuit a naște duh de mîntuire.» Deci – precum femeia, luînd în pîntece, din săltările pruncului său știe fără minciună că a luat rod – așa și sufletul adevăratului Creștin – nu prin graiurile părinților, ci prin lucrări, și prin săltările inimii sale, mai ales la vremea praznicelor, și a luminărilor și a împărțării cu Sfîntul Trup și Singe al lui Hristos – învață din bucuria sufletului său că a luat Duh Sfînt atunci cînd s-a botezat.” Vezi și subînsemnarea stihului 6, capitolul 6 al epistolei către Evrei.

Zice însă și Sfîntul Grigorie al Nissei: „Precum întru neprihănita Maria plinirea dumnezeirii s-a făcut trupește, strălucînd întru Hristos prin Fecioară, aceasta se face la tot «sufletul» (după cuvîntul Fecioarei), dar nemaivenind Domnul trupește, ci intrînd duhovnicește și aducîndu-L împreună cu Sine-și și pe Părintele Său” (*Cuvînt pentru fecioare*, tomul 3, capitolul 2).

Iar Sfîntul Macarie zice că „precum semnul femeii ce a zămislit este a nu voi și a nu avea poftă de mîncări dulci, tot așa semn al sufletului care L-a primit în sine-și pe Hristos și Duhul cel Sfînt este a nu pofti indulcitoarele lucruri ale lumii”. Și tot acesta zice acest înfricoșat cuvînt: „Precum moneda de aur, dacă nu va lua chipul împăratului întipărit într-însa, nu merge nici în neguțătorie și nici nu se păstrează în vistieriile împărățești, ci este de lepădat, tot așa și sufletul – dacă nu va avea chipul cerescului Duh, pe Hristos, închipuit întru sine-și întru lumi-

20 Și aș vrea a fi de față acum la voi și a-mi schimba glasul meu, căci nu mă dumiresc de voi!

Nu mă îndestulez – zice – doar cu scrisoarea aceasta, ci aș vrea a fi de față la voi și a-mi schimba glasul întru plîngeri și în lacrimi, căci nu mă dumiresc și nu știu ce să zic despre voi! Fiindcă voi, care mai înainte ajunseseți întru atîta deplinătate încît a vă și primejdui pentru credință și, prin credința aceasta, a face și minuni, acum v-ați prefăcut și v-ați prăpăstuit întru prostimea *Legii celei Vechi*. De aceea voiam așadar a fi de față, ca să plîng pentru nedumerirea și mirarea mea. Pavel zice aceasta pentru că, atunci cînd nu se dumiresc și nu au ce mai zice, oamenii obișnuiesc în chip firesc a plînge.¹

21 Spuneți-mi voi, cei ce voiți a fi sub Lege, Legea nu o auziți?

Fiindcă i-a îndulcit și i-a muiat destul pe Galateni, Apostolul intră iarăși în dovezi, ca să arate că însăși *Legea* voiește a nu mai fi păzită de Creștini. Și bine le-a zis: „cei ce voiți”, fiindcă nu era lucru cuviincios și firesc a păzi Galatenii *Legea Veche*, ci aceasta era isprava voinței lor prigonitoare. Și Pavel numește aici „*Lege*” *Cartea Facerii lumii*, pentru că de obicei numește „*Lege*” toată *Scriptura Veche*.

22 Căci este scris că Avraam a avut doi fii: unul din slujnică, și unul din cea slobodă.

Apostolul a zis mai sus că Galatenii și toți Creștinii ce au crezut sînt fii ai lui Avraam prin credința întru Hristos. Iar fiindcă fiii lui Avraam nu erau de una și aceeași vrednicie, ci Ismail a fost născut din slujnica Agar, iar Isaac din Sarra, femeia cea adevărată a lui Avraam, pentru aceasta arată acum Apostolul că Galatenii și toți credincioșii Creștini nu sînt simplii fii ai lui Avraam, ci precum a fost fiu al lui Avraam Isaac, cel slobod și de bun neam. Căci în acest chip i-a născut credința pe Creștinii ce au crezut.

nare negrăită – nu e de trebuință pentru vistieriile cele de sus și e lepădat de către neguțătorii împărăției, adică de către Apostolii cei buni. Că și cel chemat, dacă nu poartă «haina de nuntă», anume chipul cel ceresc, ca un străin a fost scos afară, în întinericul cel străin” (*Cuvîntul 30*, capitolul 5). Drept aceea, cel ce încă poartă înfățișarea lumii, acela nu l-a primit încă pe Hristos în inima sa. (*n. aut.*)

¹ Iar Teodorit tilcuiește așa: „Arzîndu-mă de patimă, voiam să fiu într-aripat, și să alerg să văd cele ce se fac; și unora să le plîng, iar altora să le laud adevierea. Căci acum – zice – nefiind de față, nu mă dumiresc ce să zic. Ce să grăiesc? Ce să mă tînguiesc?” (*n. aut.*)

23 Dar cel din slujnică s-a născut după trup, iar cel din cea slobodă prin făgăduință.

Fiindcă a zis mai sus că Creștinii ce au crezut întru Hristos sînt „fii ai lui Avraam” și părea că zice lucru de necredare numind astfel pe cei ce nu s-au născut truște din Avraam. aici zice că nici Isaac, fiul de mai bun neam și mai de aproape al lui Avraam, nu s-a născut după trup din Avraam. Căci cum s-ar fi născut el după legea firească a trupului, de vreme ce firea părintelui său Avraam și a maicii sale Sarra se omorise din pricina bătrîneții și, pe lângă aceasta, mitra maicii sale Sarra era stearpă. nenăscînd din fire? Cu toate acestea, cuvîntul lui Dumnezeu și făgăduința pe care le-a dat-o lor Dumnezeu l-a plăsmuit pe Isaac. Iar Ismail s-a născut după urmarea și legea firii, că aceasta arată zicerea „după trup”. Și, fiindcă era rob, ca unul născut din roabă, a fost înstrăinat de moștenirea lui Avraam. Iar Isaac, măcar că nu s-a născut „după trup”, însă, fiind născut din cea slobodă și adevărata femeie a lui Avraam, a fost și adevărat moștenitor al lui Avraam.¹ Deci – zice – după pildele acestea, ce vă oprește ca și voi, Galatenii, să fiți fii ai lui Avraam, deși nu v-ați născut după trup din Avraam? Pentru că și voi v-ați plăsmuit și v-ați născut cu puterea cuvintelor ce se zic asupra sfintei scăldătoare a botezului de către preot, adică prin cele trei chemări ale Sfintei Treimi celei închinată.

24 Acestea se alegorisec,

Adică: Istoria aceasta a celor doi fii ai lui Avraam nu însemnează numai ceea ce am zis mai sus, ci încă și altele, cu chip alegoric (adică cu altă înțelegere). Fiindcă istoria aceasta a fost închipuirea celor ce se fac acum, în vremea darului evangheliei.²

¹ Și Sfîntul Chiril al Alexandriei zice (în *Cuvîntul despre tăierea împrejur în a opta zi*, din tomul și cartea a patra, capitolul 5): „Ismail, ca cel născut după trup și tăiat împrejur în anul al treisprezecelea al vârstei sale, a căzut din învierea Domnului ce s-a făcut «în ziua a opta», ca unul ce nu a primit mintuitoarea propovăduire a acesteia. A căzut încă și din «a douăsprezecea zi», ca unul ce și-a întors fața de la ceata celor doisprezece Apostoli. Iar Isaac se taie împrejur întru a opta zi, fiindcă – zice – «fiii celei slobode», adică ai Ierusalimului celui de sus, primind-o pe «cea de-a opta», adică învierea lui Hristos, și îmbogățindu-se de tăierea împrejur duhovnicească, s-au slobozit de tot păcatul și s-au izbăvit de moarte. Fiindcă aceștia s-au slobozit de păcat, din care și prin care a venit moartea, potrivit-o însă la viața întru Hristos.” (n. aut.)

² Tot așa a tilcuit și Fotie, zicînd că nașterile acestor fii au fost închipuiri ale celor două Testamente ce urmau a se da. Căci nașterile însemnează nu numai cele ce se văd, ci și altele. Fiindcă aceasta este zicerea „care se alegorisec”, în loc de: „înțelegîndu-se altfel”. Ia aminte aici că nu zic bine aceia ce țin că cel dintîi care a făcut alegorie în *Scriptura cea Veche* este

25 căci acestea sînt cele două Testamente.

Una din muntele Sinai, născînd spre robie, care este Agar –

**26 căci „Agar”, este muntele Sinai din Arabia și se alătură
cu Ierusalimul de acum, care zace în robie împreună cu fiii săi –**

Care „acestea”? Adică cele două femei, Agar și Sarra, prin care se înțeleg alegoric *Testamentul cel Vechi și Testamentul cel Nou*. Cum și în ce chip? Agar închipuie *Vechiul Testament*, căci *Vechiul Testament, Legea*, s-a dat din muntele Sinai, iar muntele Sinai se află în pustiul Arabiei și se numește cu limba arabă „Agar”.¹ Și acesta „se alătură”, adică se apropie și se învecinează, sau se aseamănă, cu Ierusalimul de jos. Căci, precum Agar era slujnică și l-a născut pe fiul său Ismail întru robie, tot așa și *Legea* – care s-a dat în muntele Sinai, numit „Agar”², care se aseamănă cu Ierusalimul acesta de jos, ca unul ce se învecinează cu dînsul – naște robia, adică îi face robi pe cei ce iau aminte la dînsa. Fiindcă în *Legea cea Veche* se află multă neslobozenie și robie. Căci fapta bună a ucenicilor *Legii* se legiuia și se făcea pentru plată vremelnică și stricăcioasă, adică pentru bunătățile cele vremelnice ale vieții acesteia; la fel, și depărtarea de rău se legiuia și se făcea de frica certărilor și a morții.

**27 iar Ierusalimul cel de sus, care este maică a noastră a tuturor,
slobod este.**

Așa a fost închipuirea Agarei. Vezi însă acum și închipuirea Sarrei, pentru că aceasta mai înainte închipuia Ierusalimul cel de sus și ceresc³, căci acela

Orighen [neîntrecut eretic, *n. m.*] sau Filon Iudeul, căci, iată, Pavel a folosit alegoria cel dintîi după Hristos, precum se vede din zicerea aceasta. Ci și Teodorit a tilcuit așa, zicînd: „Dumnezeiescul Apostol a zis «alegorisindu-se», în loc de: «altfel înțelegîndu-se», căci nu a stricat istoria, ci le învață pe cele mai înainte închipuite în istorie.” (*n. aut.*)

¹ Iar Teodorit zice că „muntele Sinai s-a numit «Agar» pentru că neamul și strănepoții Agarei au locuit în părțile muntelui Sinai. Și – zice – acestea împreună-glăsuiesc cu ceea ce zicem noi: căci, așa cum acolo avem un tată, două maici și doi fii, tot astfel și aici avem un Dumnezeu, două *Testamente* și două noroade. Și închipuire a *Testamentului* celui dintîi a fost Agar, iar a celui de-al doilea Sarra.” (*n. aut.*)

² Coresi zice și el că muntele Sinai era închipuitor al *Legii Vechi*, fiindcă era neroditor, și era afară de pămîntul făgăduinței și pentru că a născut robi, pe Arabi. (*n. aut.*)

³ Ia aminte că – după Coresi – numele Ierusalimului este alcătuit din zicerea evreiască „iere”, care înseamnă „se va vedea”, și din numele lui cel vechi „salim”, care înseamnă „pace”. Astfel, „Ierusalim” va să zică „vedere de pace”, că intru acesta Avraam, vrînd să-l jertfească pe fiul său Isaac și întrebat fiind de dînsul, a răspuns: „Dumnezeu își va vedea Lui-și oaze spre arderea de tot, fiule” (*Facerea 22:8*). Iar alții au zis altfel despre Ierusalim. [...] Vezi și subînsemnarea canonului 7 al celui dintîi Sobor ecumenic, la canonicul nostru. (*n. aut.*)

este cetatea și patria credincioșilor Creștini, de la care ni s-a dat *Testamentul cel Nou* al evangheliei. Pentru că evanghelia din cer s-a dat, fiindcă din cer S-a pogorît Sfântul Duh peste Apostoli și i-a arătat pe ei propovăduitori ai evangheliei. Iar cetatea aceasta este slobodă de luările aminte ale *Legii* celei robești și toate le poruncește cu slobozenie și cu evghenie [„noblețe”, *n. m.*]. Pentru că noi, Creștini ce păzim poruncile Lui, nu facem vreo faptă bună și ispravă pentru plata vremelnică și nu ne ferim de răutate de frica bățăilor trupului, căci făgăduințele date nouă de maica noastră Ierusalimul cel de sus sînt dumnezeiești și cerești, și certările ei se cuvin fiilor celor nobili (de bun neam), precum este să ne depărteze de la masa duhovnicească a Stăpînului nostru cu Tainele ei, și cu această singură certare să ne îndreptăm.¹

Căci scris este: „Veselește-te, stearpo, ceea ce nu naști! Glăsuiește și strigă, ceea ce nu ai dureri de naștere, căci mai mulți sînt fiii celei pustii decît ai aceleia ce are bărbat” (Isaia 54:1).²

Apostolul nu se mulțumește doar cu închipuirile și cu alegoria celor două femei ale lui Avraam, ci aduce martor pe Proorocul Isaia, care numește „stearpă” și „pustie” Biserica „neamurilor”, fiindcă aceea era pustie de cunoștința adevăratului Dumnezeu și fără de fii, pentru că nu născuse vreun Prooroc sau învățător sfînt al lui Dumnezeu. Iar „femeie cu bărbat” numește Biserica Iudeilor, fie pentru că avea ca bărbat *Legea* lui Dumnezeu care o povățuia, fie pentru că-L avea pe Dumnezeu Însuși. Deci Isaia zice Bisericii celei sterpe din „neamuri”: „Glăsuiește”, adică strigă cu glas de veselie și de bucurie, pentru că acum, prin iconomia întrupării lui Hristos, ai născut mulți fii, Prooroci și învățători. Și au odrăslit din tine fii ai lui Dumnezeu și, prin botez, tu ai născut toate neamurile lumii, nu numai unul, precum Biserica Evreilor.³

¹ Vezi și tîlcuirea stihului 16 al capitolului 8 al epistolei către Romani, ca să vezi acolo cită osebite au cei ce sînt în dar față de cei ce sînt în *Legea Veche*. (*n. aut.*)

² Așa se aseamănă închipuirea Sarrei cu Biserica din „neamuri”, adică cu noi: căci, precum Sarra a născut la bătrînețe, afară de toată nădejdea omenească, tot așa și „neamurile” au dobîndit cunoștința lui Dumnezeu pe la sfîrșitul vieții lor. Și astfel, prin mulțimea celor născuți, a biruit-o „cea stearpă” pe cea cu mulți fii. (*n. aut.*)

³ Fiindcă „Sara” (scris cu un „r”) va să zică „început al meu”, iar „Sarra” (cu doi „r”) va să zică „stăpînitoare” – precum zice Filon Iudeul. De aceea, ea este spre închipuirea Bisericii lui Hristos, Biserica ce are patru însușiri – după Coresi: 1) avîndu-L drept cap pe Hristos, și credința, și nădejdea, și dragostea și puterea Tainelor ei sînt de sus; 2) este slobodă și stăpînește patimile prin dragoste, iar nu prin frică, adică în chipul înfierii; 3) este „Ierusalimul”, adică „vedere departe”; 4) s-a făcut maică născătoare, fiindcă a născut mulți fii, dar e fără prihană după împreunare. Este născătoare după naștere, dar fecioară după cinstire și, fecioară fiind, ne-a născut nu din sămînța, ci din Duhul Sfînt. Pentru aceasta zicea și dumnezeiescul Ieronim

28 *Iar noi, fraților, sîntem fii după făgăduințele lui Isaac.*

29 *Ci, precum atunci cel născut după trup îl gonea pe cel născut după Duh, tot așa și acum.*

Zice: Biserica „neamurilor”, deși era steapă precum Sara, totuși a dobîndit mulți fii și a născut într-un chip mai presus de fire și minunat, asemeni Sarei. Căci pe Sara a făcut-o maică nu firea ei cea omorîtă de bătrînețe și de sterpiciune, ci făgăduința lui Dumnezeu, după cele ce i-a zis ei Dumnezeu, anume: „Întru această vreme voi veni, și Sara va avea fiu” (*Facerea* 58:10). Făgăduința aceasta, intrînd în mitra ei, a alcătuit pruncul, și tot așa cuvintele lui Dumnezeu ce se zic de către preot la sfînta colimvitră a botezului, care este ca o mitră a Bisericii, sînt cele care-i nasc pe fiii acesteia, adică pe Creștinii ce se botează, făcîndu-i fii ai lui Dumnezeu.

Apoi – ca să nu zică cineva: Și ce slobozenie au Creștinii care au crezut din „neamuri”, de vreme ce sînt bătuiți și goniți de Iudei, robii *Legii*? – Apostolul zice că același lucru se întîmplă și cînd Ismail, cel născut din roaba Agar, îl gonea pe cel slobod, pe Isaac, cel născut din sloboda Sara.¹ Dar Isaac, cel ce era gonit, nu a fost oprit de Ismail să fie fiul adevărat și slobod al lui Avraam și stăpîn al gonaciului Ismail. Drept aceea – zice – și din faptul că voi, Creștinii, sînteți goniți de Iudei, se arată asemănarea pe care o aveți cu Isaac, adevăratul fiu, și apropierea pe care o aveți cu Avraam. În acest chip tilcuiește zicerea aceasta a lui Pavel și Sfîntul Chiril al Alexandriei.

30 *Dar ce zice Scriptura? „Scoate pe fiul slujnicei, căci nu va moșteni fiul slujnicei cu fiul celei slobode!” (*Facerea* 21:10).²*

că Biserica, ce nu naștea în vechime, a născut după ce Domnul S-a născut din Fecioară. Pentru aceasta, cînd l-a născut pe Ismail, Patriarhul se numea „Avram”, care – după Filon Iudeul – însemnează „părinte înalt”; iar apoi, cînd era să ia făgăduința de la Dumnezeu ca să-l nască pe Isaac, cel ce era inchipuire a lui Hristos, s-a numit „Avraam”, care însemnează „părinte ales al veștii” – după același Filon – sau „părinte de o mare mulțime” – după Corei – însemnînd multa naștere și mulțimea de fii ai Bisericii lui Hristos. (*n. aut.*)

¹ *Dumnezeiasca Scriptură* nu zice că Ismail „îl gonea” pe Isaac, ci că „se juca” cu el: „Și, văzînd Sarra pe fiul Egiptencei Agar jucîndu-se cu Isaac, fiul ei...” (*Facerea* 15:9). Dar joaca aceasta era luptă, și Ismail îl bătea și îl vîna pe Isaac. Fiindcă la astfel de lucruri obișnuiește *Scriptura* a folosi zicerea „joacă”, cum scrie și în *Cartea a doua a împăraților*: „Să se scoale dar copiii și să se joace înaintea noastră” (*2 Impărați* 2:14), în loc de: „să se lupte”. De aceea, și Achila, și Diodor, și Chiril și, mai înainte de aceștia, marele Pavel, așa au tilcuit „joacă” lui Ismail cu Isaac. (*n. aut.*)

² Tilcuind zicerea aceasta, Teodorit zice: „Apostolul a numit graiurile Sarrei graiuri ale *Scripturii*, tilcuind scopul *Scripturii*, ca într-adevăr să se arate inchipuirea [Sarrei cu Biserica, *n. m.*]. (*n. aut.*)

Ca să nu zică cineva: Și ce mîngîiere pricinuieste Creștinilor goniți de către Evrei faptul că Isaac era gonit de Ismail? – Pavel zice aici așa: Tu, Creștine gonit de Iudei și de către cei necredincioși, ascultă ce zice despre aceasta *Scriptura*, și atunci te vei mîngîia. Pentru că vei vedea că Ismail, pentru vremelnica goană asupra lui Isaac, a fost dat afară și izgonit desăvîrșit din casa părintească a lui Avraam. Și nu i-a fost destulă doar această pedeapsă gona-ciului Ismail, ci i s-au mai adăugat și altele, adică a nu se face părtaș și moștenitor nici al bunătăților gătite de Avraam a se da robului său, ci a se face cu totul lepădat din moștenire. Aceasta a fost pedeapsa și osînda lui Ismail, care a luat început și pricină de la judecata și hotărîrea lui Dumnezeu, iar nu de la goana pe care o făcea asupra lui Isaac. Căci Dumnezeu i-a zis lui Avraam, căruia îi părea rău că Sarra îi ceruse să-l gonească pe Ismail: „Să nu fie aspru înaintea ta cuvîntul cel pentru slugă și slujnică! Toate cîte îți va zice Sarra, ascultă glasul ei, că întru Isaac se va numi ție sămînța” (*Facerea*, capitolul 21).¹ Vezi însă – o, cititorule! – că Pavel nu l-a numit pe Ismail „fiu al lui Avraam”, ci „fiu al slujnicei”, de la partea cea rea și necinstită, pentru că acela nu era vrednic a-l moșteni pe Avraam împreună cu Isaac, adevăratul fiu al lui. Soco-tește așadar că Pavel a arătat că însăși *Legea* învăța spre a sa încetare, fiindcă toate cele zise despre fiii și femeile lui Avraam în cartea *Facerii* din *Vechea Scriptură* erau închipuiri ale celor ce se fac acum întru darul evangheliei.

31 Drept aceea, fraților, nu sîntem fii ai slujnicei, ci ai celei slobode.

Pavel zice toate acestea ca să arate că ceea ce s-a făcut nouă, Creștinilor – atît celor ce au crezut din Iudei, cît și celor din „neamuri” – nu este lucru nou, ci se înainte-închîpuia de la început. Deci – zice – cum să nu fie lucru necuvi-incios ca noi, cei ce ne-am învrednicit a ne face slobози cu atîția ani înainte, să ne facem robi² acum de voia noastră, supunîndu-ne robiei *Legii*?

¹ Despre aceasta este scris în *Dumnezeiasca Scriptură*: „Și a dat Avraam toate avuțiile sale fiului său Isaac” (*Facerea* 25:6). (*n. aut.*)

² Iar Iacumenie, tîlcuind acestea, zice: „Nu sîntem fii ai slujnicei, fiindcă Agar nu a fost în-chipuire a noastră, ci a Evreilor, închipuirea noastră fiind Sarra.” (*n. aut.*)

CAPITOLUL V

1 Stați dar întru slobozenia cu care ne-a slobozit Hristos

Zice: Nu cumva v-ați slobozit voi înșivă? Nu! – ci v-a slobozit Hristos, Care pe Sine S-a dat preț, și cu acest preț v-a răscumpărat din robia *Legii*.¹ Și atunci cum voi, Galatenii, vă supuneți iar robiei sub stăpînirea *Legii*, afară de socoteala lui Hristos, Care v-a slobozit? Și, zicînd „stați”, Pavel a arătat că Galatenii se clătinau în credință.

și să nu vă prindeți iarăși în jugul robiei!

Zicînd „jug”, Apostolul a arătat greutatea robiei *Legii*. Și, zicînd „iarăși”, îi mustără pe Galateni ca pe niște nesimțitori, fiindcă, după ce au cunoscut prin cercare cît de grea și însărcinătoare este robia *Legii*, iarăși alergau la dînsa. Căci a se poticni cineva de o piatră de două ori e lucru al celor fără minte.

2 Iată eu, Pavel, vă zic că, dacă vă veți tăia împrejur, Hristos nu vă va folosi cu nimic.

Zicînd: „Iată eu, Pavel”, Apostolul pune aici vrednicia crezării numelui său mai puternică decît orice altă dovadă. Nu-l folosește însă Hristos pe cel ce se taie împrejur pentru că acela se leapădă de darul lui Hristos și aleargă la *Lege* ca la făcătoarea sa de bine, necrezînd în Hristos cu adevărat și în faptul că Hristos i-a făcut bine. Iar cel ce nu crede nu se folosește și nu dobîndește nimic de la Cel în care nu crede.

*3 Și mărturisesc iarăși oricărui om ce se taie împrejur că este dator a plini *Legea*.*

Ca să nu socotească Galatenii că vorbește către dînșii cu vrăjmășie, Pavel zice: Nu socotiți că numai vouă vă spun acestea, ci și oricărui om ce se taie împrejur. Și mărturisesc și adeverez că mare greutate vă însărcinați

¹ Cu cît se întărește slobozenia duhovnicească cea după Hristos, vezi la subînsemnarea zicerii „Unde este Duhul Domnului, acolo este slobozenie” (2 *Corinteni* 3:17). Zice și Teodorit: „«Slobozenie» numește viețuirea cea afară de *Legea Veche*, iar «jug de robie» viețuirea după *Legea Veche*. Căci așa a zis și dumnezeiescul Petru, în *Faptele Apostolilor*: „Ce ispițiți pe Dumnezeu a pune peste grumazul ucenicilor un jug pe care nici părinții noștri, nici noi nu l-am putut purta?” (capitolul 15:10). (n. aut.)

asupra voastră, fiindcă rînduielele *Legii* sînt legate una de alta ca un lanț. Drept aceea, cînd veți primi asupra-vă vreo rînduială și obicei al *Legii* și vă veți supune jugului ei, să știți că v-ați supus întregii stăpîniri și domnii a *Legii*. Pentru că tăierea împrejur cere a se face și jertfa pentru cel ce se taie împrejur, cere și luări-aminte la zile, adică să fie a opta zi după nașterea copilului. Iar jertfa cere și loc, și chip potrivit, și curățiri, și spălări, și preoți, pentru că cel ce este necurat și nesfințit nu poate face jertfă. Iar curățirile cer iarăși alte luări-aminte. Vezi că cel ce se va depărta de Hristos o dată nu numai că nu se folosește de Hristos cu nimic, dar se și supune la nenumărate greutăți.¹ [...]

4 Cei ce vă îndreptați din Lege v-ați netrebnicit de la Hristos, ați căzut din dar.

Adică: Voi, Galatenii, care socotiți că vă îndreptați din *Lege*, nu aveți cu Hristos nici o împărtășire, ci ați căzut din darul evangheliei, care vă îndreptează cu adevărat. Deci mare sfărîmăre de corabie și cumplită pieire este ceea ce ați pățimit, fiindcă nu numai că nu păziți *Legea*, ci și darul l-ați lepădat și l-ați pierdut.

5 Căci noi așteptăm în Duhul nădejdea dreptății din credință.

Zice: Noi, credincioșii Creștini, nădăduim să ne îndreptăm nu cu *Legea* lui Moisi, ci cu Duhul cel Sfînt. Dar cum și în ce chip nădăduim să ne îndreptăm? „Din credință”, căci cel ce crede se cuvine mai întîi a urma credința și, al doilea, a lua iertarea păcatelor cu venirea Sfîntului Duh asupra lui și a se îndrepta cu botezul.²

¹ Iar Teodorit tilcuiește aceasta foarte potrivit, astfel: „*Legea* blestemă pe cei ce nu primesc toate cele povățuite de dînsa, iar cel ce lasă slobozenia și alege a robi se supune tuturor poruncilor stăpînului.” Iar Marele Vasilie zice: „Așadar Apostolul întărește cu înțelepciune că tot cel botezat în botezul evangheliei este dator – după cuvîntul Celui ce a murit și a înviat pentru noi – a plini întocmai ceea ce se scrie de el, că «dragostea lui Hristos ne ține pe noi» și celelalte. Căci, dacă cel ce se taie împrejur după *Legea* lui Moisi este dator a face toată *Legea*, cu mult mai tare cel ce se taie împrejur cu tăierea împrejur cea după Hristos, întru dezbrăcarea de tot trupul păcatelor trupești – precum este scris – este dator a plini cea zisă de Apostolul: «lumea s-a răstignit mie și eu lumii»” (*Cuvîntul 2 despre botez*, întrebarea 1). (*n. aut.*)

² Iar Coresi zice că – după unii – „nădejdea dreptății” este slava cea pururea viețuitoare, iar după alții, dreptatea ce se nădăduiește. (*n. aut.*)

6 Căci întru Hristos Iisus nici tăierea împrejur nu poate ceva, nici netăierea împrejur, ci credința, lucrându-se prin dragoste.¹

De ce a zis Pavel mai sus că tăierea împrejur vatămă, despărțind de la credința lui Hristos, iar acum zice că aceasta este neutră? La aceasta răspundem că, mai sus, a vorbit despre tăierea împrejur pe care o ia cineva după botez, iar aici vorbește despre credința ce o avea cineva mai înainte de a crede în Hristos și a se boteza. Despre aceasta zice că este neutră, neavând nici o putere, ca și cum ar spune că cei ce au crezut în *Testamentul cel Nou* și în darul evangheliei nu se folosesc cu ceva din tăierea lor împrejur de mai înainte și nici nu se vatămă de netăierea împrejur. Fiindcă credința este cea care face totul², însă nu credința goală și nelucrătoare, ci credința ce se lucrează „prin dragoste”, adică aceea ce e totdeauna vie și lucrătoare prin dragostea întru Hristos și

¹ Coresi zice că „credința lucrează prin dragoste [...] ca o așezare a sufletului cum e și fierbințeala care se zice că lucrează prin chipul focului arderea lemnului și schimbarea lui în foc. Tot așa lucrează și credința prin dragoste, făcând faptele plăcute lui Dumnezeu, lucrările dragostei de Dumnezeu și de aproapele și celelalte fapte bune. Fiindcă dragostea [...] dă viață, însănătoșire și plată credinței și tuturor lucrărilor celor bune, după aducerea la sfârșitul cel desăvârșit. Căci, unde este dragostea, acolo este de față și fapta bună și nădejdea plății.”

Ia aminte că în *Scriptură* se află cinci feluri de credință. Întîia credință este aceea ce-l îndreptează pe om, despre care Pavel a zis mai înainte așa: „Și noi în Hristos Iisus am crezut, ca să ne îndreptăm din credința Lui” (*Galateni* 2:10). A doua este cea care se numește „istorică”, cu care omul crede în Hristos și în toate cele cuprinse în *Scripturi*, dar, pentru slava oamenilor sau pentru frica vieții, nu mărturisește această credință. Așa au fost boierii aceia care, deși crezuseră în Hristos, nu l-au mărturisit, de frica fariseilor, ca să nu fie lepădați din sinagogi, „căci mai mult au iubit slava oamenilor decît slava lui Dumnezeu” (*Ioan* 12:42). A treia credință este aceea care se numește vremelnică, pe care Teologul Grigorie o numește „a vremilor”. Aceasta este a celor ce primesc cuvîntul cu bucurie la început, iar la urmă, cînd urmează ispita, leapădă credința, precum a zis Domnul: „Aceștia, neavînd rădăcină, într-o vreme cred, iar în vreme de ispită se depărtează” (*Luca* 8:13). A patra credință este cea care se numește „a semnelor”, prin care omul crede că Dumnezeu face semne și minuni fie fără mijlocire, fie printr-un oarecare iubitor de Dumnezeu, fie prin însuși cel ce crede. Una ca aceasta a fost credința sutașului (*Matei* 8:8), sau a celor ce l-au adus pe slăbănog la Hristos (*Ia fel*, 9:2). Iar a cincea și cea mai de pe urmă este credința cea prin lucrarea poruncilor și mai ales aceea care se lucrează prin dragoste. Aceasta e credința vie, mîntuitoare și mai înaltă decît toate celelalte. Fiindcă toate celelalte pot să cadă, iar cei ce le au pe acelea se pot munci, dar aceasta este cu neputință a cădea, fiind unită cu dragostea, care nu cade. (*n. aut.*)

² Și Teodorit zice: „Ești ibovnic al *Legii*? Păzește cele de nevoie ale *Legii*: ciștișgă dragostea către aproapele, căci prin aceasta se plinește toată *Legea*! Iar credința a pierdut osebirea tăierii împrejur și a netăierii împrejur, căci nici între ostași nu caută voievozii oștilor albul sau negrul, ci iscusirea ostășească.” (*n. aut.*)

prin lucrarea poruncilor. Cu aceste cuvinte, Apostolul arată ghicitoarește că Galatenii crezuseră în Hristos, dar nu se înrădăcinaseră în dragostea lui Hristos, și de aceea L-au lăsat pe Hristos și au alergat de bună voie la *Legea Veche*. Sau, zicînd că credința poate face prin dragoste ceea ce lucrează, cu cuvîntul acesta îndreptează dragostea Galatênilor către aproapele și, pe lîngă aceasta, învață că apostolii mincinoși care îi amăgeau pe Galateni, dacă ar fi avut dragoste adevărată către dînșii, nu ar fi cutezat a face acestea, înstrăinîndu-i de la credința lui Hristos. Deci învață-te tu, cititorule, că credința se lucrează cu adevărat prin dragoste, adică se arată vie; iar cînd nu are dragoste, credința este moartă și nelucrătoare. Iar aceasta este asemenea cu ceea ce a zis „fratele Domnului” Iacov, că „credința fără dragoste (fapte) este moartă” (*Iacov* 2:7). Vezi și subînsemnarea zicerii: „prin credință umblăm” (*2 Corinteni* 5:7), ca să cunoști care credință e goală și din auz, și care cea teoretică [„văzătoare”], ce se mai zice și „enipostatică”.

7 Bine alergați voi! Cine v-a zătîcînit a nu vă supune adevărului?

Apostolul nu zice acestea în chip întrebător, adică nu-i întreabă pe Galateni ca să afle, ci le vorbește cu tînguire și cu nedumerire. Voi – zice – erați ajunși la deplinătate, iar acum ce schimbare s-a făcut întru voi? Ce amăgitor a avut atîta putere în cuvînt, încît să vă facă a nu vă mai supune adevărului evangheliei, ci umbrei *Legii*?¹

8 Pizmuirea aceasta nu este de la Cel ce v-a chemat.

Adică: A vă supune voi, Galatenii, apostolilor mincinoși ce vă amăgesc nu este de la Hristos, fiindcă Hristos nu v-a chemat ca să vă înduplecați aceluia ce vă sfătuiesc să urmați cele iudaice.²

Puțină dospeală dospește toată frămîntătura.

Pentru a nu zice Galatenii: Ce ne mustri atîta – o, fericite Pavele? Am păzit doar o poruncă a *Legii Vechi*, tăierea împrejur, și mărești într-atît greșeala noastră? – Apostolul răspunde, zicînd: Greșeala aceasta, ce vi se pare mică, vatămă întru cele de căpetenie și mari. Fiindcă – precum pușinul aluat dospit

¹ Iar Teodorit zice așa: „Laudă calea, dar plînge rătăcirea căii.” (*n. aut.*)

² Teodorit zice: „A chema este însușirea lui Dumnezeu, iar a se supune este a celor ce Îl aud.” Vezi și la zicerea „că nu este a tuturor credința” (*2 Tesaloniceni* 3:2). (*n. aut.*)

preface întru sine toată făina frământată, cu toate că este puțin – tot așa și tăierea împrejur vă preface pe toți în iudaism, deși ea este doar o poruncă a *Legii*.¹ Pavel a zis aceasta și în altă parte: „puțină dospitură dospește toată frământătura” (*1 Corinteni 5:6*). (n. aut.)

10 Eu am nădejde în voi întru Domnul că nu veți cugeta altceva,

Nădăduiesc – zice – în voi – o, Galatenilor! – fiindcă știu ce fel de ucenici am și cunosc că vă e lesne a vă îndrepta iarăși. Nădăduiesc așadar în voi „că nu veți cugeta altceva”, adică nădăduiesc că puteți a vă îndrepta iarăși. Și mai nădăduiesc și în ajutorul și puterea Domnului, Care nu voiește a pieri nici cel mai mic om, că vă va ajuta spre a vă îndrepta. Însă cu aceste cuvinte Apostolul îi îndeamnă pe Galateni să facă și ei lucrul lor după putere, adică să nădăduiască întru Domnul, căci într-alt chip – zice – nu este cu puțință a dobîndi ajutorul de la Dumnezeu.²

iar cel ce vă tulbură va purta judecata, oricine ar fi.

Voi – zice – vă veți îndrepta, dar cei ce s-au amăgit nu vor scăpa de munca iadului din această pricină, ci se vor munci, deși par a fi unii mari, ca să fie vrednici de crezare – căci aceasta însemnează zicerea „oricare ar fi”. Iar Pavel zice aceasta ca să nu se pună asupra Galatenilor și alți amăgitori, și să-i amăgească.³

¹ Iar Coresi zice că „dospitură” e mincinoasa și fățarnica învățatură a ludeilor, precum și Domnul a numit-o pe aceasta, zicînd: „Mai întii, feriiți-vă de aluatul dospit al fariseilor, care este fățarnicia” (*Luca 12:10*). (n. aut.)

² Iar Teodorit zice: „Nu a zis: «nu cugetați», ci: «nu veți cugeta», căci muștră cele ce se făcuseră și se roagă să vadă schimbarea spre bine.” (n. aut.)

³ Frumoasă e și tilcuirea dumnezeiescului Hrisostom la aceasta, zicînd: „La fel fac și părintii cu fiii lor: cînd un părinte îl sfătuieste pe fiul său care s-a stricat și a făcut multe rele, deși știe că fiul său a făcut rău din socoteala lui cea rea, acel părinte aruncă totuși greșeala asupra altuia și-i zice fiului: Știu că greșeala nu a fost a ta, ci a celor ce te-au stricat și te-au amăgit – pentru ca fiul, auzind cuvintele acestea ale tatălui său, să-și poată socoti răutatea și să se întoarcă iarăși la fapta bună, rușinîndu-se să se arate nevrednic de slava sa. Aceasta o face și Apostolul scriînd Galatenilor, după multele cuvinte și nenumăratele muștrări ce a zis asupra lor, vrînd a scutura de la dîșii muștrarea aproape de sfîrșitul scrisorii, pentru ca, odihnîndu-se ei puțin de muștrări, să le poată zice așa: «Am nădăduit în voi că nu veți cugeta nimic altceva, iar cel ce vă tulbură își va purta judecata, oricine ar fi.» Așa a făcut și David, zicînd către Saul: «Pentru ce ascuți cuvintele norodului ce zice: Iată, David caută sufletul tău?» (*1 Împărați 24:10*). David a arătat că alții erau cei care îl întăritau și îl stricau pe Saul, în tot chipul silîndu-se a se dezvinovăți pe sine și de învinovățiri.” (n. aut.)

II Iar eu, fraților, dacă propovăduiesc tăierea împrejur, pentru ce mai sînt gonit?

Fiindcă acei apostoli mincinoși îl prihăneau și ziceau că este fățarnic, fiindcă prin unele părți propovăduiește să se taie împrejur, iar prin altele nu, Pavel zice aici așa: Voi sînteți martori că eu sînt gonit de Iudei. Dar, dacă aș propovădui tăierea împrejur, pentru ce aș mai fi gonit de ei? Căci e arătat că mă gonesc pentru că stric obiceiurile lor părintești, iar dacă aș propovădui tăierea împrejur, atunci negreșit aș întări și aș adeveri obiceiurile părintești și legiuite ale Evreilor. Și atunci, pentru ce aș mai fi gonit, dacă întăresc *Legea* lor? Dar – zic unii – Pavel l-a tăiat împrejur pe Timotei! Răspundem: Așa e, Pavel l-a tăiat împrejur pe Timotei, însă după iconomie și pogorămînt. Și numai o dată a tăiat împrejur, nu totdeauna, și nu propovăduia altora să se taie împrejur, căci una este a tăia împrejur o dată, și alta a propovădui să se taie împrejur totdeauna. De aceea, Apostolul nici nu a zis: „dacă am tăiat împrejur”, ci: „dacă propovăduiesc tăierea împrejur”, căci cel ce propovăduiește tăierea împrejur dogmatizește că aceasta se cuvine a se face totdeauna, ca un lucru simplu și bun; iar cel ce face aceasta o singură dată, după iconomie, nu o face ca pe un lucru bun îndeobște, ci ca pe unul trebuincios după vreme și după întimplare.¹

Așadar, s-a stricat sminteala crucii!

Dacă eu – zice – propovăduiesc să se taie împrejur Creștinii, atunci a înecat sminteala Evreilor pentru Crucea lui Hristos. Căci ei nu se smintesc de altceva, decît numai că propovăduim Crucea. Și de aceea nu primesc propovăduirea noastră, căci din aceasta se strică tăierea împrejur și *Legea*. Deci, dacă

¹ Frumoasă și glumeată este tilcuirea și asemănarea pe care o face înțeleptul Nichita asupra pricinii pentru care Pavel l-a tăiat împrejur pe Timotei, zicînd: „Pavel a făcut urmînd pescarilor, fiindcă aceia nu aruncă în mare undița goală, ci o acoperă cu oarecare nadă, și astfel, ticăloșii pești, văzînd viermișorul, răpesc undița și jalnic se prind de dînsa. La fel a făcut și Pavel: «Marea» este lumea, «peștii» sînt Iudeii, «undița» a fost Timotei iar Pavel a fost «pescarul». Deci Pavel l-a aruncat pe Timotei ca o undiță în marea lumii, însă nu gol, ci l-a acoperit cu «viermișorul», cu nada tăierii împrejur. El nu l-a trimis pe Timotei în lume netăiat împrejur, căci, dacă l-ar fi văzut netăiat împrejur «peștii», adică Evreii care urmau a-l primi, îndată s-ar fi ferit de dînsul, precum fug peștii de undița goală. Ci l-a trimis acoperit de tăierea împrejur, pentru ca Evreii, văzîndu-l și cunoscînd semnul obișnuit lor, să năzuiască la «undița» lui Timotei și să se tragă de tăierea împrejur, adică să se prindă de cuvîntul învățaturii evangheliei darului. Și așa, avînd tăierea împrejur, Timotei a stricat tăierea împrejur: Fiindcă așa sînt lucrările iconomiei: Pavel a făcut întii pogorămînt, iar apoi a tras «peștii», adică pe Evrei, din fundul necunoștinței și a împătimirii *Legii Vechi*, și i-a adus la evanghelie” (în tilcuirea *Evangheliei* lui Matei, capitolul 2). (n. aut.)

eu propovăduiesc tăierea împrejur, a încetat lupta și războiul ce-l au Evreii cu Crucea și s-a stricat sminteala de care se smintesc pentru Cruce.

12 O, de s-ar tăia de tot și cei ce vă răzvrătesc pe voi!

Apostolul i-a numit de la început „nebuni” și „fără de minte” pe Galatenii ce se amăgiseră și se tăiau împrejur, și i-a înfruntat nu mai mult decît ca pe niște copii fără de minte. Iar pe aceia ce îi amăgiseră, îi blestemă aici, fiindcă boleau și rămăseseră neîndreptați fără vindecare. Care este însă blestemul ce-l zice asupra lor? „O, de s-ar tăia ei cu totul”, nu numai împrejur, ci și toate mădularele lor cele ascunse! – că mai de multe ori tăierea și jugănirea aceasta pricinuieste oamenilor moarte.¹ Vezi însă, iubitele, cum i-a numit pe amăgitorii aceia, „răzvrățitori”, nume pe care îl dăm celor ce-i robesc pe oameni. Pentru că și aceștia ridicau slobozenia Galatenilor Creștini, luîndu-i pe cei credincioși din slobozenia Ierusalimului celui de sus, adică din noul dar, și mutîndu-i ca pe niște robi și oameni strămutați la *Lege*, și la nimicuri și la robia Evreilor. Și ia aminte la zicerea aceasta a Apostolului împotriva acelor ce-și taie mădularele și se fac fameni², pentru că trag asupra lor blestemul Apostolului. De aceea, canoanele 22, 23 și 24 ale Sfinților Apostoli îl canonisesc ca ucigaș pe acela ce s-ar face pe sine-și famen, ca pe un vrăjmaș al făpturii lui Dumnezeu și ca pe un pizmuitor al vieții sale.

**13 Căci voi v-ați chemat spre slobozenie, fraților,
numai să nu dați slobozenia voastră spre prilej trupului,**

Zice: Fraților, voi v-ați chemat de Hristos nu pentru ca să robiți *Legii*, adică lucrării săvîrșitoare a *Legii*, ci ca să fiți slobozi de jugul și robia unei asemenea *Legi*. Dar – pentru a nu socoti cineva că, de vreme ce Hristos ne-a dăruit slobozenie, atunci ne este iertat să facem relele ce vom voi – Apostolul îndreptează bănuiala aceasta și zice: Să nu avem slobozenia „spre prilej trupului”, adică întru poftele cele trupești, căci nu ne-am slobozit de jugul *Legii*

¹ Iar dacă cineva se nedumerește pentru ce blestemă Pavel, Sfințitul Ieronim răspunde că Apostolul blestemă nu din vrăjmășie și ură, ci din rivnă dumnezeiască, precum Petru l-a blestemat pe Simon vrăjitorul – zicînd: „Argintul tău împreună cu tine fie întru pierzare, căci ai socotit a cîștiga cu bani darul lui Dumnezeu” (*Faptele Apostolilor* 8:20) – și precum Proorocul Elisei i-a blestemat pe copiii ce îl batjocoreau pe el, luîndu-l în ris, și totodată și suirea Proorocului Ilie, învățătorul lui (*Cartea a patra a Împărașilor* 2:24). [. . .] (*n. aut.*)

² Așa a făcut marele eretic Orighen, cîstîl acum de către noua „ortodoxie” ca teolog. Din rivnă lui nebunească, acesta s-a jugănit, judecînd cu judecată trupească să scape astiel de ispită curviei. (*n. m.*)

ca să cădem în prăpastia patimilor și să ne robim răutăților, ci pentru ca să călătorim viața noastră cu bună rînduială, fără să avem jugul *Legii*, fiindcă mai înainte ne-am povățuit bine de *Lege*. Și, în scurt, zice: Nu ne-am slobozit de poruncile cele lucrătoare și săvîrșitoare ca să călcăm poruncile morale ale *Legii*, adică acele zece porunci și altele¹, ci pentru ca să împlinim mai presus de poruncile *Legii*.

ci prin dragoste să sluiți unii altora.

Fiindcă a ridicat din mijloc jugul *Legii Vechi*, Apostolul îi însărcinează acum pe Creștini cu alt jug, cel al dragostei, mai ușor și mai puternic decît jugul *Legii*. Și arată ghicitorește că amăgitorii aceia au intrat între Galateni pentru iubirea lor de stăpînire și de slavă, căci iubirea de stăpînire este începutul și rădăcina tuturor eresurilor. Deci zice: Fiindcă iubirea de stăpînire v-a rupt și v-a despărțit unii de alții, de acum înainte să sluiți și să vă supuneți unul altuia prin dragoste – cu zicerea „să sluiți” arătînd dragostea cea întinsă și covîrșitoare [„peste măsură”, *n. m.*] cu care sînt datori a sluji unii altora Creștinii. Și, fiindcă și-a întors cuvîntul, făcîndu-l moralizator, Apostolul arată Galatelenilor chipul dragostei prin care vor isprăvi a nu robi patimilor trupești.²

14 Căci toată Legea se plinește într-un cuvînt, întru:

„Să-l iubești pe aproapele tău ca pe sine-ți!” (Levitic 19:18).

Dacă – zice – veți păzi *Legea*, să nu o păziți cu tăierea împrejur, ci cu dragostea, fiindcă porunca *Legii celei Vechi* este dragostea către aproapele. Căci zice *Cartea Leviticului*: „Să-l iubești pe aproapele tău ca pe sine-ți!”, dragostea fiind plinirea *Legii*, adică cel ce va păzi dragostea, acela va păzi toată *Legea*. Vezi însă, cititorule, că Apostolul, cu toate că a întors cuvîntul, făcîndu-l moralizator,

¹ Căci *Legea Veche* se împarte în trei părți: în partea săvîrșitoare și lucrătoare, în cea morală și în cea politică. Cea săvîrșitoare este aceea care rînduiește pentru jertfe, pentru tăierea împrejur și pentru alte obiceiuri care se potrivesc credinței iudaice; cea morală este aceea ce cuprinde cele zece porunci și pe celelalte, care îndreptează și pun în bună rînduială obiceiurile fiecărui om; iar cea politică e partea care rînduia pentru politică, mai cu osebire a norodului iudaic. Iar din aceste trei părți ale *Legii*, noi, Creștinii, sîntem datori să o păzim doar pe cea morală, pentru că din aceasta se îndreptează năravurile noastre, această parte fiind lege veșnică și neschimbată, ca una ce este zidită pe legea firească, învățînd deci cele de cuvîntă atît către Dumnezeu, cît și către aproapele și către noi înșine. Vezi despre aceasta și subînsemnarea zicerii: „căci, dacă s-ar fi dat *Legea* care poate face viu” (*Galateni* 3:21). (*n. aut.*)

² Tîlcuind acestea, și Teodorit zice: „Cel ce iubește cu curăție nu se leapădă nici de a sluji celui iubit.” (*n. aut.*)

nu uită chipul cel dogmatic, atât de mult se mihnea și îl dorea inima pentru că ucenicii săi Galatenii se rătăciseră de la credință și voiau a se tăia împrejur.

**15 Iar de vă mușcați și vă mâncați unii pe alții,
căutați a nu vă topi unii pe alții.**

Ceea ce Pavel știa cu încredințare că fac Galatenii, aceasta o scrie ca și cum s-ar îndoi, de aceea a și zis cu bănuială: *Dacă* vă mușcați și vă mâncați unul pe altul, socotiți să nu vă stricați desăvârșit unul de altul. Și a zis acestea cu bănuială ca să-i înspăimînte și să-i păzească, nu ca să-i osindească. Și nu a zis numai: „vă mușcați”, pe care o fac cei ce se minie, ci: „vă mâncați unul pe altul”, care însemnează mare neomenie și este însușire a fiarelor sălbatice. Apostolul zice acestea pentru dogmele cele stricate ale credinței pe care le primeau Galatenii, dar se înțeleg și pentru năravuri, adică pentru vrăjmășiile, răpirile și lăcomiile de averi pe care le făceau Galatenii unii asupra altora. Și – fiindcă se vede că cei ce nedreptățesc și vrăjmășesc îi strică pe alții, și nu pe ei înșiși – Pavel zice: Socotiți bine, fraților, ca, din aceste vrăjmășii și toane ale voastre, nu cumva să vă stricați și pe voi înșivă, nu numai pe alții.

16 Vă zic dar să umblați cu duhul, și fapta trupului să nu o săvârșiți!

Fiindcă mai sus a zis că a se mușca și a se mânca unul pe altul este lucru stricător de sine-și, Apostolul arată aici doctoria răului acestuia, doctorie care păzește dragostea și este păzită de dragoste. Și aceasta e a umbla Creștinii nu după trup, ci a fi duhovnicești, adică a vieții cu luare-aminte, cu deșteptare, cu lucrare duhovnicească și cu rugăciune. Căci – dacă noi, Creștinii, am fi duhovnicești și am lua aminte în inima noastră cu deșteptare și cu rugăciune gînditoare – negreșit am goni fiecare lovire a gîndurilor de rușine și rele cu care ne lovește diavolul. Iar dacă am goni de la noi lovirile gîndurilor de rușine și rele, negreșit nu vom săvîrși nici pofta trupească, nici vreun alt păcat care s-ar naște din acele gînduri. Fiindcă gîndul și cugetarea este rădăcina lucrării păcatului, iar lucrarea este odrasla. De aceea, cel ce taie rădăcina, adică gîndul și cugetarea, acela taie totodată și odrasla, adică lucrarea păcatului, și se face slobod și astfel nu păcătuiește nici către Dumnezeu, nici către aproapele.

⁸ Pentru aceasta a zis acel prea-deștept părinte duhovnicesc, dumnezeiescul Diadoh, episcopul Fotichiei: „Cel ce intră pururea în inima sa se instrăinează de toate cele frumoase ale vieții, căci, umblînd duhovnicește, nu mai poate ști poftele trupului” (capitolul 57). Iar Marele Arsenie a zis: „Dă-ți toată silința ca lucrarea din lăuntrul tău să fie după Dumnezeu, și vei birui patimile din afară” (în *Viața* sa). Iar Vasile cel Mare, tilcuind zicerea: „Fericit – bărbatul care nu a umblat în sfatul necredincioșilor” (*Psalm 1*, stih 1), zice: „Mai întii dar, curăția este

**17 Căci trupul pofteste împotriva duhului, iar duhul împotriva trupului.¹
Acestea stau unul împotriva altuia, ca să nu faceți cele ce ați voi.**

La această zicere se luptă ereticii Maniheii și cîți alții sînt asemenea cu dînșii. Căci – zic ei – omul se alcătuieste din două firi și din două ființe potrivnice, și Apostolul mărturisește aceasta aici. Dar înțelegerea Apostolului nu este aceasta, căci Pavel nu vorbește aici despre ființa și firea trupului, nici despre firea și ființa duhului, adică a sufletului. Ci, prin „trup”, înțelege cugetarea cea pămîntească și trîndavă a omului și pe omul ce cugetă cele materialnice; iar prin „duh”, nu înțelege ființa sufletului, ci cugetarea cea duhovnicească și gînditoare, pe omul ce cugetă cele nematerialnice și duhovnicești.² Deci cugetarea cea pămîntească și împătimitoare se împotrivese și se luptă cu cugetarea cea duhovnicească ce gîndește cele nematerialnice; și, dimpotrivă, cugetarea duhovnicească stă împotriva celei pămîntești și pătimașe. Deci Apostolul zice aici că este luptă învederată între cugetările cele bune și cele rele, nu între trup și suflet. Căci a voi omul binele sau răul, aceasta se naște din luarea sufletului celui cuvîntător [„rațional”, *n. m.*], iar nu de-a dreptul de la suflet sau de la trup. De aceea zice Pavel mai departe: „Să nu faceți cele ce ați voi”, pentru că trupul însuși, de sine-și și după ființa sa, este împreună-lucrător și ajutor sufletului, iar nu împotrivor. La rîndul lui, sufletul ține trupul laolaltă și face în tot chipul și pătîmește ca să nu-l lase, și, de aceea, cînd se desparte de trup prin moarte,

gîndul curat în mintea noastră, fiindcă rădăcina lucrărilor prin trup este sfatul din inimă. Căci prea-curvia, aprinzîndu-se mai întîi în sufletul celui iubitor de îndulciri, lucrează apoi stricăciunea prin trup. De aceea zice și Domnul că «în lăuntru sînt cele ce-l spurcă pe om» (*Matei* 15). Și purtătorul de Dumnezeu Maxim zice așa: „Cel ce neîncetat zăbovește împrejurul celor din lăuntru, păzește întreaga înțelepciune și este îndelung răbdător. Și nu numai, ci și privește, teologhisește și se roagă cu mintea. Și aceasta e ceea ce zice Apostolul: «Cu duhul umblați, și pofta trupului să nu o faceți!»” (capitolul 64 al sutei a patra din cele teologice). (*n. aut.*)

¹ Trupul – zice Coresi – pofteste împotriva duhului cu patimile cele trupești: a curviei, a prea-curviei, a iubirii de îndulciri și a celorlalte; iar sufletul pofteste împotriva trupului cu faptele cele bune. De aceea zicea Avva Ahile că pofta cea rea este în om un diavol vrăjmășuitor sau o unealtă a diavolului. (*n. aut.*)

² Tîlcuind aceasta, într-un glas zice și Teodorit: „«Trup» numește pornirea socotinței spre rău, iar „duh”, darul ce locuiește în cei credincioși, căci acesta povățuiește sufletul spre cele bune. Și cum este cu puțință a birui patimile trupului? Nefăcînd – zice – cele ce ați vrea, neurmînd cugetărilor celor necuviincioase și biruindu-le cu ajutorul darului Duhului.” Iar Sfîntul Chiril al Alexandriei adaugă la zicerea aceasta a lui Pavel, zicînd: „Ci, biruind trupul, cel biruit se face rușinat și înverșunat, și mai spurcat decît tot noroiul cel puturos. Iar dacă e biruit el și face loc duhului, cununile celor ce biruiesc strălucesc și se fac vrednice de laudă, căci îndată vor fi mai presus de prihănire și de toată pîngărirea cea prea-necuviincioasă și împodobiți de laude” (cuvîntul 18 la *Pasha*). (*n. aut.*)

simte durere și se întristează. Deci cum ar fi acestea potrivnice una alteia, când au ațita ținare și împreună-pățimire, ațita iubire și apropiere între dîsele?¹

18 Iar dacă vă purtați cu Duhul, nu sînteți sub Lege.

Oricine are „Duhul” lui Dumnezeu, adică darul Sfîntului Duh în sufletul său, va stînge poftele cele rele; și cel ce se slobozește de poftele cele rele, acela nu mai are trebuință de sfătuirile și de învățăturile *Legii Vechi* și nu mai este supus ei. Căci, dacă cineva nici măcar nu se minie asupra fratelui său, cum mai are acesta trebuință de *Lege*, care poruncește să nu ucidă cineva, căci uciderea este ispravă a miniei? Sau, cel ce nu pofteste nici în inima sa, cum ar mai avea el trebuință de *Lege* ca să-l învețe să nu curvească? Căci curvia este odraslă a poftei, iar aceasta, apucînd mai înainte, a smuls din rădăcină pofta și, împreună cu dînsa, a smuls și odrasla rădăcinii. Apostolul a zis aceasta și într-alt loc: „Dreptului nu i se află pusă *Lege*” (1 *Timotei* 1:9). Se vede însă că Pavel zice cuvintele acestea spre lauda *Legii Vechi*, fiindcă rînduiala pe care o are Duhul acum la noi, Creștinii, o avea *Legea* la Evrei, pentru că ea îi povățuia după putere cînd avea vremea ei și era în starea cea bună. Deci zice: Cum voi, Galatenii, vă supuneți iar *Legii* celei povățuitoare de copii, și lăsați Duhul darului, Care îi face pe oameni împliniți în vîrsta duhovnicească? Căci aceasta este ca și cum ar fi cineva filosof și s-ar duce căutînd pedagog și dascăl de gramatică, să învețe literele cele dintîi: „a, b...”.

19 Iar faptele trupului sînt arătate, și ele sînt: curvia, prea-curvia,

Zice: Faptele voinței celei trupești, pămîntești și stricate a omului, din care se cunoaște această voință trupească, sînt: curvia și prea-curvia. Acestea se

¹ Trupul omenesc s-a stricat de la călcarea de poruncă a lui Adam. Și, fiindcă se seamănă, se zămislește și, hrînindu-se, se crește cu îndulcire, el totdeauna se pleacă spre îndulcire și spre poftă împătimitoare. Dar, dacă nu pătimește și nu se învoiește spre îndulcire mai întîi gîndul, trupul de sine nu poate birui gîndul și sufletul, silindu-l să facă păcatul. De aceea, la toate patimile poftei, întîi pătimitor este gîndul – după marele Grigorie al Tesaliei (în scrisorile către Xenia). De aceea vedem și la copilașii cei mici că, deși mădularele lor cele născătoare se mișcă, ele o fac cu nepățimire și numai spre întărirea firii, iar nu spre îndulcire, fiindcă mintea lor nu pătimește și ei nu se îndulcesc în pătimi – după acest dumnezeiesc Grigorie (la fel). Vrînd a arăta aceasta, Pavel zice în altă parte: „făcînd voile trupului și ale gîndurilor” (*Efeseni* 2:3).

Ca să încheiem dar totul, zicem că trupul nu este de-a dreptul împotriva duhului, fără numai prin mijlocirea și lovirea ougetului celui pătimăș, și dea-ndărătul, nici duhul nu este împotriva trupului. Și aceasta este asemenea cu zicerea aceea: „Văd însă altă lege în mădularele mele, care se luptă împotriva legii minții mele, robindu-mă legii păcatului ce este în mădularele mele” (*Romani* 7:23). Și vezi tilcuirea acesteia și subînsemnarea. Vezi încă și subînsemnarea zicerii: „Să nu dați loc diavolului” (*Efeseni* 4:27). (*n. aut.*)

deosebesc însă între ele, căci curvia este cînd cineva cade cu femeie fără bărbat, iar prea-curvia cînd cade cu femeie ce are bărbat.

necurăția, înverșunarea,

Cu numirile „necurăției” și „înverșunării”, Apostolul înțelege aici ghicitoarește chipuri rușinoase de păcate trupești, pe care nici nu a voit a le zice anume, pentru rușinarea lor.¹

20 slujirea la idoli, fermecătoria, vrajbele, gîlcevile, pizmele, mîniile, întăritările, dezbinările, eresurile,

21 zavistiile, uciderile, befiile, bencheturile și cele asemenea acestora, pe care mai înainte vi le spun², precum v-am spus și mai înainte că cei ce fac unele ca acestea nu vor moșteni împărăția lui Dumnezeu.

Să ne răspundă acum cei ce clevetesc și prihănesc trupul ca pe un rău: Fie precum vreți voi, înverșunarea și curvia sînt păcate ale trupului; dar eresurile, vrajbele, gîlcevile și întăritările sînt păcate ale trupului? Este arătat că acestea nu sînt fapte și isprăvi ale trupului, ci ale voinței stricate și pămîntești a omului. Căci, dacă păcatele acestea ar fi din fire ale trupului, cum ne-ar lipsi ele de împărăția cerurilor și ne-ar pricinui munca iadului? Căci munca și cununile nu se dau pentru patimile firești și neprihănite ale trupului, ci pentru păcatele sau faptele bune ale voinței. Și, de altfel, dacă patimile și păcatele ar fi fost de sine-și ale firii, iar nu ale relei voințe, Apostolul nu ar fi zis: „cei ce *le fac* pe ele”, ci: „cei ce *le pătînesc*”, căci „a face” arată libertatea și voința.

Iar aici Apostolul numește „vrăjmășii” pe cele ce se fac cu nedreptate, pentru că sînt și vrăjmășii drepte, care se fac pentru credință împotriva păgînilor, a ereticilor, împotriva diavolului și asupra celor ce calcă dreptatea și dreapta-judecată.³ Iar „zavistii” numește zavistuirile și pizmele, pentru că este

¹ Iar Vasilie cel Mare, fiind întrebat ce este „necurăția” și ce este „înverșunarea”, a răspuns: „Necurăția a fost arătată de *Lege*, folosind numirea la cele de voie întîmplătoare din nevoie firească. Iar înverșunarea mi se pare că o arată prea-înțeleptul Solomon, numind-o «dez-mierdare» și «nepurtare de grijă» (*Pilde* 14:24). Căci înverșunarea este o așezare ce nu are sau nu poartă durere nevoitoare, precum și neînfrînarea este așezarea ce nu are stăpînire asupra îndulcirilor supărătoare” (*Hotărîrea* 67 pe scurt). (*n. aut.*)

² Se vede că acest: „care mai înainte vi le spun” este de lipsă, lipsind poate zicerea „pentru”, adică: „pentru care mai înainte vă spun, precum și mai înainte v-am spus, că cei ce fac unele ca acestea” și celelalte. (*n. aut.*)

³ De aceea, Apostolul a zis, în altă parte: „dacă se poate, din partea voastră să aveți pace cu toți oamenii” (*Romani* 12), căci – după înțelegere – este arătat că uneori se întîmplă a nu fi cu puțință aceasta. (*n. aut.*)

și zavistie bună, care se numește „rivnă”, când cineva urmează celui ce face bunătațea și fapta bună. Și bine a pus eresurile în urma întăritărilor¹ și a dezbinărilor, pentru că fiecare întărire se face din prigonire, fiindcă orice prigonitor voiește a-și întări voia sau socoteala sa; și, pentru a-și întări voia sa cea rea, după toate, la sfârșit, alcătuieste și eres. Încă șiuciderea se naște din pizmă; la fel, bencheturile, adică cîntările și jocurile curvești și ocărtoare ce se fac noaptea, se fac din beție. De aceea, Apostolul a pus mai întii pricinile și rădăcinile, și apoi odraslele ce se nasc dintr-insele. Deci – zice – toți cei ce fac relele mai sus zise cad din împărăția lui Dumnezeu – și cei ce le fac pe cele mici, și cei ce fac pe cele mari – avînd însă deosebită muncă, precum am zis la epistola întîia către Corinteni, la capitolul 6, stihurile 9, 10.

22 Iar rodul Duhului este dragostea, bucuria, pacea,

Faptele cele rele se nasc de la noi înșine, adică doar din socotința și voința noastră înrăutățită, și de aceea le-a numit Apostolul „fapte ale trupului”. Și le-a numit „fapte” pentru că au neînlesnire și greutate spre a se face, fiindcă „lucru” sau „faptă” va să zică „anevoios și greu”. Iar faptele cele bune nu au trebuință numai de sîrguința noastră ca să se facă, ci și de ajutorul și împreună-lucrarea lui Dumnezeu, și de aceea le-a numit „roade ale Sfințului Duh”, fiindcă noi punem și sădim sămînța faptelor bune, care este buna-socotință și voința a noastră.² Și Pavel pune mai întii rădăcina tuturor bunățăților și a faptelor bune, dragostea, apoi bucuria. Pentru că cel ce iubește se bucură totdeauna, nu numai cînd fratele său îi face bine, ci și cînd îi face vreun rău. Căci, cu mijlocirea dragostei, îl socotește făcător de bine al său pe cel ce îi face rău, și se bucură întru Dumnezeu, fiindcă toate le face și le suferă pentru El, și de aceea se veselește cu buna conștiință pe care o are. Apoi, cel ce are dragostea și bucuria, acela este în pace cu sufletul și cu inima, pentru că nici nu e tulburat de cugetări în lăuntru, nici de oamenii sau diavolii care îl supără pe dinafară. Și, dacă se întîmplă a vrăjmăși acela pe cineva, el nu-l vrăjmășește pe om, ci răutatea omului, iar pe om îl iubește ca pe un frate al său; și pen-

¹ Iar ce sînt gîlceava și întăritarea am spus la capitolul 12 al celei de-a doua epistole către Corinteni, la stihul 20, și vezi acolo. (n. aut.)

² Iar cum că nu numai sfîrșitul faptelor bune, ci și inceputul lor se naște din darul dumnezeiesc, vezi la subînsemnarea zicerii „că Dumnezeu este Cel ce lucrează întru noi și a voi, și a lucra noi” (Filipeni 2:13). Iar Teodorit, tilcuind aceasta, zice: „Dacă patimile mai sus zise ar fi fost numai ale trupului, trebuia a se arăta și lucrările sufletului, dar nu le-a pus. De aici, este arătat așadar că «trup» a numit cugetarea cea trupească, adică pornirea sufletului spre rău, iar «Duh» numește darul; și «rod al Duhului» numește dragostea, bucuria și pe celelalte, căci darul, lucrînd împreună cu sufletul, isprăvește toate acestea.” (n. aut.)

tru folosul aceluia arată că are vrajbă cu el, ca, prin vrajba sa cea văzută, să-l facă să se îndrepteze.¹

**îndelunga-răbdare, bunătatea, facerea de bine,
credința, blîndețea, înfrînarea:**

În *Sfînta Scriptură*, îndelunga-răbdare se osebește de blîndețe. Căci „cel îndelung răbdător este mult întru înțelepciune” – precum zice Parimistul (*Pilde* 14:31) – fiindcă nu dă în grabă cuvenita pedeapsă celui ce greșește, ci cu zăbavă, după vreme îndelungată; iar cel blînd iartă desăvîrșit greșeala ce i se face. Astfel, Moisi, pentru că a iertat desăvîrșit greșeala și prihănirea făcută asupra sa de fratele său Aaron și de sora sa Mariam, s-a numit mai blînd decît toți oamenii pămîntului: „Mariam și Aaron vorbeau însă împotriva lui Moisi pentru femeia etiopiancă pe care o luase Moisi, căci Moisi era căsătorit cu o Etiopiancă. Ei ziceau: Oare numai cu Moisi a grăit Domnul? N-a grăit El oare și cu noi? Și a auzit acestea Domnul. Moisi însă era omul cel mai blînd dintre toți oamenii de pe pămînt” (*Numeri* 12:1-3). Iar bunătatea este mai obștească decît facerea de bine (adică mai peste tot cuprinzătoare), fiindcă bunătatea Domnului este întinsă peste toți, după ceea ce zice: „Bun este Domnul întru toate” (*Psalme* 144, stihul 4). Iar facerea de bine a Domnului le face bine numai celor vrednici, după cea scrisă: „Fă bine, Doamne, celor buni!” (*Psalme* 124, stihul 4).² Iar Apostolul numește aici „credință” nu pe cea simplă și goală din auz, ci pe aceea teoretică [„văzătoare”, *n. m.*], numită enipostatică³, care este dar și rod al Sfîntului Duh, care strămută munții – precum a zis Domnul – și care crede fără îndoială că cele cu neputință la oameni sînt cu puțință la Dumnezeu. Iar în urma tuturor, s-a pus înfrînarea, care este depărtare nu nu-

¹ Tîlcuind zicerea aceasta a lui Pavel, zice și dumnezeiescul Hrisostom: „Vezi, rogu-te, scumpătatea zicerii și urmarea învățaturii: mai întîi a rînduit dragostea, și apoi a pomenit de celelalte. A pus mai întîi rădăcina, și apoi a arătat rodul; a așezat temelia, și apoi a adăugat zidirea; a început de la izvor, și apoi a venit la rîuri. Căci nici bucuria nu poate veni mai întîi, dacă nu se va arăta rădăcina dragostei; nici cu bunătatea păcii nu ne putem împleti, dacă nu vom socoti mai înainte ca ale noastre pe cele ale aproapelui.” Și, iarăși: „Dragostea este rădăcina, izvorul și maica tuturor bunătăților, căci, ca o rădăcină, odrăsește nenumărate ramuri de faptă bună, și ca un izvor revarsă multe ape și ca o maică strînge în sinurile ei pe cei ce aleargă la dînsa.” (*n. aut.*)

² Într-un glas tîlcuiește și Vasilie cel Mare bunătatea și facerea de bine (în hotărîrea 14 pe scurt), de unde a tras tîlcuirea aceasta și Teofilact, zicînd: „Mai lată socotese a fi bunătatea întru lucrarea celor ce au trebuință de dînsa, și mai strînsă facerea de bine, împreună folosind cuvintele dreptății întru facerile de bine.” (*n. aut.*)

³ Despre credința aceasta enipostatică, vezi la capitolul 5, stihul 7, al epistolei a doua către Corinteni. (*n. aut.*)

mai de mîncările și băuturile îndulcitoare, ci și de tot cuvîntul rău, lucrul rău și fapta rea.¹

23 împotriva acestora nu este lege.

De ce zice aceasta Pavel aici? Pentru că sufletul ce a dobîndit roadele Sfîntului Duh zise mai sus nu mai are trebuință de sfătuirile *Legii*, căci s-a făcut mai înalt decît *Legea*, așa cum și caii iuți și grabnici la drum nu au trebuință de bici și de bătaie ca să umble mai iute. Pavel nu leapădă nici aici *Legea* ca fiind rea, ci o lasă ca pe ceva mai înjosit decît filosofia [„credința lui Hristos”, *n. m.*] și decît faptele bune ale credinței, pe care le dă Sfîntul Duh. Și aceasta este unită cu ceea ce zice Pavel în altă parte: „Dreptului nu îi este pusă *Legea*” (1 *Timotei* 1:9), căci de prisos îi este *Legea* celui ce isprăvește fapta bună – după Teodorit.

24 Iar cei ce sînt ai lui Hristos și-au răstignit trupul împreună cu patimile și cu poftele.

Ca și cum i-ar fi zis cineva: Și cine este cel ce a isprăvit și a dobîndit roadele Sfîntului Duh pe care le-ai zis mai sus – o, fericite Pavele? Răspunzînd deci la aceasta, Pavel zice că le-au dobîndit „cei ce sînt ai lui Hristos”, adică cei ce sînt apropiați și parte a lui Hristos, pentru că aceia „și-au răstignit trupul”, adică au omorît cugetarea trupului. Așadar nu s-au omorît pe sine-și, căci – cum zic Părinții – Domnul voiește să fim omorîtori de patimi, nu omorîtori de trup. Să nu înțelegi aici că Pavel vorbește de ființa și firea trupului, ci

¹ Vasilie cel Mare hotărăște înfrînarea așa, zicînd: „Hotărîrea și canonul înfrînării este a nu ne uita nici către hrană, nici către reaua pătîmire a trupului, ci a fugi întru amîndouă de nemăsurare, pentru ca trupul să nu se tulbure îngrășîndu-se, dar nici, după lucrarea poruncilor, să se slăbească, făcîndu-se bolnăvicios. Căci din amîndouă acestea la fel se face vătămarea sufletului” (în cuvîntul postnicesc). Vezi însă, iubitele, că Apostolul a pus aici roadele acestea ale Duhului unul după altul, fiindcă faptele bune ale credinței se spinzură una de alta. Pentru aceasta, marele Grigorie al Nisei a zis: „Zic și cei ce au cercetat cele de acest fel că faptele bune ale credinței nu se rup una de alta, nici nu este cu puțință a se apuca cineva de o faptă bună a credinței și a nu se atinge și de celelalte, ci, celui ce i-ar veni o faptă bună, trebuie să îi urmeze și celelalte” (*Despre factorie*, capitolul 14). Zice încă și marele Macarie: „Cunoașteți, iubitorilor, că toate faptele bune ale credinței sînt legate una de alta, căci se atîrnă una de alta ca un lanț duhovnicesc: rugăciunea de dragoste, dragostea de bucurie, bucuria de blîndețe, blîndețea de smerenie, smerenia de slujire, slujirea de nădejde, nădejdea de credință, credința de ascultare, ascultarea de prostime [„simplitate”, *n. m.*]” (cuvîntul 40, capitolul 1). (*n. aut.*)

de cugetarea trupească, pămîntească și pătimașă – precum a zis mai înainte. Drept aceea, nici patimile părții celei mînioase să nu fie vii întru noi, nici poftele și îndulcirile, ci împreună să fie răstignite și omorîte. Sau „patimi” numește simplu faptele și lucrările pătimașe ce s-ar naște din minie și din pofță.¹ Deci nu zice să omorîm numai faptele și lucrurile pătimașe, ci și poftele, plăcerile și gusturile ce sînt în inimă, care sînt începuturi și rădăcini ale faptelor și ale lucrărilor.

25 Dacă viețuim cu Duhul, cu Duhul să și umblăm!

Fiindcă a arătat cită este puterea Sfintului Duh și care sînt roadele pe care le dăruiește Acesta, acum zice așa: Să viețuim așadar noi, Creștinii, întru Duhul și doar „cu Duhul să umblăm”, adică să urmăm și să ne îndestulăm – că aceasta însemnează zicerea „să umblăm” în loc de: Să ne răstignim trupul împreună cu patimile și cu poftele și să ne îndestulăm cu puterea Duhului, necăutînd ceva mai mult de la *Legea cea Veche*. (Întocmai așa tîlcuiește zicerea aceasta și înțeleptul Fotie.)

26 Să nu fim măreți în deșert, unii pe alții întăritîndu-ne, unii altora pizmuind.

Cu aceste cuvinte, Apostolul arată că cei care îi amăgiseră pe Galateni, înduplecîndu-i a se tăia împrejur, s-au pornit din iubire de slavă deșartă, pentru că aceasta este începutul și pricina tuturor relelor. Iar zicerea „unii pe alții întăritîndu-ne” este cînd cineva zice potrivnicului său acestea: Dacă ești puternic, vino să facem aceasta! Și Apostolul oprește aici și pizma, fiindcă aceasta se naște din slava deșartă.²

¹ Iar Climent Stromatul tîlcuiește zicerea aceasta așa: „Apoi, ca să nu zică: Și cine face acestea? – zice: «Cei ce și-au răstignit trupul», adică trupul lui Hristos (căci trupul nostru este «trup al lui Hristos») și l-au omorît oarecum despre patimile trupești. Și nu numai trupul l-au răstignit spre a nu lucra patimile, ci au răstignit înseși patimile, spre a nu se lucra de dinșii.” [...] Aceasta este asemenea cu aceea: „Lumea s-a răstignit mie și eu lumii” (*Galateni* 6:14). Iar Sfîntul Chiril Alexandrinul, tîlcuind aceasta, zice că „viața celor în Hristos este sfințită cuviincios și afară de patimile trupești și de necurăția pămîntească” (cartea I din *Tîlcuiri*). (n. aut.)

² Teodorit tîlcuiește aceasta așa: „Slava deșartă și pizma le-au făcut dezbinarea aceea. Căci, poate, cei ce erau întăriți în credința lui Hristos, muștrîndu-i adeseori pe cei ce se clătinaseră din credință, îi îndemnau pe aceia spre prigoniri și lupte. De aceea îi sfătuieste Apostolul pe cei tari în credință să dea mîna de ajutor celor ce s-au clătinat și s-au plecat la *Legea Veche*. (n. aut.)

CAPITOLUL VI

1 Fraților, chiar dacă va cădea un om în vreo greșeală, voi, cei duhovnicești, îndreptați-l pe acela cu Duhul blindeții,

Între Galateni, se aflau mulți care, arătându-se că-i ceartă și-i canonisesc pe cei ce cădeau în păcate, își răzbunau patimilor și ținerii minte de rău ce aveau asupra aceloră, îndemnați fiind la aceasta de iubirea de stăpînire. De aceea, Pavel zice aici: „chiar dacă va cădea cineva”, adică: Dacă cineva s-ar răpi și s-ar amăgi de diavolul și, bîntuindu-se și luptîndu-se de dînsul, ar cădea în vreun păcat, „voi, cei duhovnicești, îndreptați-l – adică nu-l pedepsiți și nu-l certați – cu Duhul blindeții”. Și nu a zis: „cu blindețe”, ci: „cu Duhul blindeții”, ca să arate că a îndrepta cei duhovnicești pe păcătoși cu blindețe este o faptă plăcută Duhului Sfînt și, pe lîngă aceasta, ca să arate că a îndrepta pe păcătoși cu blindețe este însușire a darului duhovnicesc. Iar Teodorit îl cuiește așa: „Îndreptați – zice – întăriți și pliniți ce lipsește!”

păzindu-te ca nu cumva să cazi și tu în ispită.

Pentru a nu se mîndri cel ce îndreptează pe altul, Apostolul mai înainte îl păzește pe acela cu aceste cuvinte: Bagă de seamă – zice – și păzește-te, nu cumva să cazi și tu în păcatele și patimile celui pe care îl îndreptezi, pătîmind ispită și război de la diavolul. Cu cutezare și cu arătare a zis aceasta: „tu”, ca astfel să arate neputința omenească, adică: Nu cumva să te ispitești de diavolul și tu, om neputincios, schimbăcios și supus aceleiași neputințe a firii; de aceea, să compătîmești cu fratele tău neputincios și rănit.

2 Purtați-vă sarcinile unul altuia,

De vreme ce omului îi este cu neputință să nu păcătuiască, Apostolul sfătuiește aici a nu iscodi și nu a cerceta Creștinii cu de-amăruntul greșelile fraților lor, ci a le suferi, ca și alții să sufere greșelile lor.¹

¹ Iar Vasilie cel Mare, întrebat fiind ce este zicerea „purtați-vă sarcina unul altuia, și așa veți împlini legea lui Hristos”, răspunde: „«Sarcina», adică păcatul, este grea și trage sufletul în fundul iadului. Pe acesta să-l ridicăm unul altuia și să-i prindem pe cei ce păcătuiesc spre întoarcerea dragostei, căci «a purta» este în loc de «a ridica», precum eu însumi am auzit de la mulți. Căci astfel împlinim legea lui Hristos, a Celui ce a zis: «Nu am venit să chem la pocăință pe cei dreπți, ci pe cei păcătoși». legiuindu-ne: «Dacă va greși fratele tău, mergi și muștră-l; de te va asculta, ai dobîndit pe fratele tău» (hotărîrea 177 pe scurt). (n. aut.)

și așa să împliniți legea lui Hristos.

Zice: Toți să pliniți legea și evanghelia lui Hristos, suferindu-vă unul pe altul și purtând greșelile celuilalt. Adică: Fratele care e iute pornit și grabnic la orice lucru să-l sufere pe cel leneș și zăbavnic; la fel, și fratele cel zăbavnic să rabde multa grăbire a celui iute, și așa nici unul din ei nu va păcătui. Deci – zice – dîndu-vă mîna de ajutor unul altuia în acest chip, împliniți legea lui Hristos unul prin celălalt, căci astfel împliniți și isprăviți acea faptă bună ce lipsește fratelui vostru, purtînd și suferind meteahna aceluia. Încă și într-alt fel se înțelege aceasta: căci a purta greutatea unul altuia este însușire a dragostei, iar dragostea este împlinire a tuturor poruncilor lui Hristos, Care zice: „Dacă Mă iubiți, păziți poruncile Mele!” (Ioan 14:15); și iarăși: „Aceasta este porunca Mea: să vă iubiți unii pe alții precum v-am iubit Eu pe voi” (Ioan 15:12).¹

3 Căci, dacă i se pare cuiva a fi ceva, nimic fiind, se amăgește pe sine-și.

Aici, Pavel iarăși doboară și aruncă în prăpastie mîndria și slava deșartă, arătînd că acela căruia i se pare a fi ceva nu este nimic. Și, socotind că este ceva, acela arată semn vădit al neputinței sale și astfel nu amăgește pe altcineva decît pe sine însuși.

4 Și fiecare să-și cerceteze fapta sa, și atunci numai întru sine-și va avea laudă, nu întru altul.

Zice: Fiecare să-și cerceteze faptele sale, dacă nu cumva le face cu slavă deșartă, ori cu fățarnicie, sau pentru vreun alt scop lumesc și omenesc, iar nu pentru Dumnezeu. Și, atunci cînd se va afla pe sine-și nevinovat și fără prihană în privința aceasta, să nu se laude împotriva vreunui frate al său. Iar dacă este așa de neînfrînat și pătimaș încît nu poate a-și smeri cugetarea, măcar să se laude singur întru sine, adică, asemănîndu-se el cu sine însuși, să socotească fapta sa de astăzi mai bună decît cea de ieri, fîlîndu-se întru bunătatea sa. Dar Pavel zice aceasta după pogorămînt, iar nu după amănunțime și legiuire. El face pogorămînt neputinței Galatenilor, ca să poată tăia de la ei patima laudei de sine cu încetul, căci cel ce se obișnuiește a nu se lăuda împotriva frate-

¹ Iar Teodorit zice: „Apostolul a numit «lege a lui Hristos» dragostea, căci glas al lui Hristos este acesta: «Poruncă nouă vă dau, să vă iubiți unii pe alții» (Ioan 13:34).” Iar Coresi zice că „purtăm greșeala fratelui nostru nu numai suferind-o, ci și îndreptînd-o prin cuvînt – precum a zis și Vasilie cel Mare – și rugîndu-ne către Dumnezeu pentru dînsul”. (n. aut.)

lui său – precum se lăuda fariseul asupra vameşului şi a celorlalţi oameni, zicînd: „Nu sînt ca ceilalţi oameni” (*Luca 18:11*) – acesta se va lăsa în curînd şi de a se fãli întru sine-şi.

5 Că fiecare va purta greutatea sa.

Zice: De ce te lauzi tu, Creştine, împotriva fratelui tău şi te ai pe tine mai mare decît celălalt? Căci şi tu, şi acela, vă veţi purta sarcinile voastre şi atunci, în ziua Judecãţii, se va cerca lucrul fiecãruia dacã va fi bun ori rãu. De aceea, fiindcã şi tu ai sarcini şi greutăţi de pãcate, nu te lãuda cã eşti mai presus decît celălalt şi nu te mîndri întru sine-ţi pentru faptele bune pe care le faci.¹

6 Cel care primeşte cuvîntul învăţãturii sã se împãrtãşeascã cu învăţãtorul sãu de toate bunãţãile.

Aici, Pavel vorbeşte pentru învăţãtor, şi zice cã cei ce învaţă trebuie a-i împãrtãşi pe învăţãtorii lor nu cu un lucru bun, ci cu toate cele bune – adicã trebuie a le da acelora şi mîncãri, şi bãuturi, şi îmbrãcãminte, şi cinste, şi dragoste şi celelalte. Fiindcã cei ce învaţă iau mai multe de la învăţãtorii lor în locul bunãţãţilor vremelnice şi pãmînteşti pe care le dau acelora, ei primind de la dînşii bunãţãţi veşnice şi cereşti, prin învăţãtura lor cea cereascã şi prin cuvîntul dumnezeiesc. De aceea numeşte Pavel lucrul acesta „împãrtãşire”, pentru cã întru aceeaşi vreme în care ucenicul, Creştinul ce învaţă, dã învăţãtorului sãu, el se împãrtãşeşte din ceea ce primeşte de la învăţãtorul sãu.

Dar pentru ce a rînduit Hristos a se hrãni învăţãtorii de la ucenicii lor, zicînd cã „vrednic este lucrãtorul de hrana sa” (*Matei 10:10*)? Pentru patru pricini: întii, pentru a nu se mîndri învăţãtorii, ci a avea smerita-cugetare, ştiînd cã şi ei au trebuinţã de ucenicii lor; al doilea, pentru ca ei sã se îndeletniceascã doar cu cuvîntul lui Dumnezeu şi cu învăţãtura, necheltuînd vremea cu purtarea de grijã pentru hrana şi trebuinţa trupului lor; al treilea, pentru ca ucenicii, prin buna cunoştinţã şi prin mulţumirea arãtatã cãtre învăţãtorii lor, sã înveţe a se face bine-mulţumitori şi cãtre ceilalţi oameni: şi, al patrulea, pentru ca ucenicii înşişii, fiind sãraci, sã nu se ruşineze sã cearã de la alţii cele de trebuinţã, de vreme ce chiar învăţãtorii lor sînt sãraci şi cer de la alţii cele de nevoie.

¹ Ieronim se nedumereşte şi zice: „Apostolul a zis mai înainte: «Purtaţi sarcina unul altuia!» Atunci, cum zice aici cã «fiecare îşi va purta sarcina sa»? – cãci acestea sînt împotriva una alteia.” Dezlegînd însă nedumerirea, zice: „«Purtaţi-vã sarcina unul altuia!» a zis pentru vremea de faţã, cã aici se cuvine sã ne purtãm (adicã sã ne suferim) unul altuia greşeala. Iar ceea ce zice aici e pentru veacul viitor, cãci atunci fiecare îşi va purta sarcina sa şi nu va avea pe nimeni ca sã-l ajute” (la Coresi). (*n. aut*)

**7 Nu vă amăgiți! Dumnezeu nu Se batjocorește;
căci, ce va semăna omul, aceea va și secera.**

**8 Căci cel ce seamănă în trupul său, din trup va secera stricăciune;
iar cel ce seamănă întru Duhul, din Duhul va secera viața veșnică.¹**

De multe ori se întâmplă de prihănesc mulți pe învățătorii lor că ar fi oameni cu viață rea, și îi trec cu vederea, nu-i hrănesc și nu-i ajută, aceia fiind săraci și avînd trebuință de ajutor. De aceea, Pavel a vorbit mai sus despre aceasta, zicînd: „iar făcînd binele, să nu ne pară rău”, și arată aici că ucenicii Creștini ce învață se cuvine a nu se scumpi către învățătorii lor ce îi învață cuvîntul lui Dumnezeu, fiindcă cheltuielile pe care le fac se fac în lucru sfințit și duhovnicesc. Și, asemănînd cheltuielile făcute de cineva pentru lucrurile trupesti și lumești cu cheltuielile făcute pentru cele sufletești și duhovnicești, Apostolul zice: Tu, Creștine, dacă îți cheltuiești bogăția pentru trup – gătind mese, mîncări, băuturi și mezelicuri pîntecelui, și semeni banii tăi în beție, în desfătare și în multele mîncări – să știi că, în ziua morții tale, din sămînța aceasta vei secera stricăciune și putrejune, pentru că acestea au să se strice și au să putrezească împreună cu trupul tău. Și nu numai aceasta, dar în ziua Judecării vei secera și rușine, necinste și muncă. Iar dacă, dimpotrivă, vei cheltui bogăția ta întru Duhul și pentru suflet, semănînd-o în lucru duhovnicesc, făcînd milostenie la toți și viețuind viață cu întregă-înțelepciune, să știi că în clipa judecării vei secera viața veșnică. Fiindcă Dumnezeu nu Se ia în rîs, nici nu Se amăgește, ci va da

¹ Aici, Vasilie cel Mare înțelege prin „Duh” Duhul cel Sfînt, zicînd așa: „Asemenea încă am apucat a ține și despre Duhul, căci în unele locuri se află pus așa: «Căci, cel ce seamănă – zice – întru Duhul, din Duhul va și secera viața veșnică»” (*Despre Sfîntul Duh*, capitolul 5). Și, tilcuînd zicerea aceea a lui Isaia: „voi trimite ca pe niște tîritoare pe pămînt” (*Isaia* 16:1), același Sfînt Părinte zice că „cel ce seamănă în trup se aseamănă cu șarpele, care a fost osîndit să mănînce pămînt în toată viața lui. Dacă cineva rămîne în pămînt și se aseamănă șarpelui, pentru care s-a zis: «Pămînt vei mîncă întru toate zilele tale»” (*Facerea* 3:14), acela se trimite ca cele tîritoare; și pămînt mănîncă cel ce seamănă în trup și din trup seceră stricăciunea.” Și iarăși acesta, tilcuînd zicerea: „Și se vor veseli înaintea ta ca cei ce se veselesc în vremea secerișului” (*Isaia* 9:4), zice că „ce seamănă omul, aceea va și secera». Deci, în ziua răsplătirii, cei ce au primit cuvîntul și au făcut rod, luînd aici răsplătirile de la Dreptul Judecător după cele ce s-au semănat de dinșii, se vor veseli ca cei ce se veselesc în vremea secerișului și asemenea celor ce împart prăzile: adică, cei ce se veselesc în vremea secerișului își au începuturile veseliei din ostenele lor, iar cei ce se îmbogățesc din prăzi năpraznic primesc prilejul bogăției.” Și, tilcuînd zicerea: „Norodul Meu, ispravnicii voștri vă rătăcesc” (*Isaia* 3:12), zice: „Ceea ce seamănă omul, aceea va și secera», deci cel ce seamănă întru Duhul cu îmbelșugare și cu împărtășire vrednică de cuvînt milostenia, buna îndurare, rugăciune, dreptate, lacrima neîncetată, acesta, semănînd cu lacrimi, va secera cu bucurie, luîndu-și spicele pocăinței, ca să plătească toată datoria ispravnicului (adică celui rînduit asupra muncilor).” (*n. aut.*)

fiecăruia după faptele lui, precum zice Solomon: „Cel ce a făcut răsuflarea tuturor, Acela știe toate, Care va răsplăti fiecăruia după lucrul lui” (*Pilde* 24:12). De aceea – zice – mai bine este a-ți cheltui tu, Creștine, banii în lucruri duhovnicești, cu care împreună se cuprinde și ajutorul și împărtășirea către învățători, decât să-i cheltuești în îndulciri trupești, care nu numai că se strică, ci-ți strică și trupul și sănătatea, pentru că din îndulciri și din desfătări urmează mai de multe ori boli ale trupului și chiar morți.¹

**9 Și, făcînd binele, să nu slăbim,
căci în vremea osebită vom secera neostenind.**

Acum, Apostolul arată aici mai curat că, deși oamenii care cer milostenia noastră ar fi răi, noi nu se cuvine a slăbi și a ne părea rău să ne ostenim a le face bine. Zicînd însă că nu se cuvine a slăbi, arată că trebuie a da milostenie cu îndestulare și în toată vremea. Apoi, fiindcă cere Creștinilor să facă mare lucru, adică să miluiască cu îmbelșugare și totdeauna, îndată arată și cununa ce au să o ia, anume că vor secera viața veșnică. Cum vor secera însă aceasta? Neostenind, adică fără a obosi și a suferi vreo osteneală, ci avînd toată odihna. Pentru că, atunci cînd cineva seceră în viața aceasta, urmează osteneli, sudori și arșiță; iar în cealaltă viață, cînd cineva seceră și dobîndește bunătățile cele veșnice, nu suferă osteneală, ci are toată odihna și fericirea.²

**10 Deci dar, pînă ce avem vreme, să lucrăm binele către toți,
și mai ales către cei de o credință cu noi.**

Precum nu toată vremea este îndemînică și bună de a semăna cineva, căci zice: „Vreme este de a sădi” (*Ecclesiastul* 3:2), tot așa nu orice vreme este is-

¹ [...] la aminte că zicerea „ceea ce ar semăna cineva, aceea va și secera”, Apostolul a luat-o de la Solomon, care zice: „Cel ce seamănă rele, rele va și secera” (*Pilde* 22:8). (n. aut.)

² Iar Fotie a tilcuit zicerea „să nu slăbim” așa: „Neamortînd, nici depărtîndu-ne de facerile de bine, căci cununile sînt ale celor ce se nevoiesc pînă în sfîrșit.” Iar Teodorit tilcuiește așa: „Nimic din cele neprîncioase să nu curme osîrdia pentru cele bune, căci fără de osteneală vom secera cele semănate.” Pentru aceasta zice și David: „Mergînd, mergeau și plîngeau, aruncînd semințele lor; dar, venind, vor veni cu bucurie, ridicînd snopii lor” (*Psalm* 125:8). Zice încă și Avva Macarie Egipteanul: „Cel ce sădește vie are bucurie și nădejde întru sine-și mai înainte de a începe lucrarea, și mai înainte vestește în minte de pivniță și hotărăște venituri, și așa așteaptă lucrarea. Căci nădejdea și așteptarea îl fac a lucra cu osîrdie, și deodată împrăștie din casă multe cheltuieli. La fel și cel ce zidește casă și cel ce ară împrăștie multe din cele ale sale mai întîi, pentru nădejdea viitorului. Așa și aici, de nu va avea cineva înaintea ochilor bucuria și nădejdea că are să dobîndească izbăvire și viață, nu va primi niciodată a suferi necazuri, nici greutatea și calea cea strîmtă” (*Cuvîntul* 26, capitolul 5). (n. aut.)

cusită și bună pentru a milui. Și mărturisesc aceasta cele cinci fecioare nebu-ne, care căutau să pună unt-de-lemn în candelile lor, adică să facă milostenie, în vremea învierii. La fel și acel bogat nemilostiv ce se prăjea în tigaia ghee-nei, care cerea de la Avraam a se întoarce iarăși în lumea aceasta ca să săvîrșească faceri de bine. Și nici acelea nu au aflat ce doreau, nici acesta. De ace-
ea poruncește aici Apostolul că, pînă cînd ne aflăm în viața aceasta și avem vreme, se cuvine să lucrăm binele, adică să facem milostenie și faceri de bine, și nu numai sfințiților propovăduitori și învățătorilor noștri, ci tuturor de obște: și Iudeilor, și Elinilor, și necredincioșilor. Însă – zice – nu se cuvine să-i miluim deopotrivă pe cei necredincioși și pe credincioșii Creștini cu aceeași măsură de milostenie, ci fraților noștri credincioși se cuvine să le arătăm mai multă dărnicie și milă, căci aceasta însemnează zicerea „mai ales”. Vezi însă – o, cititorule! – că și cu ceea ce poruncește aici Apostolul îi desparte pe Gala-teni de smerirea *Legii Vechi*, pentru că *Legea Veche* poruncește Evreilor să-i miluiască numai pe cei de o seminție cu dînșii, căci zice: „Vei deschide mîini-le tale fratelui tău cel sărac ce are trebuință, celui de pe pămîntul tău” (*Deute-ronomul* 15:21). Iar darul evangheliei îi chemă la masa milosteniei și la împărțășire pe toți săracii ce sînt în lume, deși nu cu una și aceeași măsură – pre-cum am zis mai sus.

11 Vedeți cu ce fel de slove am scris vouă eu, cu mîna mea.

După ce a zis puține cuvinte spre îndreptarea năravurilor, Apostolul se în-toarce iarăși la pricina de mai înainte, care întrista mai mult inima lui, arătînd că a scris toată epistola aceasta cu înseși fericitele și sfintele sale mîini. El fa-ce aceasta ca să arate o dată că are dragoste curată și adevărată către Galateni și apoi ca să doboare bănuiala ce o aveau ei asupra sa: căci, de vreme ce era defăimat de către apostolii mincinoși și amăgitori ce erau în Galatia că într-un loc propovăduiește unele, și într-altul altele, a fost silit a face mărturie scrisă despre propovăduirea sa cu însăși mîna sa, prin această epistolă. Și am zis că fericitul Pavel a scris cu mîna sa toată epistola aceasta, pentru că celelalte epistole sînt dictate de el și scrise de alții, precum este arătat în aceea către Romani, la al cărei sfîrșit scrie așa: „Vă îmbrățișez eu, Terțius, cel ce am scris epistola” (*Romani* 16:22), iar orația de dedesubt o scria Apostolul cu mîna sa, precum zice el însuși: „Îmbrățișarea (sau – cum au zis alții – „închinăciunea”) cu mîna mea, a lui Pavel” (*1 Corinteni* 16:21).¹

¹ Îmbrățișarea și orația fericitulul Pavel era cuvîntul cel mai de pe urmă pe care obișnuia a-l scrie în mai toate epistolele sale, adică acesta: „Darul Domnului nostru Iisus Hristos cu

Iar zicerea „cu ce fel de slove” nu arată că slovele scrisorilor lui Pavel sînt mari, ci că sînt nefrumoase și netrebnice, ca și cum le-ar zice: Vedeți că, deși nu știu a scrie frumos, totuși, pentru multa dragoste către voi, m-am silit a vă scrie epistola cu mîna mea.

12 Cîți voiesc să placă în trup, aceștia vă silesc a vă tăia împrejur,

Zice: Cîți vor să se arate aleși și lăudați trupește între oameni și între Evrei (căci Evreii necredincioși îi ocărau pe Evreii Creștini că lăsaseră obiceiurile părinților lor), aceștia sînt care vă silesc a vă tăia împrejur și prin trupul vostru, adică prin tăierea voastră împrejur, se dezvinovătesc către Iudei și sînt lăudați de către dînșii ca niște rîvnitori și apărători ai *Legii*. Zicînd însă că aceia îi sileau pe Galateni, Pavel arată că Galatenii pătinesc aceasta și se taie împrejur fără a voi, și astfel le dă pricină a se depărta de amăgitorii aceia, fiindcă greșeau fără voie.

numai ca să nu fie goniți pentru crucea lui Hristos.

Zice: Aceia nu vă silesc să vă tăiați împrejur numai ca să fie lăudați de către Evreii necredincioși, ci și pentru altă pricină, anume ca să nu fie goniți pentru crucea lui Hristos și pentru credința în Hristos. Căci, de vreme ce Creștinii Evrei calcă credința întru Hristos tăindu-se împrejur, ei învață și pe alții să se taie împrejur, ca în acest fel să-i aibă părtași ai tăierii împrejur și ai călcării credinței lui Hristos și să nu fie înfrunțați ei singuri.²

13 Căci nici aceștia ce se taie împrejur nu păzesc *Legea*³, ci voiesc să vă tăiați voi împrejur, ca să se laude în trupul vostru.

Zice: Amăgitorii aceia vă învață să vă tăiați împrejur nu numai pentru a plăcea oamenilor, ci și pentru iubirea de slavă, fiindcă nu fac aceasta pentru

voi! Amin!” – precum zice Teodorit – care este asemenea cu aceea ce scriem noi acum la sfîrșitul scrisorilor, adică: „Fii sănătos!” – cum am zis de multe ori. (*n. aut.*)

¹ Ia aminte că fericitele mîini ale lui Pavel au scris și epistola către Filimon, precum am zis la tilcuirea aceleia. (*n. aut.*)

² Teodorit tilcuiește zicerea aceasta așa: „Vinînd slava de la oameni și purtînd grijă de a lor pază, aceia vă aduc această învățătură silnică a tăierii împrejur, ca să nu se muncească și să se gonească asemenea cu noi, cei care-L propovăduim pe Hristos.” (*n. aut.*)

³ Căci – zice Teodorit – „cum este cu puțință a păzi *Legea* aceia, de vreme ce petreceau departe de Ierusalim? Cum săvîrșeau sărbătorile, cum aduceau jertfele? Cum se stropeau ca să se curățească după ce se atingeau de necurății?” (*n. aut.*)

rîvna *Legii*, nici pentru buna-cinstire de Dumnezeu, ci pentru laudă și pentru slava deșartă. Căci aceasta însemnează zicerea „ca să se laude în trupul vostru”, adică să se laude că sînt învățători ai voștri și că vă au pe voi ucenici și ascultători la tăierea împrejur.

**14 Iar mie să nu-mi fie a mă lăuda
fără numai în crucea Domnului nostru Iisus Hristos,**

Zice: Acei apostoli mincinoși și amăgitori de norod se laudă întru tăierea împrejur, lucru ce este prea-prost și stricat, iar mie să nu-mi fie a mă lăuda întru nici un alt lucru afară de crucea Domnului nostru Iisus Hristos¹, cruce care a stricat *Legea Veche*, și să nu-mi fie a mă lăuda întru altceva fără numai întru credința Celui răstignit. Și – după dumnezeiescul Hrisostom – Pavel nu a zis: „Eu nu mă laud, sau nu voiesc a mă lăuda întru alta fără numai în crucea lui Hristos”, ci a zis: „Iar mie să nu-mi fie cîndva a mă lăuda întru altceva, fără numai în crucea lui Hristos”, rugîndu-se adică cu aceste cuvinte lui Dumnezeu să nu-i dea lui aceasta cîndva și chemînd ajutorul Lui spre a izbuti să se laude doar întru cruce. Cum se lăuda însă Pavel „în cruce”? Și cum trebuie a se lăuda fiecare Creștin „în cruce”? Ascultă, dacă va socoti și va zice așa: Hristos, Stăpînul a toate, a pătimit și S-a răstignit pentru mine, netrebnicul rob, vrăjmașul și nemulțumitorul, și atît de mult m-a iubit, încît S-a dat pe Sine necinstitei și osînditei morți a crucii; de aceea, care altă laudă îmi este potrivită mie sau asemenea cu aceasta? Deci lauda lui Pavel și a fiecărui Creștin este crucea fiindcă prin mijlocirea crucii se arată dragostea cea covîrșitoare a Stăpînului Hristos către noi, robii Lui. Și care rob nu se laudă și nu se cinstește cînd e iubit de stăpînul său? Cu adevărat, orice rob are aceasta drept mare laudă a sa, fără a se osebi vreunul.

prin care lumea s-a răstignit mie și eu lumii.

Aici, Apostolul numește „lume” lucrurile lumești: slava, bogăția, desfătărilor, îndulcirile și cele asemenea. Deci zice: Despre mine, acestea au murit și

¹ Pavel se laudă în cruce – zice Coresî – prin credință și prin dar, aducîndu-și aminte de facearea de bine și de îndreptarea primită de la cruce, pentru că prin cruce se cunoaște și mărimea păcatului, și mărimea dumnezeieștii iubiri de oameni – precum zice dumnezeiescul Hrisostom. [...] Iar dumnezeiescul Maximă a zis: „Crucea este fiica lui Dumnezeu, și pomenirea celor de sus, și stăpînirea asupra patimilor, adică asupra miniei și asupra poftei, și înstrăinarea de la dragostea rudeniilor și a prietenilor pentru iubirea către Dumnezeu.” Zice și Avva Isaia: „Crucea este stricarea a tot păcatul.” Și cuviosul Marcu: „Toată fapta bună este cruce.” [...] (n. aut.)

îmi sînt nelucrătoare, iar eu m-am făcut despre dînsule mort și nelucrător al lor. Fiindcă – zice – omorîrea s-a făcut indoită: nici acelea nu au putere a mă trage spre dragostea lor, fiindcă sînt moarte mie; nici eu nu am putere a le pofti, fiindcă sînt mort despre ele.¹

*15 Căci în Iisus Hristos nici tăierea împrejur nu poate ceva,
nici netăierea împrejur, ci făptura cea nouă.*

*16 Și cîți cu canonul [„dreptarul”, n. m.] acesta vor urma
– pace și milă peste ei și peste Israelul lui Dumnezeu.*

Zice: Să nu-mi rînduiești, tu – o, Creștine care cugeți evreiește! – ca un lucru mare tăierea împrejur, pentru că aceasta este netrebnică și nu are nici o putere, precum nu are nici netăierea împrejur. Fiindcă Hristos le-a făcut noi pe toate, și de aceea cere de la noi, Creștinii, o altă viață, nouă și duhovnicească. Pentru aceasta, viața după Hristos a Creștinilor se numește „făptură nouă”,

¹ Iar dumnezeiescul Grigorie al Tesalonicului, tilcuind aceasta (în *Duminica a 3-a a Postului*), zice: „Zicerea «prin care lumea s-a răstignit mie» arată că noi ne depărtăm în chip simțit de lume și lăsăm bogăția, slava și îndulcirile, ceea ce fiecăruia îi este cu lesnire a face. Iar aceasta: «și eu lumii», arată că noi, cei care ne-am depărtat de lume în chip simțit, ne vom răstigni lumii și cu socotința, adică vom lepăda din mîntea și din inima noastră înseși patimile, pomenirile și poftele lumii, nemaifiind supărați de dînsule, ceea ce este mai cu anevoie decît cea dintîi. Fiindcă mulți sînt depărtați de lume cu trupul și cu simțirile, iar cu cugetarea, cu mîntea și cu inima se află încă în lume, iubind și dorind îndulcirile ei.” Aceasta înțelege și Sfîntul Isaac întru cele ce zice: „Lucrarea crucii este indoită: adică una către a răbda necazurile trupului, (care) se numește «lucrare»; iar cealaltă se află întru lucrarea cea subțire a minții, întru îndeletnicirea cea dumnezeiască și întru stăruirea unirii, numîndu-se „teorie”. Prima, adică «lucrarea», curățește partea sufletului cea pătimitoare cu puterea rîvnei, iar cealaltă lucrarea dragostei sufletului” (*Cuvîntul 30*, foaia 190). Pentru aceasta zice și dumnezeiescul Hrisostom: „Zicerea aceasta se cuvine a o avea în gura sa fiecare Creștin, căci așa se cuvine a fi Creștinul, și glasul acesta al lui Pavel să-l zică pururea: «prin care lumea s-a răstignit mie, și eu lumii», căci nimic nu este mai fericit decît omorîrea aceasta, ea fiind pricina vieții celei fericite” (în tilcuirea epistolei acesteia). Aproape la fel cu dumnezeiescul Hrisostom zice și Vasilie cel Mare că „toți Creștinii trebuie să zică cu îndrăzneală cuvîntul acesta, pentru că de nevoie îmi este mie a mă curați de toate: atît de poftele diavolului și de răspîndirile lumii, cît și de predanisirile oamenilor și de voile mele, chiar dacă oamenii ar părea că sînt cu bună față și că grăiesc împreună cu *Legea*, dar fac puțină întîrziere din îndatorita sirguință cea prea-iute a voilor lui Dumnezeu. Căci cei ce au mărturisit întru botez că împreună s-au răstignit cu Hristos, și împreună au murit, și împreună s-au îngropat, și împreună s-au sădit și împreună s-au sculat din morți, au îndrăzneală cu adevărat a zice: Eu m-am răstignit lumii și, cu mult mai înainte, diavolului; și lumea mie, și de acum nu mai visez eu, ci întru mine viază Hristos” (*Cum se botează cineva întru evanghelie, în Cuvînt despre botez*). (n. aut.)

precum zice același Pavel în alt loc: „de este vreo făptură nouă întru Hristos” (2 Corinteni 5:17). Fiindcă sufletele noastre, ale Creștinilor ce ne-am botezat, învechite fiind de păcat, s-au înnoit prin Sfintul Botez în viața aceasta, iar în cea viitoare trupurile noastre se vor înnoi și se vor cinsti cu slavă¹ și cu nestricăciunea învierii. Deci, cîți Creștini rămîn întru acest canon (adică dreptar) și în legea vieții celei noi după Hristos și se întorc de către vechea și netrebnică tăiere împrejur, aceștia vor dobîndi pacea de la Dumnezeu, pentru că s-au slobozit prin credință de păcate, care-L fac pe Dumnezeu vrăjmaș asupra noastră. Și aceștia vor primi iubirea de oameni și mila de la Dumnezeu, pentru că nu vor mai fi urîți de El, ci se vor împrieteni cu El și se vor milui de El, fiindcă Dumnezeu S-a împăcat cu dișșii prin Cruce și prin darul Fiului Său Iisus Hristos. În sfîrșit, aceștia sînt și se numesc cu adevărat „Israil”, pentru că sînt minți care-L văd pe Dumnezeu, la fel cum din această pricină s-a numit „Israil” și Patriarhul Iacov, căci zice: „Nu se va mai chema numele tău «Iacov», ci «Israil» va fi numele tău, căci ai putut cu Dumnezeu, și cu oamenii puternic vei fi” (Facerea 32:26). Și cîți Creștini nu sînt astfel după credință și după viață, aceștia cu adevărat nu sînt „Israil”, ci se numesc astfel în chip mincinos, deși se trag din neamul lui Israil. Și Pavel a împrumutat această zicere de la David, care zice: „Pace peste Israil” (Psalm 124:5).²

17 De acum, nimeni să nu-mi dea osteneli,

Dumnezeiescul Apostol zice acestea nu pentru că s-a lenevit și a obosit, căci cum ar zice aceasta Pavel, care-l sfătuiește pe Timotei să stea și să învețe și cînd află vreme potrivită, și cînd nu o află (1 Timotei 4:2)? Ci zice acestea o dată pentru că voia să rămînă nemișcate și neștrămutate dogmele credinței și

¹ [...] Vezi și la subînsemnarea zicerii de mai sus (2 Corinteni 5:17). Pentru aceasta zice și înțeleptul Teodorit: „«Făptură nouă» numește chiar prefacerea lucrurilor, ce va fi după învierea din morți, căci atunci și făptura se va slobozi de stricăciunea ce este pusă asupra-i, și firea oamenilor se va îmbrăca cu nesticăciune. Și mîntuitorul botez arată oarecare închipuire a celor viitoare, căci întru acesta ne dezbrăcăm de omul cel vechi și, lepădînd sarcina păcatelor, ne îmbrăcăm întru cel nou și primim darul Sfintului Duh. Deci nici Prea-Sfintul Botez, nici viața viitoare nu știe osebite de tăierea împrejur și de netărirea împrejur.” Iar Marele Maxim tîlcuiește aceasta alegoric, zicînd: „Cel ce a viețuit viața cea întru Hristos a covîrșit dreptatea *Legii* și pe a firii. Despre aceasta dumnezeiescul Apostol zice că «în Hristos Iisus nu este nici tăiere împrejur, nici netăriere împrejur», prin «tăiere împrejur» arătînd dreptatea *Legii*, iar prin «netărierea împrejur» însemnînd legea firească” (suta a doua din cele teologice, capitolul 62). (n. aut.)

² Iar Teodorit zice că a numit „canon” învățătura de față, ca una ce drept împodobește și nu are nimic de lipsă sau de prisos. (n. aut.)

evanghelia pe care o propovăduia el, și apoi pentru ca să nu mai nădăjduiască Galatenii a auzi de la dînsul altă învățătură, ci să aibă desăvîrșită încredințare că aceasta este propovăduirea lui.

căci eu port pe trupul meu rănile Domnului Iisus.

Zice: Acelora care mă defaimă că sînt fătarnic și că în unele părți propovăduiesc tăierea împrejur, am să dau acest răspuns. Care? Rănile, patimile și primejdiile pe care le sufăr pentru Hristos, căci acestea mărturisesc mai lămurit decît tot glasul și trîmbița că eu nu le sufăr pentru *Legea Veche*, ci pentru evanghelia lui Hristos. Nu a zis însă: „am rănile lui Iisus”, ci: Le port ca pe o cunună de biruință, și ca pe un semn și coroană împărătească, și întru acestea mă laud, mă măresc și îndrăznesc în lume.

18 Darul Domnului nostru Iisus Hristos cu Duhul vostru, fraților!

Amin!

Cu ruga aceasta pe care o face la sfîrșit pentru Galateni, Apostolul arată că toate cîte le-a zis certător în epistola aceasta nu le-a zis din minie și din vrajbă, ci din dragoste. Cuvintele acestea însă nu sînt numai rugă, ci și învățătură care pecetluiește tot ce a zis, fiindcă pomenește de darul dobîndit de Galateni nu prin *Lege*, ci prin credința lui Hristos. Și nu a zis: „Darul lui Hristos să fie cu voi”, ci: „cu Duhul vostru”, ca astfel să-i depărteze de la cugetările trupești, care sînt potrivnice duhului, și să le arate că nu au luat Duhul Sfînt de la *Lege*, ci de la darul și evanghelia lui Hristos, și că *Legea* și tăierea împrejur nu pot păzi întru dînșii pe Sfîntul Duh, ci darul și credința lui Dumnezeu. Și, numindu-i pe Galateni „frați”, Pavel le-a adus aminte de scaldătoarea Sfîntului Botez, din care ne naștem a doua oară ca dintr-o mitră și ne facem frați după Duh și fii ai unui Părinte, ai lui Dumnezeu, nu ai *Legii*. Binevoiască însă Dumnezeu ca și noi, cei care citim și auzim acestea, să nu lepădăm sfințenia Dumnezeiescului Duh și curăția cu noroiul păcatului, ci mai ales să creștem sfințenia aceasta mai mult întru noi cu darul Domnului nostru Iisus Hristos. Care ne-a arătat viața cea nouă și duhovnicească cu lepădarea vieții celei trupești și vechi, Căruia slava în veacurile veacurilor! Amin!

Epistola aceasta către Galateni s-a scris de la Roma.

